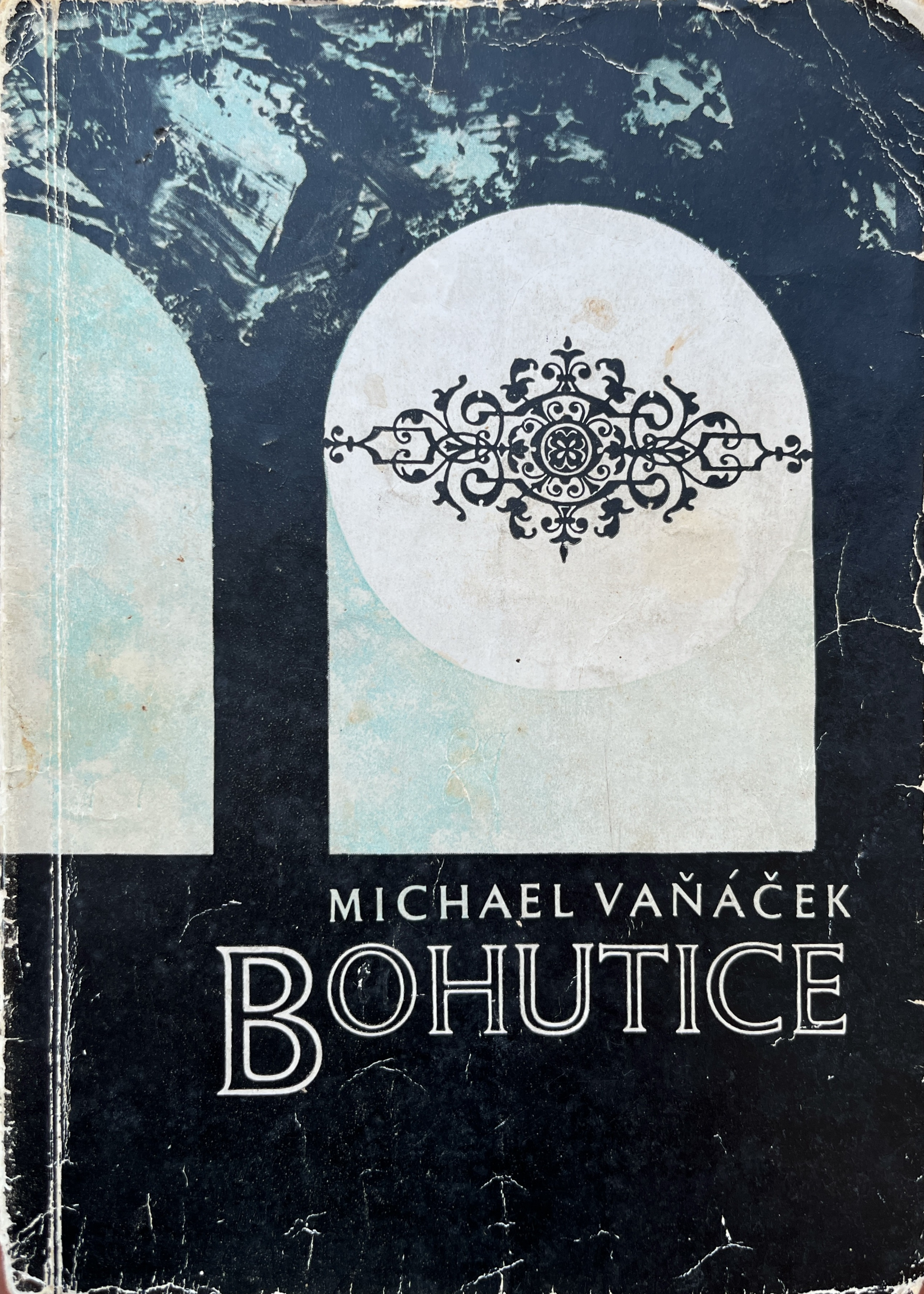

MICHAEL VAŇÁČEK

BOHUTICE

Michael Vaňáček

BOHUTICE

K rostoucímu počtu rozsáhlejších monografií o našich venkovských obcích přistupuje studie Vaňáčkova o Bohuticích. Autor v ní sleduje vývoj sídla od pravěku k dnešku, opíraje se především o dochovaný materiál ve Státním archivu v Brně. Pro nejstarší období poskytují látku četné doklady prehistorické, pro dobu pozdější archivní fondy celého panství, pro současnost pak zápisy kronik a paměti obyvatel. Jednotlivé kapitoly jsou vsazeny do širšího rámce obecného vývoje, který nemůže být pouštěn se zřetele ani při nomografiích lokálního významu. Ostatně i Bohutice nejednou svým významem překročily rámec katastru a jejich děje se neomezovaly pouze na vlastní obec – byly středem panství, sídlem novokřtěnců v 16. a 17. století, obcí renitentů v roku 1706, dočasně zdrojem pozornosti báňského úsilí v letech 1840–1850 a původcem právního termínu tzv. bohutického nálezu. Monografie o nich nebude jistě zbytečnou, zejména v živém podání, o které autor na každém kroku usiloval, aby čtenáři především bohutickému občanu děje rodiště přiblížil. Rozhodnost Bohutických jít často vlastní cestou je známa; bývali často první na okresa leckdy jiní, než obyvatelé sousedních vesnic. Jsou jimi i při vydání monografie o dějinném vývoji své obce.

Michael Vaňáček

BOHUTICE

MUSEJNÍ SPOLEK V BRNĚ

Vlastivědná knihovna moravská

Číslo 5

Řídí Vladimír Nekuda

MICHAEL VAŇÁČEK

BOHUTICE

DĚJINY I PŘÍTOMNOST JIHOMORAVSKÉ OBCE

Brno 1967

Musejní spolek v Brně – MNV Bohutice

Předmluva MNV

Množství starých písemných dokladů o naší obci nás vedlo k tomu, abychom poznali její dějinný vývoj v celé úplnosti. Prozkoumání neobyčejného materiálu přesvědčilo občany, že děje Bohutic jsou v mnohém ohledu bohatší, zajímavější a poučnější než historie jiných sídel, třeba větších a početnějších než je naše. Již sama skutečnost, že si Bohutice po staletí udržely ráz obce výlučně české, stojí za zamyšlení. Jen se podívejte na sousední sídla a obdiv pro naši vesnici ještě vzroste. Uprostřed německého nebo značně zněmčeného okolí byla vždy česká, až na nepatrný počet osob, jež ji ovládaly, marně se však snažily přizpůsobit ji národnostně cizímu sousedství. Naopak, četná německá jména občanů prozrazují, kolik obyvatel se v Bohuticích počeštilo.

Nevydáváme knihu k žádnému výročí. Jsme totiž přesvědčeni, že je v ž d y vhodná chvíle čerpat poučení z minulosti, která nás spojuje s dneškem, ať povzbuzuje, nebo varuje. Dějiny naší obce jsou historií drobného lidu, lidu se všemi chybami a nedostatky na jedné jako s vytrvalou pílí a houževnatostí na druhé straně, s jeho radostmi i bolestí, s chvílemi jasu i zármutku. Dlouhá cesta staletími je pracným úsilím drobného člověka, stejně hrdého jako pokorného, jenž byl vždy vedoucí a hybnou silou pokroku a národního uvědomění v místě i v celém okolí.

Jestliže jsme se odhodlali vydat přehled minulosti naší obce, učinili jsme tak po zralém uvážení. Nechápeme totiž minulost jako dobu, jež definitivně upadla v zapomenutí, nýbrž jako studnici živé vody, jež nás chce učit, povzbuzovat, sílit i varovat. Bude nám zrcadlem, prozrazujícím, jací jsme byli, ale také, jakými bychom být měli a chtěli. Ukáže nám, že jsme starobylejší než dávné šlechtické rody, jak dokazují několik století stará jména zdejších občanů. Generace dávno odešlé předávají tak pochodeň pokolení našemu a jen a jen na nás bude, aby tato pochodeň nezhasla ani v našich rukách a jasně svítící mohla být předána potomkům. Takto chápaná minulost bude naší chloubou i závazkem.

Je nám milou povinností poděkovat Musejnímu spolku v Brně, zejména jeho jednateli dr. Vladimíru Nekudovi, že nám vyšel ochotně vstříc odbornou radou, pomocí a ochotou k vydání publikace, kterou jako výsledek pramenného zpracování předkládáme naší veřejnosti. Kulturní komisi při MNV děkujeme za obětavou starost a stejně tak všem masovým organizacím, které peněžním příspěvkem umožnily vydání knížky – Jednotnému zemědělskému družstvu, Sokolu, Svazu za-

brádkářů, místní organizaci KSČ, místní skupině Československého červeného kříže, místní organizaci Československého svazu mládeže, Svazarmu, Sdružení rodičů a přátel školy, místní organizaci Svazu čs. žen, Dobližecímu výboru Jednoty a místní skupině Mysliveckého sdružení. Všem občanům pak za pevné rozhodnutí poznat pohnuté děje obce, kterou prostinkými verši zdravil učitel Štenzl před dávnými lety:

„Kde domov můj, kde domov můj?
Tam, kde Leskoun k nebesům ční,
třešně zjara mlékem se skví,
kde meruňka dozrává a réva hrozen dává,
tam, tam jest ten útulný koutek,
a ten koutek domov můj,
v Bohuticích domov můj."

Místní národní výbor v Bohuticích.

Rudolf Čunderlík, *předseda.* Vladimír Čepera, *tajemník.*

V Bohuticích v roku 1967

Úvod

Zeměpisná poloha Bohutic – Topografické údaje – Povaha krajiny – Sídelní půdorys – Stručný popis obce a okolí – Obyvatelstvo, počet zaměstnání, vývoj – Povaha pramenů – Literatura – Metoda zpracování.

Obec Bohutice, jejíž název pochází od osobního jména Bohuta s patronymickou příponou -ce, -ice ve slovanských jazycích velmi častou[1]) leží 31 kilometrů jihozápadně od Brna po pravé straně od státní silnice z hlavního města Jihomoravského kraje do Znojma, vzdáleného od Bohutic 27 kilometrů. Nejpohodlněji se tam dostaneme po uvedené silnici, když v Branišovicích, 4 kilometry za Pohořelicemi, odbočíme přes Olbramovice. Stejně pohodlně jsou dostupny po železnici Brno–Hevlín. Opět leží téměř uprostřed trati bez nádraží, pouze se železniční zastávkou. Železnice probíhá krajinou malebnější, neboť od Ivančic k jihu objíždí západní svahy Brněnské vrchoviny, nazývané v uvedeném úseku Krumlovským lesem, dosahujícím hřbetem Leskounu 387 metrů. Táhlý masiv majestátního hřebenu zvolna, ale vytrvale ustupuje náložím trhavin i lidským rukám a neodvratně se stane jejich obětí, i když zatím zásoby kvalitního stavebního materiálu jsou vydatné, leč nikoliv nepřeberné. Cesta po státní silnici k Pohořelicím má jinou tvářnost a skýtá široký rozhled po Dyjsko-svrateckém úvalu.

Poněkud výjimečná poloha obce záleží v uplatnění obou krajinných typů, neboť zde se stýkají poslední výběžky úvalu s úpatími vrchoviny, která svým mizejícím kopcem dosahuje tu nejvyššího bodu. Přesně geograficky vyjádřeno leží obec na 48. stupni severní šířky a 34. stupni východní délky, v nadmořské výšce 258 metrů. Sousední, pouze tři kilometry vzdálené Olbramovice mají již nadmořskou výšku o celých 50 metrů nižší a jsou typickým sídlem nížinným, zatímco Bohutice představují přechodnou vesnici s převahou znaků krajiny pahorkovité, chráněné ze strany severní, otevřené však k jihu. Pahorky jsou porostlé listnatými lesy, z jehličnatých borovicemi, smrky a modříny. V těchto lesích na několika místech vyvěrají praménky, tvořící vydatné zřídlo u mostu pod hřbitovem. Vesnicí protéká potok, napájející rybníček Obůrku, změněný dnes na koupaliště. Nevelký potok způsobil v minulosti několikrát obci značné škody, když se rozvodnil vytrvalými dešti.

---

1) Codex dipl. zná z roku 1373 označení „de Bohuticz“ a z roku 1353 „de Pochticz“.

Základem sídelního typu vesnice jsou dvě ulice, směřující zhruba od severozápadu k jihovýchodu. K nim se připojují na obou stranách shluky, zvané horní a dolní konec. Horní přetíná železniční trať dvěma viadukty. V těsné blízkosti panské sýpky je železniční zastávka. Proti zřízení nádraží se pastavil majitel velkostatku, když byla stavěna trať Brno–Vídeň v sedmdesátých letech minulého století. Bylo proto zřízeno v Rakšicích. Občané je však nepouštějí ze zřetele. Dolním koncem vede okresní silnice, spojující silnice z Moravského Krumlova do Olbramovic a z Pravlova do Miroslavi. Ústřední budovou návsi je katolický chrám Nanebevzetí P. Marie, zbudovaný nákladem majitele panství v letech 1868 až 1870. Bez výrazného stavitelského slohu, přece však nepostrádá určité impozantnosti. Účelné architektuře vnější odpovídá jednoduchý vnitřek, kde značnou část prostoru pod kůrem vyplňují desítky provizorně uložených soch, když nedošlo k jejich definitivnímu uložení na křížové cestě, jež byla plánována k „lurdské jeskyni“ pod hřbitovem. Menší část těchto soch je umístěna v přístavku u zmíněné jeskyně. Před kostelem stojí pomník na počest padlých v první světové válce. Protějškem katolického kostela je nová, důstojná stavba evangelického sboru. Na vyvýšeném místě dominuje části obce v blízkosti železniční zastávky.

Katolický kostel sousedí se zámkem, překvapujícím spíše rozlehlostí než uměleckým provedením. Jedině portál a sloupové chodby prozrazují převládající renesanční sloh. Dnes je sídlem místního národního výboru, Červeného kříže, kulturní komise, knihovny, mateřské školky a dalších všeobecně prospěšných organizací. Stavbou kostela ztratila zámecká kaple význam místa bohoslužeb, jakým bývala v době jesuitského panství. Vedle zámecké budovy je neveliký parčík, na nádvoří stojí čtyřhranná kašna, zdobená sochou sv. Floriána. Voda do ní přitéká ze zděné studánky v lese „Habří“. Cestou je od zámku oddělena jednopatrová budova školy, postavená právě před šedesáti lety. Bez nutného prostoru a volného okolí působí dojmem řadového domu, kterým ve skutečnosti je. Celá obec má dosud přesvědčující vzhled zemědělského sídla s převahou přízemních hospodářských stavení s malými předzahrádkami. V řadách upravených domků působí tísnivým dojmem tři staré, polozbořené chalupy, jejichž tvrdošíjný majitel je odmítá prodat, aby přestavěny mohly zkrášlit celou náves. Jednopatrová fara je na dolním konci vedle bývalého panského hostince a nedaleko ní rovněž z panských objektů adaptovaná sokolovna s pamětní deskou těch padlých, kteří nenašli místo na pomníku před kostelem.

Návštěvník dnešních Bohutic se neubrání určitému barokním fluidu, jež vane z barokních soch, svědčících o tom, že obec byla dlouholetým majetkem duchovní vrchnosti. Všechny byly postaveny v roku

1721 za jesuitského panství a s rozsáhlou budovou panské sýpky jsou svědectvím doby, kdy Tovaryšstvo Ježíšovo zde mělo neomezenou moc a záměrně budovalo obec jako poutní místo. Toto přesvědčení ještě posiluje malebně položený kostelík nad vesnicí, uprostřed skrovného místa posledního odpočinku katolíků i evangelíků, pohřbívaných odděleně. Živým pak poskytuje úchvatný pohled na rozsáhlou část žírné země se stejně dojímavou historií. V lese nad hřbitovem jsou dosud znát základy větrných mlýnů, zbořených v polovici minulého století, i zřetelné grunty společného domu novokřtěnců. Několik kroků pod hřbitůvkem je už vzpomenutá lurdská jeskyně, kterou se rozhodl farář Antonín Prášek napodobit známé francouzské poutní místo. Celý katastr Bohutic oplývá množstvím ovocných stromů. V době jejich květu a rašení listů doslova tone v záplavě zeleně. To bývá v Bohuticích nejkrásněji.

Obec bývala vždy zemědělskou, což je možno s jistým upřesněním opakovat i nyní. Je zemědělským sídlem výstavbou, sídelním půdorysem, životem i smýšlením obyvatel. A přece už tato definice neplatí docela. Zemědělství je totiž pojem příliš široký a zejména pro přítomnou dobu je jej třeba v Bohuticích zúžit. Na 200 obyvatel jezdí každodenně za prací do Brna, určité procento dorostu navštěvuje školy všech typů a muže z 55 rodin, ženy ze šesti zaměstnává železnice. Teprve zbytek pracuje v zemědělském družstvu, které obhospodařuje 440 hektarů, 260 zbývá pro samostatně hospodařící s hlavním zaměstnáním v průmyslu. Zemědělství, které dříve záleželo v obdělávání polí, se čím dále tím více specializuje na ovocnářství, pro které jsou v obci podmínky jako málokde jinde; poloha, podnebí a složení půdy, ovlivněné rozhraním dvou geologických systémů, jsou položkami, které obec přímo předurčují k pěstování kvalitního ovoce a révy. A právě v naší době si občané, kteří mají v tomto ohledu cenné zkušenosti z minula, svůj úkol uvědomují lépe, než kdykoliv dříve. Usilují o to, aby se stali odbornými pomology, pěstiteli i dodavateli takových ovocných druhů, jež by se nemusely bát domácí ani zahraniční konkurence. Bohutická meruňka, odborný to název ušlechtilého plodu, se stává skutečností.

Scelením pozemků v jednotlivé hony budou zvolna upadat v zapomenutí názvy tratí, z nichž historik i zkoumatel jazyka dovede objasnit nejednu záhadu. Je tedy na místě je připomenout a zachovat. Z novější doby mnohé dokazují nepochybný český původ: Jelendy, Žoky, U sv. Michala, Za hospodou, Čtvrtky, Kameniště, Zadní pole, U silnice, Štanetle, Mladé a Staré plenáry, Spálenisko, Toufarské, Pod kostelem, Za lesem, Pod spravedlností, Panský les.[2]) Názvy polních tratí ukazují, že v mi-

2) Tak je udává V. Haňák v Mor. Krumlovském okrese Vlastivědy moravské, Brno, 1913, str. 141, a výslovně podotýká, že tyto názvy jsou proti minulosti značně jinačí.

nulosti bylo více německých, i když není pochyby o tom, že v mnohých případech vrchnosti zněmčovaly jména česká. Tak nalézáme trati Alt Breiten, Na Štanclích, Jung a Alt Brenner, Grossberg, Stossberg, Frauengrund, Lérňa, Hirschberg, Orts Ried, Acker Ried, Strofsberg, Steinhübel Obstgärten, Hutungen a Waldungen.[3])

Co zaráží historika, zkoumajícího bohutické obyvatelstvo, je nápadně častý výskyt německých jmen: Keller, Kellnar, Štefl, Rot, Tauwinkl, Šutr, Leitgeb, Leikep, Tschuigler, Stros, Filk, Kincl, Gruna, Hykl, Ziegler, Hamperger a Judex. A přece se obec právem chlubí svým češstvím, jež si dovedla po staletí udržet. Jak vyložit značný podíl německých jmen a počeštění jejich nositelů v českém prostředí? Zde je nutno dodat, že uvedená německá jména jsou z podrobného seznamu obyvatel obce před sto lety. V průběhu minulých století jich bylo ještě více. V tomto ohledu nevystačíme s jedním řešením. Buďto Bohutičtí dovedli absorbovat tolik německé krve, jež dnes obíhá jako nepodřadná složka v jejich žilách, anebo se jedná o jména původně česká a poněmčená nebo zkomolená. Pro posledně uvedenou domněnku máme potvrzení z polovice 17. století. Dva urbáře – soupisy všech poddanských povinností – znají česká i německá příjmení těchže osob. Je to neklamný důkaz, že v jednom urbáři běží o příjmení přeložená, přičemž je nepochybné, že písař Němec překládal původní česká jména.[4]) To ovšem nemění nic na skutečnosti, že v žilách dnešních obyvatel obce se spojila česká s německou krví, což mělo i své kladné stránky. Častěji se v minulosti setkáváme s tvrzením, že obyvatelé Bohutic jsou lidé otužilí, dobře rostlí a nevlídnému počasí úspěšně vzdorující. Také další – ať chvályhodné či méně příznivé – vlastnosti možno vyložit nebo aspoň na ně poukázat jako na dědictví pestřejší etnické minulosti. Jména Kompan, Chadim a Berat by ukazovala na původ románský. Buď jak buď, ani etnické složení příslušníků vesnice není tak jednoduché, jak by se mohlo zdát na prvý pohled.

Obyvatelstvo obce formovaly však jestě další faktory. Postavení železnice v sedmdesátých letech minulého století mu otevřelo cestu do světa, zejména do hlavního města Rakouska i do bouřlivě rostoucího Brna. Tam ovlivňováno hospodářsky, kulturně i politicky získávalo cenné zkušenosti, které uplatňovalo doma. Dělnictvo továren poznávalo nové pracovní metody, učilo se podnikavosti, vidělo růst dělnického hnutí a zakládání odborových organizací a cenné zkušenosti mohlo předávat spoluobčanům i lidem z okolí. Do obce tak začal pronikat duch, jenž kriticky přehodnocoval dosavadní stav zakládáním organizací

---

3) Srovnej text v kapitole „Bohutice pod panstvím Tovaryšstva Ježíšova“ vztahující se k poznámce 21 a poznámku 43 v kapitole „Od zrušení Tovaryšstva do revolučního roku 1848“.

4) Srovnej poznámku 6. v kapitole „Bohutice pod panstvím Tovaryšstva Ježíšova“.

Celkový pohled s Leskouneṃ v pozadí.

politických i kulturních. Evangelická menšina už sama sebou progresivnější než příslušníci konzervativnějšího tábora katolického v tomto úsilí rovněž nestála stranou. Konečně neustálý styk a zápas českého člověka s německým majitelem panství působil jako nepodřadná složka vývoje. Vůle k rozparcelování velkostatku po první světové válce byla motivována především snahou posílit češství obce, ve které se Němcům nepodařilo nikoho odnárodnit. Už skutečnost, že v častých hlášeních vrchností úřadům byli Bohutičtí poctíváni názvy největších nespokojenců a tvrdohlavců celého panství, je důkazem existence obyvatel, kteří se vymykali běžnému rámci, a vždy si vedli po svém, často k nemalé starosti nadřízených vrchností i úřadů.

V dnešní dědině už nenacházíme architektonického svérázu minulých dob. Praktičnost a účelnost odstranily v minulosti tak časté „žundry“ u chalup a stejně daly vale černým, po kolena sahajícím koženkám s bílými punčochami, střevícům s přezkami a klobouku s třemi rohy, Ženy se zbavily „špenzrů“, vysokých modrých čepců s penízky a šátky přes ně přehozenými. Střízlivá účelnost nastoupila ve stavbě obydlí, v zařízení domácnosti i v oblékání. V roku 1928 se dočkala obec elek-

trizace; proud dodávají Západomoravské elektrárny v Oslavanech. Tempo rozvoje potvrzoval též úctyhodný rozvoj živností z konce předmnichovské republiky: tři hostince, z nichž dva majitelé měli zároveň obchody se smíšeným zbožím, železem a uhlím, další tři obchody se smíšeným tovarem, pekařství, dva kováři, čtyři krejčí, dva obuvníci, studnař, dva malíři, zahradník, dva holiči, dva stolaři, kolář a porodní asistentka. V orlovně našlo přistřeší Mlékařské družstvo, vedle kterého tu byl další držitel mlékařské živnosti. Obec nemá dosud poštovní úřad a patří k Olbramovicím. Hospodářskému snažení se vyrovnalo i úsilí kulturní a vtisklo obci ráz progresivního kolektivu, zejména na poli ochotnického divadla, pěstění hudby a sportu. Kritičnost, výbojnost a nezkrotný duch jsou vlastnostmi, jež se nedají lacině ovlivnit žádnou uniformitou a opatrnickým usměrňováním. Jsou zvyklí nazývat věci pravými jmény bez příkras a iluzí. Vzdorný duch minulosti je charakteristický i pro dnešek. První po Moravském Krumlovu v okrese si založili Sokola již před první světovou válkou a rovněž první na okrese se odvážili vydat publikaci z touhy poznat minulost, nezbytnou učitelku přítomnosti.

Dějinný vývoj obce je pestrý. Bohutice měly mnoho vrchností a každá je nějak poznamenala. Jejich rozmanité osudy budeme sledovat v následujících kapitolách. Naštěstí se obci zachovalo dosti materiálu, takže je možno – i když ne bez obtíží – spřádat osudy sídla od nejstarší doby po dnešek. Písemné doklady však nejsou nejstarší; jsou určitá období, v nichž místo písma hovoří hmotné pozůstatky v podobě kamených nástrojů-střípků, nádob, zbytku zbraní a pozůstatku nářadí. Po této stránce nepatří Bohutice k vesnicím chudobným.

Složitý vývoj bohutického panství zachycuje jeho archiv. I když dnes představuje aspoň dvacet metrických centů dokladů nejrůznějšího druhu, přece je to pouze část původního celku, uložená tam, kam právem patří, tj. ve Státním archivu v Brně. Více než 350 objemných krabic – kartónů – chrání doklady o historickém vývoji dominia, jehož ústřední obcí byly právě Bohutice. Mnoho však bylo zničeno, rozházeno a zašantročeno lidskou hloupostí, zlobou a nevědomostí, takže i přes velký rozsah uchovává dnes Státní archiv pouze zlomek původního materiálu, uloženého – než našel definitivní umístění v Brně – v bývalém zemědělsko-lesnickém archivu v Židlochovicích. Odtud byl v roku 1956 převzat Státním archivem v Brně, v roku 1959 zde uložen a zpracován ve fondu F-40. Po definitivním zpracování má následující rozdělení: a) knihy dominikální a přenesené agendy, b) pomocné knihy registraturní, c) signovaná část spisovny, d) nesignované spisy, e) spisy rodinné povahy, f) hospodářské účty, g) účty agendy hospodářské a soudní, h) mapy a plány. Přes uvedenou neúplnost má pro místní badatele

nemalou cenu, zejména pro 18. a 19. století. Mohou se tu poučit o soupisech obyvatel, parcelních protokolech, seznamech poddanských povinností, o přestupcích poddaných, o pěstění révy v jednotlivých tratích, o smlouvách a propouštěcích listech, najdou záznamy o živelních pohromách, o výkazech sirotčích peněz, ověří si popisy panství a pronájem hostinců. Je zde uložena vzájemná korespondence panství a úřadů s doklady o peněžité náhradě robot, o zásobách píce, dále soupisy škod v době nepřátelských invazí, seznamy branců, doklady o školách a školních platech, materiál o infekčních nemocích a o potřebě očkování.[5])

Neodpovědným počínáním a hlavně dočasným uložením ve stájích a chlévech přišlo mnoho cenných dokladů nazmar, nebo jsou aspoň zatím ztraceny. Je však oprávněná naděje, že se leccos objeví. Zásluhu o pečlivé sbírání a záchranu těchto svědků minulosti má bohutický občan pan Miloslav Čársky. Nešetří časem, jedná-li se o záchranu cenné písemnosti, kterou neváhá odevzdat Státnímu archivu. Jeho přímluvou u ochotných občanů se tam dostaly jinak ztracené knihy, obsahují seznamy držitelů vinohradů hlavně z Vedrovic, a to od roku 1686 do 1737, dále knihy gruntovních register bohutického statku z roku 1653 z obcí Vedrovic, Zábrdovic a Želovic. Podobně byl dán archivu bohutický urbář z roku 1641, kniha sirotků znojemské jesuitské koleje z let 1669 až 1729, kniha smluv s jednotlivými zaměstnanci panství, obsahující i hospodářské instrukce, tj. návody a pokyny, jak si mají tito zaměstnanci počínat, aby dobře hospodařili. Vedle toho objevil další roztroušené písemnosti a předal archivu. Do Státního archivu se dostala i stará kniha horenská, v roku 1655 založená správcem panství Janem Jiřím Lynbergem. Týká se především Bohutic. Zde je rovněž na místě připomenout všem občanům, kteří by snad měli nějaké doklady, které byly součástí archivu bohutického panství, aby je neváhali odvést Státnímu archivu. Jednotlivé zlomky samy o sobě nemají té ceny, kterou jim propůjčuje teprve úplnost. Jednostrannost materiálu se jeví ještě v následujícím ohledu: je především mluvčím panství, méně poddaných, což může svádět k názoru, že poddaní zde byli pouze trpnou složkou, podrobující se rozhodování vrchnosti. Zde je potřeba citlivého smyslu pro vysondování jejich stanoviska a ověřováním dalšími prameny nebo poznatky ze všeobecného vývoje.

Vedle pramenů úřední povahy, které je nutno pokládat za nejdůležitější, bylo třeba čerpat i z pramenů tištěných. Pro dobu 16. století

---

5) Archiv bohutického panství je ve Státním archivu v Brně pod sign. F-40 a je k němu podrobně vypracovaný seznam, kde je materiál roztříděn a stručně popsán. O osudech archivu je v předmluvě seznamu.

jsou to zejména rozsáhlé německé publikace Beckova a Wokanova o novokřtěncích, podrobnosti se najdou i u moravského topografa Řehoře Volného a Fr. J. Schwoye.[6])

Přihlédněme k literatuře. Ne že by se o Bohuticích nevědělo, zejména o jejich znamenitém ovoci, mají však i stručné pojednání o dějinách. Napsal je Vilém Haňák v Krumlovském okrese Moravské vlastivědy v roku 1913, tedy před první světovou válkou.[7]) Od té doby už vývoj urazil značný kus cesty. Haňákův přehled na svou dobu dobrý, dodnes nepozbyl ceny. Je však příliš stručný, mezerovitý a neúplný, bez přihlédnutí k archivnímu materiálu. Nemůžeme ani požadovat podrobného zpracování v publikaci, kde byl spisovatel vázán rozsahem, který by při 46 obcích bývalého krumlovského okresu narostl do neúnosných rozměrů. Jiného soustavného pojednání není s výjimkou spíše propagačních a určitým směrem zaostřených brožurek, souvisejících s vybudováním lurdské jeskyně po roku 1928.[8])

Naše publikace chce být monografií obce, která se v lecčems liší od značného množství moravských sídel. Rozhodně polohou, vedoucím postavením v panství značně spletitého vývoje, odhodlanějším a průbojnějším obyvatelstvem i skutečností, že několikrát její osudy přesáhly rámec vesnice. Bylo tomu tak v době novokřtěnců v 16. a 17. století, v letech 1840 až 1850, kdy se tu dolovalo uhlí, a v roku 1910, kdy označení „bohutický nález" se stalo odborným výrazem pro řešení určitého školního problému v Rakousku. Rozumělo se jím rozhodnutí správního soudu ve Vídni, pokud šlo o sloučení několika obcí v jeden školní obvod za účelem zřízení české měšťanské školy – tenkrát v Moravském Krumlově.[9])

Dlouhé období historického vývoje si vynutilo jistý postup, přičemž se nám zdálo nejpřirozenějším dělení, jež by bylo v souvislosti s důležitými epochami historického vývoje celé země. Její děje se nutně odrazily i v naší obci. Přirozený respekt si vyžádaly též vrchnosti, které udávaly vývoji sídla základní tón. Doba jejich panství tvořila zpravidla uzavřenou kapitolou, obsahující základní rysy vývoje v dotyčném časovém úseku. Trvalý zřetel ke všem prvkům pomáhá teprve vytvořit rovnoměrný obraz, nejcitlivěji pozorovaný a zkoumaný ovšem v době

---

6) Jedná se o následující pramenné publikace: Dr. Josef Beck, Die Geschichts-Bücher der Wiedertäufer in Oesterreich-Ungarn, Vídeň 1883, Rudolf Wolkan, Geschichts-Buch der Hutterischen Brüder, Standoff-Collony bei Macleod, Alta. Canada 1823. Gregor Wolný, Die Markgrafschaft Mähren, 1837 a týž, Kirchliche Topographie 1861.

7) Srovnej poznámku č. 2 úvodu. O Bohuticích je zde na str. 132–141.

8) Jos. Amstler, Die Lourdes-Jubiläums-Grote in Bochtitz 1928.

9) Srovnej Mudr. Emanuel Haizl, Historie zápasu o české školy měšťanské v Mor. Krumlově ve věstníku Národní jednoty v Brně, roč. XI., 1914, str. 84 a n. Tenkrát podalo žádost o zřízení české měšťanské školy v Mor. Krumlově 13 obcí: Bohutice, Dobelice, Dobřinsko, Dolní a Horní Dubňany, Jamolice, Lesonice, Petrovice, Polanka, Rakšice, Rokytná, Vedrovice a Vémyslice. O zřízení školy bylo rozhodnuto po šestiletém zápasu „bohutickým nálezem".

nejnovější – současné. Pro tu nestačily pouze prameny dávné minulosti; pomocnou ruku podali i současníci. Historik však musel obezřetně dbát, aby subjektivně nanášené barvy nebyly nekriticky jasné, nebo záměrně temné. Bylo třeba kritického síta, jež pomohlo oddělit plevu od zrna. Vděčně kvitujeme živý zájem členů kulturní komise, zejména Vladimíra Čepery a občanů Adolfa Ambrože a Vl. Nehery, kteří mnohé údaje nedávné minulosti či ještě přítomnosti uváděli na správnou míru ve snaze, aby i nejnovější obraz obce byl zachycen objektivně. Nemálo zajímavostí je uloženo i v poznámkách, kde uvádíme doklady, ze kterých bylo čerpáno. Nejčastěji pocházejí ze Státního archivu v Brně, značka SAB, z fondu bohutického panství, jenž má signaturu F-40. Ta je vždy uvedena s číslem příslušné krabice-kartónu a bližším označením písemnosti. O nečetné literatuře již byla zmínka. Ostatní citujeme v plném znění v poznámkách a stejně tak si počínáme při každém údaji jiného původu. Několik typických obrázků a příloh má text doplnit, prohloubit a čtenáři přiblížit.

Historii Bohutic jsem dával dohromady rád, zápasil s nejednou potíží a nemálo přemýšlel, nežli jsem definitivní znění uložil na papír, nepouštěje se zřetele žádné pro a proti při jakékoliv příležitosti. Bohutickým občanům bych přál, aby četli stejně rádi pro potěchu i poznání.

Pravěké osídlení a první zprávy písemné

Lid s kulturou volutovou – Kultura únětická – Kultura mohylová – Kultura popelnicových polí – Kultura lužická, halštatská – Římské vlivy na Jelendách – Sídliště z doby hradištní – Nálezy z vrcholného středověku – Nedostatek pramenů z období předhusitského.

Pátrání po nejstarších stopách člověka v katastru dnešních Bohutic nás zavádí do mladší doby kamenné – neolitu (4500 až 2700 př. n. l.). Prvním nositelem neolitické zemědělské civilizace u nás byl lid s kulturou volutovou, nazvaný tak podle charakteristické výzdoby nádob volutami. Tento lid se zabýval zejména zemědělstvím. Choval domácí zvířata, tkal látky a jako nástrojů používal hlazených a vrtaných seker a mlatů z tvrdých hornin. Dovedl vyrábět též keramiku. Sídliště lidu s volutovou kulturou bylo zjištěno v Bohuticích roku 1926 při terénní úpravě sokolského hřiště. Pocházejí odtud střepy z nádob, štípaná rohovcová industrie, hlazené kamenné člunkovité klíny a týl kamenné motyky. Dále z blíže neurčeného místa pochází celá nádoba. Další doklad volutové kultury byl získán v roce 1965 nálezem nádoby při stavebních pracích v Bohuticích „u tvrze". Husté osídlení celého okolí lidem volutové kultury dokládají zjištěná sídliště v Miroslavi, v Suchohrdlech, v Lesonicích a zejména ve Vedrovicích, kde v současné době probíhá archeologický výzkum, prováděný pravěkým oddělením Moravského musea. V pozdní době kamenné – eneolitu (2700 až 1800 př. n. l.) je na půdě Bohutic doložena kultura zvoncovitých pohárů.

V Bohuticích byl v zahradě pana Franty objeven žárový hrob této kultury. Inventář hrobu sestával z amfory, obsahující spálené kosti, zdobeného poháru a ze dvou nátepních destiček. Další stopy osídlení kulturou zvoncovitých pohárů nacházíme na Krumlovsku, v Lesonicích, v Petrovicích, ve Vedrovicích a v Kadově. Dále byly v Bohuticích v trati Jelendy nalezeny eneolitické, blíže neurčené střepy.

Kulturou se šňůrovou keramikou a kulturou zvoncovitých pohárů končí eneolit a následující únětická kultura se řadí již do starší doby bronzové (1800 až 1500 př. n. l.). Dva hroby únětické kultury byly objeveny roku 1934 v Bohuticích v trati Jelendy. V každém byla kostra ve skrčené poloze. Na prsou jedné z nich ležela bronzová jehlice s kroužkovou hlavicí. Mimo to byly u koster bronzové náramky z dvojitého drátu s ozdobnými kličkami. Trubičky ze spirálkovitě svinutého drátu, náramky ze dvojitého drátu svinutého do kroužku a nádobka se

Přehled jednotlivých tratí bohutického katastru.

třemi pupíky na obvodu zataženého okraje. Tyto dva hroby jsou pravděpodobně součástí většího pohřebiště.

Ve střední době bronzové (1500 až 1300 př. n. l.) bylo Krumlovsko stejně jako celá Morava osídleno lidem kultury mohylové. Hlavním zaměstnáním tohoto lidu bylo pastevectví. Na Krumlovsku známe sídliště této kultury v Lesonicích, ve Vedrovicích a v Kubšicích. Hroby této kultury byly zjištěny v Suchohrdlech a ve Vedrovicích. Rozvinutou metalurgii v této době nám dokládá nález bronzových předmětů z Kubšic.

Mohylová kultura byla součástí velkého kulturního komplexu, který měl určitý podíl na vznik kultur popelnicových polí, které osídlily naše území v mladší době bronzové.

Kultury popelnicových polí jsou na jižní Moravě zastoupeny kulturou lužickou, která zaujímá mladší dobu bronzovou (1300 až 1100 př. n. l.). U nás se rozšířila po celé severní polovině území, na Moravě pronikla pak hluboko na jih. Lid této kultury své mrtvé pohřbíval na rozsáhlých pohřebištích.

V Bohuticích byl dále nalezen bronzový náramek-kruh, který také patří pravděpodobně do období mladšího bronzu.

Lužická kultura, která probíhala k jihu, se setkávala s domácím obyvatelstvem kultury mohylové. Jejich vzájemným působením vznikla nová kultura, kultura velatická, která již patří době halštatské (1100 až 500 př. n. l.).

Také v Bohuticích byly nalezeny na sokolském hřišti halštatské střepy a hranolovité závažíčko, náležející pravděpodobně horákovské kultuře.

Od 5. století př. n. l. přichází k nám od západu vlna nového lidu – Keltů. Je to první lid na našem území, který známe nejen z archeologických památek hmotné kultury, ale i ze zpráv písemných. Keltové k nám přinesli vysoce vyspělou kulturu – kulturu laténskou.

V prvních stoletích našeho letopočtu se k nám stále více začíná šířit římský vliv od jihu. Římská moc se stabilizuje na Dunaji a zasahuje na naše území formou opevněných předsunutých stanic. Nejdále vysunutou na naše území byla stanice u Mušova na jižní Moravě. Hmotná kultura germánského obyvatelstva, které v této době na Moravě sídlilo, se vyvíjela pod římskými vlivy, což se projevuje jak v nálezech hrobů, tak v inventáři hrobů. V okolí Bohutic známe z této doby hroby z Braníškovic, sídliště pak z Olbramovic a přímo z Bohutic, kde bylo zjištěno v trati Jelendy.

V průběhu doby stěhování národů se dostávají do našich zemí Slované. Jejich příchod se dál nejpravděpodobněji formou postupného pronikání. Na Krumlovsku však o celém tomto raném období 7. a 8. století, nazývaném starší dobou hradištní a charakterizovaném keramikou tzv. pražského typu, postrádáme bezpečné doklady.

Sídliště ze střední doby hradištní (800–900 let n. l.) bylo zjištěno v okolí Bohutic prozatím pouze ve Vedrovicích. Správním střediskem Krumlovska bylo pravděpodobně hradiště Réna u Ivančic. Teprve z mladší doby hradištní (950 až 1200 let n. l.) a období raného středověku se setkáváme v okolí Bohutic a v Bohuticích samých s četnými nálezy. Správním střediskem přemyslovské státní organizace na Krumlovsku byl hrad v Rokytné. Jeho datování do tohoto období písemnými zprávami je doloženo i archeologicky. Bohaté osídlení celého kraje nám dokládají zjištěná sídliště v Miroslavských Knínicích, v Kubšicích a v Bohuticích. Nálezy hrobů jsou známy z Vedrovic a Bohutic.

Sídliště v Bohuticích se rozkládalo pravděpodobně v trati Jelendy. Další nález byl učiněn u sokolského hřiště při kopání sklepa. Byla tam nalezena válcovitá nádoba s širokým hrdlem a vlnicemi na výduti a značkou T na dně. Druhá nádoba byla rozbitá. U tohoto nálezu však není jisté, zda se jedná o nález sídlištní. Je možné, že nádoby pocha-

zely z porušeného hrobu. Nejvýznamnější mladohradištní nález byl však v Bohuticích učiněn roku 1926 na sokolském hřišti. Bylo zde objeveno kostrové pohřebiště ve třech řadách. Orientace hrobů byla Z–V. Z hrobů bylo získáno 15 stříbrných esovitých záušnic a 4 esovité záušnice bronzové. Nález denáru uherského krále Petra (1038 až 1046) v jednom hrobě nám celé pohřebiště pomáhá přesně datovat.

Z pozdějších nálezů z období již vrcholného středověku je menší soubor železných předmětů (srp, podkovy, nůž, ostruha a hroty šípů) nalezených v místech tvrze.[1])

Zprávy písemné se o Bohuticích zmiňují roku 1253, kdy se tu uvádí farní kostel.[2]) Ve 13. století a na začátku století 14. až do roku 1325 patřily Bohutice proboštu vyšehradskému. Pak drželi ves lénem páni z Lipé na Krumlově.[3]) Za necelých dvacet let (1346 až 1356) měl v Bohuticích léno Markvart Voytel z Bohutic.[4]) Zároveň s ním byl majitelem vsi Mikšík z Kyjovic, který roku 1346 Bohutice prodal komendě řádu Německých rytířů v Hostěradicích.[5]) V druhé polovině 14. století máme v pramenech doloženy bratry Hanuše a Ottu z Bohutic, což svědčí o tom, že Bohutice byly sídlem drobného feudála.[6]) Zvláště Hanuš si tu jistě vybudoval vladycký statek, neboť se s jeho jménem setkáváme několikrát v brněnských zemských deskách.[7]) Hanuš z Bohutic kupoval dokonce i vsi dosti vzdálené, jak o tom svědčí kup Budějoviček na Telečsku (roku 1381) a Mstěnic u Hrotovic (roku 1392).[8])

Roku 1448 se o své právo na Bohutice hlásil Racek ze Zborovic. V druhé polovině 15. století se tu usazuje rod Mukodělů, neboť v letech 1485 až 1508 držel Bohutice lénem od pánů z Lipého Jiří Kusý z Mukoděl.[9])

Malý počet písemných pramenů, vztahujících se k Bohuticím, nedovoluje dát konkrétnější odpověď na otázku, jak se obec vyvíjela v době předhusitské. Viděli jsme, že Bohutice nepatřily k žádnému velikému panství, ale že se tu střídala řada drobných zemanů, kteří byli v lenním poměru k pánům z Lipé na Krumlově. Základem drobného šlechtického majetku byl zajisté dvůr s tvrzí. O velikosti vesnice a o počtu lánů v předhusitském období nemůžeme říci vůbec nic, neboť prameny o těchto věcech mlčí.

---

1) I. L. Červinka, Pravěk, 1927, str. 23. Všechny zprávy o nálezech z Bohutic jsou převzaty z archivu Archeologického ústavu ČSAV, pob. Brno, z archivu prehistorického oddělení Moravského musea a železné předměty jsou ve sbírkách historického oddělení Moravského musea.

2) Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae III, 202; dále jen CDM.

3) CDM VI, 181.

4) Regesta V, 29, VI, 279.

5) CDM VII, 601.

6) Zemské desky brněnské IV, 241; dále jen ZDB.

7) Srovnej ZDB IV, 257, V, 51, 59, VI, 20, 21, 844.

8) ZDB VI, 884, VII, 1071 – Budějovičky i Mstěnice zanikly v 15. stol. Srov. V. Nekuda. Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu, Brno 1961.

9) Archiv český, VI, 539, XVI, 282, Půhony brněnské IX, 85.

V době vladyků z Mukoděl

Ráz doby za Jagellonců a předbělohorských Habsburků – Náboženská svoboda na Moravě – Země asylem nejrůznějších vyznání – Nástup kotolicismu – Novokřtěnci, jejich učení a život – Křtěnci v Bohuticích – Přepadení jejich společného domu 14. dubna 1597 – Po roce jsou povoláni zpět – Jižní Morava jevištěm počínajícího zápasu – Následky bělohorského vítězství – Definitivní vypuzení křtěnců z Bohutic, i ze země – Úvaha o nich – Kusí z Mukoděl, jednotliví členové – Zbavení panství – Ostatní poddaní obce, jejich počet, zaměstnání a náboženské vyznání.

Více než stoletá doba byla v našich zemích vyplněna vládou dvou málo schopných Jagellonců a čtyř předbělohorských Habsburků. Za slabých Jagellonců se na Moravě dostala ke slovu šlechta do té míry, že učinila z markrabství stát ve státě. Doba jagellonská je totiž obdobím největšího vzrůstu moci stavovské a nejhlubšího úpadku moci královské. Avšak už za Ferdinanda Habsburského nastával obrat. Prostřednictvím společných ústředních úřadů byly posilovány centralistické snahy, které vyvolávaly neklid u stavů a vedly konečně ke vzpouře v roku 1547. Tehdy totiž využila nespokojená šlechta z Čech vhodné situace v Německu a doufala ve vítězství nad králem a ve svržení Habsburků. Stavovský odboj se však nepodařil a vítězný Ferdinand značně omezil pravomoc šlechty a měst v Čechách. Moravští feudálové s měšťany se však vzpoury v roku 1547 neúčastnili, a proto ani země napocítila důsledky panovníkova vítězství. Vůbec celá země, ač nepřestala být členem českého státu, octla se ponenáhlu k Čechám v poměru mnohem volnějším.

Na Moravě v míře mnohem větší než v Čechách se šířilo vyznání Českých bratří a po vystoupení Lutherově v Německu i luterství opatrně maskované starými názvy. Dnes totiž víme, že novoutrakvisté byli vlastně luterány. Také stoupenci novokřtěnců, jinak anabaptistů, nalezli u nás bezpečné útočiště. Ochráncem členů nové sekty byl už ve třicátých letech 16. století pan Linhart z Lichtenštejna. Neobyčejně významný byl příchod nejdůležitějšího organizátora nového vyznání doktora Baltazara Hubmaiera do Mikulova v roku 1526. Vedle Lichtenštejna našli ochránce u pana Arkleba z Boskovic. S Hubmaierem přišla na jižní Moravu část jeho přívrženců ze Švýcar a ze všech končin Německa.

Nádvoří zámku.

Hubmaier sám rozvinul v Mikulově plodnou činnost spisovatelskou, avšak již v červenci roku 1527 byl na rozkaz krále zajat a v následujícím roku upálen. Teprve později se podařilo Jakubu Hutterovi z Tyrol všechny moravské obce zorganizovat a sjednotit. Běžně se později nazývali též hutterovci nebo „moravští bratři". Vedle novokřtěnců přicházeli na Moravu členové dalších vyznání, v Čechách pronásledovaných. Ivančice se staly střediskem Českých bratří a jako sídlo Jana Blahoslava nabyly značné důležitosti pro celou jihozápadní Moravu, zvláště za císaře Maxmiliána II. Dalek náboženské horlivosti otce, klonil se spíš k luterství, avšak ohledy na katolické Španělsko, odkud čekal peněžitou podporu, mu nedovolily jít dále než po ústní projevy sympatií s nekatolíky. Jeho náboženská snášenlivost plynula možná ze zdravotního stavu nebo ze lhostejnosti. Důležité úkoly neřešil, spíš odkládal. Stavové rovněž využívali nedůslednosti Maxmiliánova nástupce Rudolfa a prakticky obcházeli všechna jeho nařízení ve prospěch katolíků. Obě vynikající školy – bratrská v Ivančicích a luterská ve Vel-

kém Meziříčí – plnily i v Rudolfově době své poslání. Věhlasnou se stala také ivančická tiskárna, později přenesená do Kralic, kde obohatila českou kulturu dílem, jež bude vždycky zaujímat jedno z nejvýznamnějších míst v dějinách národní vzdělanosti.[1]) Avšak právě na jižní Moravě vyrostl reformovaným směrům nesmiřitelný odpůrce v kardinálu Františku z Dietrichštejna. Nádherymilovný prelát vybudoval z Mikulova baštu katolictví, zřídil zde tiskárnu a v dohodě s Karlem z Lichtenštejna zahájil nesmlouvavý postup proti reformaci. Na tomto Karlu z Lichtenštejna vidíme proměnu poměrů, začínající v posledních letech 16. století. Předchůdce Linhart, příznivec nekatolíků, byl vystřídán Karlem, který zahájil řadu výbojných katolických magnátů v zemi. Prodlouženou rukou jejich úsilí byly nově povolávané řády – kapucíni a zvláště jesuité.

Na rozhraní 16. a 17. století došlo k povstání proti císaři v Uhrách. V jeho čelo se postavil sedmihradský vévoda Štěpán Bočkaj a čekal, že i nekatolická Morava se postaví na jeho stranu proti čím dále tím více nenáviděnému císaři Rudolfovi a jeho katolickým rádcům. To se však nestalo, a proto zemi platily kruté vpády bočkajovských hord. Jihovýchodní část byla z velké části zničena, obyvatelstvo často vyhubeno, nebo odvlečeno do otroctví a část osad zanikla. Nástupcem Rudolfovým se stal Matyáš. Dokud se s bratrem škorpil o trůn, ukazoval i reformovaným laskavou tvář, avšak po smrti Rudolfově vyhlásil nekompromisní boj všemu nekatolickému. Všude obnovovány misie jesuitů a kacířští poddaní byli nemilosrdně obraceni na víru katolickou. Ještě hůře začalo být za Matyášova nástupce Ferdinanda, jenž byl v roku 1617 uznán za pána země. V Čechách proti němu vypuklo povstání, avšak Morava vlivem Karla ze Žerotína se k němu nepřidala. Proto sem vtrhl hrabě Thurn s vojskem z Čech, aby svou přítomností strhl zemi ke společnému odboji. Protestantští stavové a města se k němu přidali, avšak císař nelenil a rychle poslal svého vojevůdce Dampierra na Moravu proti Bedřichu z Tiefenbachu, hlavnímu veliteli moravské pěchoty. Nové potyčky měly za následek plenění, stupňované vojskem dalšího spojence vzbouřených stavů – Gábora Bethlena. Na konci ledna 1620 přišel do Brna i „zimní král“ Bedřich Falcký, avšak za nedlouho poté prolétly zemí hordy nemilosrdných kozáků, spojenců císaře. Pomalu, ale jistě se blížil počátek konce, jehož poslední akt se odehrál na bělohorské pláni 8. listopadu 1620. Bělohorský vítěz brzy ukázal, jak míní postupovat dále.

---

1) Jde o proslulou Kralickou bibli, jež zde vycházela v letech 1579–1588. Významu kralické tiskárny věnuje pozornost v četných pracích Vlasta Fialová, zejména ve Sborníku „Kralice“, vydaném Krajským nakladatelstvím v Brně v roku 1959.

Naše obec by sotva musela mít zájem o vylíčené akce, kdyby se jí nebyly dotkly tak bolestně. I v Bohuticích našli útulek novokřtěnci, jimž v nejvyšší míře platilo nepřátelské běsnění. Kdo byli tito zvláštní lidé? Byla to náboženská sekta vzniklá v Německu jako odnož reformačního hnutí, jež se rozhodla uplatnit v praktickém životě zásady komunismu, chápaného ovšem ze stanoviska 16. století – utopicky. Její členové – mužové, ženy i děti – žili ve společných domech, ne nepodobných rozlehlým dvorcům, nazývaných „haushaben". Odmítali jakoukoliv válku, dávající přednost míru a klidné, tvořivé práci. Od jiných nekatolických sekt se lišili především tím, že své vyznavače křtili dospělé, až pochopí význam svátosti. Od toho novokřtěnci, jinak toufaři, z německého Wiedertäufer, nebo habáni, podle toho, že žili ve společných domech – Haushaben. Jejich zásady byly snůškou idejí rozmanitého původu. Všude, kam přišli, zůstávali Němci, s domácím obyvatelstvem nikde nesrostli těsněji.[2]) Jakožto příslušníci pokročilejších států západní Evropy přinášeli novokřtěnci na Moravu širší rozhled, kvalitní výrobky na poli uměleckého řemesla a pokročilou výrobu keramickou. Na Moravě se usídlili hlavně kolem Mikulova, Slavkova, a Židlochovic, kde našli šlechtické ochránce. Byli mistry ve výrobě nádobí – džbánků, misek, talířů, hrnků, konviček, šálků. Znamenitou výrobou pomáhali proměňovat způsob života nejen u feudálů, nýbrž i u zámožných měšťanů, které zvolna následoval i venkov. S jejich výrobky se u nás setkáváme i v druhé polovici 17. století.

Během posledních dvou desetiletí první polovice 16. století vybudovali v četných obcích jižní Moravy více než půl sta společných domů a celkový jejich počet v zemi dosáhl padesáti tisíc.[3]) Věroučně se shodovali s katolíky i evangelíky v uznávání sv. Trojice, avšak za pravou církev pokládali společnost věřících, sjednocených milostí Ducha svatého, oddaných učení Kristovu a spojených láskou boží. Kdo chtěl být členem společnosti, musel žít a jednat podle božích přikázání, jinak byl nutně z kolektivu vyřazen. Platnost uvedených příkazů se netýkala toliko věcí víry, nýbrž prostupovala všechen každodenní život. Ze svátostí uznávali pouze křest dospělých, večeři Páně a manželství. Sváteční den zahajovali společnou modlitbou a každý den jí byl ukončován.

---

2) O novokřtěncích je dnes obsáhlá literatura, zejména z nové doby, a to ze dvou důvodů: jednak pro jejich učení o bezprostředním působení Ducha božího na lidskou duši, hlavně však pro požadavek, že evangelium musí přímo zasahovat do veřejných poměrů. Nejvíce je ovšem spisů německých. Z překladů poukazuji na knihu L. Ragaze, Od Krista k Marxovi, od Marxe ke Kristu. Vyšel v roku 1935. Z našich historiků se dějinami křtěnců zabýval nejvíce profesor František Hrubý. Na svém místě budou uvedeny spisy, z nichž bylo čerpáno.

3) Názory o počtu novokřtěnců na Moravě se rozcházejí. Starší jejich znatelé počítali kolem 20 000, Frant. Kameníček v díle o Zemských sněmech a sjezdech moravských zastával aspoň 50 000. Srovnej uvedenou práci, III. díl str. 488–493. Německý topograf Zeiler, který v době 30leté války navštívil Moravu, udává dokonce 70 000. Více o tom viz v mém článku „Německý topograf z doby 30leté války píše o Moravě" ve Vlastivědném věstníku moravském, roč. 18.

Obrazy, hudba a ostatní chrámový ceremoniel neměly v jejich modlitebnách místa; proto byly bez věží i zvonů.[4])

Mše, biřmování, poslední pomazání, zpovědi a odpustky i uctívání obrazů neznali. Rovněž neuznávali příkazů o postech, zavrhovali očistec, odmítali kramaření a vzájemné obchodování, ba v počátečních letech neměli ve společných domech ani výčepů a hostinců. Jejich šat byl prost všech ozdob a výstředností, prostota a jednoduchost v bytech i ve školách se rozuměla sama sebou, stejně jako péče o nemocné, děti a starost o pohostinství. I zdravení a líbání se dálo podle příkazů, připomínajících pravidla mnišských řeholí. Vrchnost uznávali, protože trestala zlé a chránila dobré, avšak kde rozhodovala nespravedlivě, tam platilo, že je lépe poslouchat Boha, než lidi. Novokřtěnci velmi rozhodně protestovali proti nařčením, že chtějí svrhnout a odstranit vrchnost. Jakákoliv přísaha byla přísně zakázána. Protože Kristus je knížetem míru, odmítali války všeho druhu, tedy i obranné, ba všechny roboty a daně, které sloužily válečnému účelu. Místo zbroje zhotovovali motyky, nože na krájení chleba i ošetřování révy, srpy, kosy a sekyry. V čele obce stál nejstarší člen, vybraný z předních hlasatelů Slova a starších, jakýsi biskup a pastýř celého stáda. Jeho pomocníky byli služebníci Slova, dělící se na ty, kteří byli posláni do okolí, aby získávali nové vyznavače, a na ty, kteří působili v obci. Dále zde byli správcové dvorců a nákupčí všeho potřebného. Vytrvalá práce, střídmost a střízlivost byla všem samozřejmostí. Neznali téměř odpočinku a záhy zmizely močály a bahniska, kamkoliv přišli. Jejich výrobky byly vyhledávány v celé zemi a stejně jejich lékaři, ranhojiči a felčarové. Dvorce novokřtěnců byly srovnávány s včelími úly. Chudoby a žebrání neznali, pořádek, čistotu, úpravnost a důstojnost bylo znát na každém kroku. Starost o vdovy a sirotky se jevila samozřejmým příkazem, stejně jak náležitá příprava dětí k určenému řemeslu. Urození feudálové rádi vyhledávali jejich lázně, kupovali od nich znamenité koně, nejlepší kosy, věžní hodiny, skvělé výrobky řemenářské, vzácné nože, jemná vlasová síta, keramiku a dobré pytle na obilí i mouku. Všichni moravští feudálové bez rozdílu náboženského vyznání si mezi křtěnci vyhlédavali osvědčené správce dvorů, sklepů a mlýnů. Zejména v zařizování mlýnů je nepředstihl nikdo. Sami olomoučtí biskupové si od nich dávali stavět kachlová kamna ve svých přepychových residencích.

Byli příliš dokonalí a podle pověsti zámožní, a proto nemohli uniknout nenávisti nepřátel. Měli ostatně také určité vlastnosti, způsoby a zvyklosti, jež mohly být právem kritizovány. Přesvědčení novokřtěnců, že právě oni jsou jedinou pravou společností věřících na světě, pod-

4) Viz následující poznámku.

něcovalo a stupňovalo zášť ostatních katolíků i nekatolíků. Domácí řemeslníci právem žárlili na jejich dokonalé výrobky a nenáviděli v nich konkurenty. Nebylo ani pro ně samé prospěšné, že příliš zdůrazňovali řemeslnou výrobu, pohlížejíce s nedůvěrou a despektem na pokroky v oboru vědním a technickém. A právě doba 16. až 17. století jich přinesla mnoho v nejrůznějších odvětvích. Názor, že sňatek dvou osob je pouze ekonomickou záležitostí obce a nikoliv výsledkem touhy srdcí a vzájemné sympatie, byl právem napadán a zesměšňován jako neudržitelný. Příliš tvrdá byla spartánská výchova dětí; odebrány matce, putovaly do přidělených světnic, kde se záhy odcizovaly kouzelnému světu dětství a vyrůstaly spíš v pracovní čísla, než v samostatné intelektuální jedince. U jinověrců se dostavovala i nenávist proti neustálému loudění jejich členů, kteří tak měli rozmnožovat početní stav novokřtěneckých obcí. K oblibě nepřispíval ani strohý formalismus, bazírující na titěrnostech a vedoucí k drsné tyranii, jež se dovolávala často bezduché litery. Tato okolnost otravovala mnohým členům život do té míry, že odpadali od kolektivu.

Mnohá obvinění proti novokřtěncům však nebyla pravdivá. Tak například, že usilovali o ovládnutí země, že popírali dědičný hřích, že odmítali kostely, bouřili poddané proti vrchnostem a zdražovali obilí. Bylo jim neprávem vyčítáno, že dávali svým členům pít kouzelné nápoje a že měli společné ženy. Nepřátelé pro ně vymýšleli různé posměšné názvy a jejich způsob života pokládali za hloupý, nesmyslný a neudržitelný. Katolíkům platili za kacíře, evangelíkům všech odstínů za nebezpečné protivníky, všem dohromady byli trmen v oku, kdekoliv se vyskytli. U valné většiny lidí tehdejší doby převládal názor, že byli nebezpečnou sektou celému feudálnímu řádu.

Pronásledování, která někteří z nich vytrpěli, byla strašlivá: byli upalováni, trháni rozžhavenými kleštěmi, zavíráni v zapalovaných domech a vydáváni na pospas plamenům, věšeni, stínáni, ve vodě topeni, na popraviště vlečeni s roubíkem v ústech, aby nemohli promluvit. Nejednou hladem umírali ve vězeních, mrskáni metlami byli vyháněni ze země a jako divá zvěř hnáni z místa na místo. Skrývali se v děrách, lochy zvaných, avšak ani v lesích neunikli slídivým psům biřiců. Nelze číst bez dojetí zápisy jejich kronikářů o tom, jak jejich mučedníci radostně kráčeli na popraviště. Dívky se oblékaly do slavnostních šatů, jako by šly k veselce. Jiní pěli nábožné písně a vzdávali Bohu dík za to, že poznali perlu pravého učení. Chválili vodu, ve které zakrátko měli nalézt smrt. Skákali do plamenů hranic, pro ně připravených a klidně pohlíželi na ostrou čepel meče, která vzápětí oddělila hlavu od těla. Úhlavní nepřátelé, dotazováni po tom, kde se bere u novokřtěnců tolik odvahy a statečnosti, dostávali následující odpověď: „Pili ze stud-

nice vody živé a ona zocelila jejich srdce tak, že to nemůže pochopit nikdo lidským rozumem. Hoří v nich boží plamen a jejich příbytek není na tomto světě.“ Moravu pokládali ze zemi zaslíbenou, do které je přivedl sám Bůh. Když z ní byli po Bílé hoře vypuzeni, našli na několik desetiletí přístřeší v Uhrách. I odtud však byli vyhnáni v polovici 18. století. Několik rodin se vystěhovalo do Ruska, větší část dala přednost Novému světu, kde jejich prapotomci žijí dodnes.[5])

Podrobnější exkurze do pohnutého života podivuhodné sekty byla nutná k pochopení jejího pobytu i utrpení v naší obci. V roku 1545 přišli do Bohutic a před svatým Havlem – to je před 16. říjnem – se tu usadili. Koupi pozemku provedl bratr Stofel Nidermeier, jinak Spängler. Říkali mu tak patrně proto, že byl klempířem. Nedlouho předtím se usadili v blízkých Kubšicích, v Alexovicích a Němčicích. Všude si stavěli veliké domy, tvrzím podobné, jak už o nich byla řeč. Bohutický pán velmi ochotně vyhověl žádosti znamenitých dělníků, dokonce jim vykázal západně od tvrze místo na pastvinném kopci a přidal několik kousků pozemků na pahorkatině mezi lesy a skalisky. S chutí se pustili do práce na výstavbě společného domu, hospodářských dílen a ostatních budov. Z pastviska kolem starého kostelíka se otevíral velkolepý pohled na jižní Moravu až k Mikulovu, centru všech novokřtěnců, kde žil jejich vůdce, už sice mrtvý, ale stále milovaný – Baltazar Hubmaier. Vykáceli lesní porost, sváželi kámen a hloubili nezbytnou studnu. Netrvalo dlouho a nad Bohuticemi vyrůstala mohutná stavba společného domu – 50 metrů dlouhá, 10 m široká a 6 m vysoká, ve štítech až 10 metrů. Na západ od této budovy vystavěli stodolu, chlévy, kůlny i menší svatyni o půdorysu osmihranu. Na jižní straně zůstala studna, patrně se srubem a dřevěným kolem k čerpání vody. Jistě nebylo zapomenuto ani na řemeslnické dílny.

Pokojný život bohutických novokřtěnců byl však náhle přerušen. Bohužel, pramen, z něhož čerpáme, neodhaluje příčinu zpustošení sídla, ačkoliv se dá soudit na ledacos. Skoupý zápis novokřtěnecké kroniky sděluje pouze, že v roku 1560 si bratři zřídili dům v Bohuticích. Nebudem daleko od pravdy, když připustíme násilné vyloupení sídla loupežníky, a to v letech 1547 až 1550. V této době totiž nebyla nouze o násilné přepady, rabování a ničení pokojných míst, zvláště když víme, jak ostatní obyvatelstvo křtěncům nepřálo.[6]) A tak v roku 1560 se pustili opět do díla. Znovu vybudovali zničené objekty, opět pěstovali obilí, len, konopí, kichrli – druh luštěniny – a zelí, znova si opatřili

5) Zde se přidržují knihy Josefa Becka, citované v úvodu, str. X-XXII.

6) Víme například, že loupežníci družiny Anderla z Fillachu vyloupili bratřím v Šakvicích a Pulgárech mnoho zboží, koní, volů, vína, avšak vrchnostem nevzali ničeho. Takové přepady u novokřtěnců se dály obyčejně ze msty, když křtěnci odmítli půjčit peníze. Srovnej Kameníček, 1. c., III. díl, str. 488 a J. Beck, 1. c., str. 263.

dobytek tažný i užitkový a pokračovali i ve výrobě řemeslné. Téměř čtyři desítky let žili klidným životem v době, ve které se čím dále tím více vyhrocovala stanoviska obou táborů, halících se do náboženského pláštíku, přičemž stejně katolíci jako evangelíci neskrývali odpor vůči novokřtěncům. Jen tak se mohlo stát, čeho se beztrestně dopustil bohutický feudál 14. dubna 1597. Stručný zápis novokřtěnecké kroniky působí otřesným dojmem bezmála po čtyřech stoletích.[7]) „V tomto roku 14. dubna jsme byli vyhnáni z našeho domu v Bohuticích. Bydleli jsme zde – Bůh za to buď pochválen – 40 roků se všemi našimi starci, vdovami, sirotky i dětmi. Vypudil nás pan Jan z Mukoděj, jemuž jsme čtyři roky sloužili. Jeho otec Štěpán Kusý z Mukoděj nás sem přijal jako poddané a pod správou jeho panství jsme zde žili 36 roků. Syn Jan nám činil mnoho příkoří. Vzal nám studnu, kterou jsme vybudovali vlastním nákladem a z níž jsme vedli vodu do svého domu. Jeho služebnictvo nám pobralo násilím a se zbraní v ruce seno z našeho seníku, jeho čeleď, když rozbila nebo ztratila nádoby – škopky a vědra – brala je našim sestrám a mnoho podobných věcí. Sám pán i paní nám ukládali povinnosti spojené s předením a bílením drahých věcí, přičemž nám nechtěli zaplatit ani poloviční mzdu. Pán nám byl mnoho dlužen, a když jsme se osmělili žádat zaplacení, sklidili jsme jen lání a hněv. Ochranu nám vůbec neposkytoval a aby měl záminku k trestům ještě větším, nařídil dovážet kámen na kostel čili templ, ačkoliv dobře věděl, že tento druh práce naši bratři rozhodně odmítají. V noci 13. dubna 1597 poslal své úředníky i čeleď do našeho domu. Ti násilím vypáčili dveře, vnikli do pokojů, pobrali maso i nápoje a celou noc jedli, pili, nám spílali a vedli rouhavé řeči. Následujícího dne nás všechny z domu vypudili a některé bratry tuze zbili. Pobrali všechen inventář, jídlo, nápoje, mouku, obilí, luštěniny, též 17 krav, 4 telata, 90 sviní, 4 voly, 40 ovcí, 41 jehňat, 2 koně a dále 7 centnýřů uzeného masa. Pobrali nám rovněž nemálo soli a sádla, 7 bečeк zelí, 13 věder vína, dále všechno nářadí a náčiní. Pán nás připravil o dům, dvůr, obdělaná pole, vinohrady i mlýn v Želovicích, který jsme též koupili a který s příslušenstvím měl cenu 400 zlatých. Kromě toho pán nezaplatil našim lidem za práce v jeho dvorech, a to za dobu více než jeden rok, což vše na penězích, jídle i pití činilo 527 zlatých. Celková suma lupu činila 5200 zlatých, nám pak zůstávala útěcha proroků, neboť větší křivdy bylo snášeti věřícím a spravedlivým Nového i Starého zákona. Bez reptání jsme trpěli pro Krista, který řekl: „Musíte být nenáviděni od každého kvůli mně.“[8])

---

7) Rudolf Wolkan, citované dílo v úvodu, str. 454, rok 1957.
8) Wolkan, tamtéž; str. 454.

Dočasné útočiště jim poskytly sbory v Německých Kninicích, v Miroslavi a v Březanech; neuplynul ani rok a křtěnci byli v Bohuticích opět.[9]) Stalo se tak na naléhání a důtklivé upomínání vrchnosti, která poznala pokles pracovní morálky, potřebovala dávky, daně i výrobky zručných řemeslníků. Bratři však byli opatrnější a ostražitější. Začali budovat podzemní skrýše a snad i dlouhou chodbu ze společného domu kolem tvrze až daleko za vesnici. Doba totiž byla čím dále tím horší a neklidnější. Na samém počátku nového století byla jižní Morava územím, kam často pronikali Maďaři, dopouštěli se krutostí a násilí na ženách a muže odváděli do otroctví. V roku 1605 se přehnala krajinou horda Bočkajovců a její cestu poznamenávaly zlověstné plameny. Bočkajovci byli sice vytlačeni vojskem císařským, ale to si počínalo stejně násilnicky – ze šedesáti bohutických chalup nezůstala jediná nepoškozena, scházel dobytek, jídlo, oblečení, obuv i nářadí. Trpělo všechno obyvatelstvo, novokřtěnci dvojnásob. Prožívali i vnitřní krizi, neboť správce společného domu, jenž měl na starosti řádný chod hospodářství, propadl nauce ďáblově. Pěstoval alchymii, měl o ní nebezpečné knihy a odmítal je vydat radě starších. Jiří Reydel se ocitl na nebezpečné cestě a jeho duše byla určena zatracení. Našel tak veliké zalíbení v neřestné nauce, že zanedbával hospodářství, nenakoupil včas dostatečné množství obilí, takže bratři museli platit dvojnásobné ceny. Proto byl zbaven úřadu, a to stejně v Bohuticích jako v Němčicích.[10])

Bohutický pán nutil všechny poddané, tedy i novokřtěnce, ke stavbě evangelického kostela, dokončeného v roku 1615 a zasvěceného „všem andělům“. Dominoval celému kraji a s opraveným společným domem skýtal malebný pohled. Konec druhého desetiletí 17. věku se přihlásil už otevřeným bojem evangelických stavů proti císaři. Jižní Morava byla většinou doménou rebelujících feudálů, a proto i místem, kam pronikala císařská vojska, usilující o její podrobení císaři Ferdinandu II. Členem 29členného odbojného direktoria v zemi byl i majitel Moravského Krumlova, pan Berchtold Bohobud z Lipé, za rytířský stav zasedal v odbojné radě držitel Babic a Olbramovic Ondřej Seidel, a proto se i majitel Bohutic postavil na stranu vzpoury. Všichni sbírali vojsko, jež mělo pomáhat Vítu Jindřichu Thurnovi, majiteli Vlasatic. Proti němu se na Moravu vypravil císařský generál Dampierre. Přitáhl sem koncem července 1619 a pustošil ohněm i mečem sídlo za sídlem. Pan z Tiefenbachu sice porazil Dampierrovy žoldnéře u Dolních Věstonic, celý kraj byl však zpustošen. Zakusil ještě více bídy, strádání a loupení od Poláků, jejichž krutost jednoznačně potvrzují všechny

9) Wolkan, 1. c., str. 457.
10) Wolkan, 1. c., str. 518.

prameny. 1. srpna 1619 došlo i na Bohutice; byly úplně vypáleny vojskem Dampierrovým a názvy polních tratí jsou dodnes památkou na rozsah zničení. „Spáleniště a Lérňa“ – od německého leer, prázdný, pustý – potvrzují, jak si vedl nepřítel.[11])

Rok následující byl ještě horší. Morava byla jediným vojenským táborem stavovských i císařských armád, posbíraných ze všech koutů blízké i vzdálené Evropy. Ani o vznešené návštěvy nebyla nouze. Přišel sem sám nově zvolený král Friedrich Falcký a pozdržel se několik dní na krumlovském panství. Tenkrát obdarovali „zimního krále“ novokřtěnci krásnou kovovou postelí a král ji přijal s nelíčeným obdivem i díkem. Nemáme sice uvedeno, že výrobci uměleckého kusu byli křtěnci z Bohutic, ale lze se tak domnívat s velkou pravděpodobností, neboť oni právě měli do Krumlova nejblíže.[12])

Hordy od východu se mísily se soldateskou ze západu a jeden předčil v krutosti druhého. Marné bylo vyjednávání poselstva z jižní Moravy u císaře Ferdinanda. Bělohorský vítěz neznal slitování a účastníci poselství – Bohobud z Lipé, pán Moravského Krumlova, Jindřich Zahrádecký a na Višňovém a Jan Čejka z Olbramovic – se vrátili s nepořízenou. „Příslušníci císařova vojska – Španělé, Neapolitáni, Francouzové a Poláci – vyplenily po nešťastné bitvě na Bíné hoře společné domy v Alexovicích a Bohuticích a dopouštěli se takových hanebností a krutostí, že bratři před nimi utekli, ponechávajíce všechno na pospas divé soldatesce. Všude vládlo násilí a zvůle, a kdo si počínal nejkrutěji, byl pokládán za nejmocnějšího“. To dosvědčuje soudobý zápis.[13])

Konec roku zaznamenal v Bohuticích nového pána. Byl jím císařský plukovník Michal z Althanu, zatímco Vilém a Štěpán z Mukoděl zbaveni statků očekávali trest. Hrabě z Althanu prováděl horlivě rozkazy kardinála Dietrichštejna, jež neznaly s novokřtěnci slitování. Buď přestup ke katolictví, nebo s prázdnýma rukama opustit zemi. Pouze několik zůstalo, jak dosvědčuje spolehlivý pramen.[14]) Většinou opustili Moravu, aby hledali dočasné útočiště v Uhrách. V Bohuticích vydrželi až do ledna roku 1622, aby tu zažili nová běsnění od Valonů, Francouzů, Neapolitánů, Chorvatů a Švábů, kteří 5. ledna zcela vyplenily Bohutice, odkud všechno obyvatelstvo prchlo. „Náš vydrancovaný dům zapálili a po deseti dnech se přihnali po druhé a dokonali dílo zkázy. Společné obydlí, hospodářské budovy i další objekty byly úplně zničeny, příslušníci vyhnáni a vše se octlo v rozvalinách“. Sluší ještě pozname-

---

11) Wolkan, 1. c., str. 539 k roku 1619.
12) František Hrubý, Die Wiedertäufer in Mähren, Lipsko 1935, str. 27.
13) Wolkan, 1. c., str. 555.
14) SAB, F-40, Fundi Bohuticenses, Wedrovicenses, Zabrdovicenses et Selowicenses z roku 1641, strana 3.

nat, že v Bohuticích zemřel vynikající příslušník sekty, sládek Konrad Blösi, vyvolený za hlasatele Slova v roku 1610.[15]) Ani Uhry neposkytly novokřtěncům trvalý pobyt, který ubozí štvanci našli až později ve Spojených státech amerických a v Kanadě. Žijí tu do dneška a vědí dobře o pohnutých osudech souvěrců v 17. století. Jejich vynikající znatel musel vážit cestu až do Nového světa, aby mohl vydat dílo, které vzbudilo zaslouženou pozornost a zájem o lidi, kteří pozoruhodně řešili problémy společného života.[16])

Vypuzením novokřtěnců z Bohutic – a stejně tak z celé Moravy – se značně obohatila císařská pokladna, neboť majetek pilných hospodářů nebyl malý. V zemi se dokonce šířili zprávy o zakopaných pokladech, z nichž některé se skutečně našly a staly se předmětem sporu mezi císařem a nejmocnějším jihomoravským feudálem, knížetem Karlem z Lichtenštejna. Dovídáme se o obrovských sumách, představujících desítky miliónů dnešních korun. Novokřtěnecké zápisy udávají ztráty na obilí, víně, dobytku a penězích závratnou sumou 364.000 zlatých.[17]) Sami odcházeli s holýma rukama, prohlíženi až do košile, ba i podrážky obuvi byly trhány, zda nemají zašité peníze. Jednotlivci se pod nejrůznějšími záminkami udržovali v zemi ještě po letech dvacátých, avšak konec třetího desetiletí je už u nás nezaznamenává, leda jako bílé vrány. Je však možno počítat s tím, že někteří se stali katolíky. Jména Toufar, Täufer, Habán, Habanec se u nás vyskytují dosud a pro nositele jsou průkazným svědectvím jejich původu.[18])

Bohutičtí křtěnci – jako novokřtěnci vůbec – se stali v jistém smyslu vzorem pro uskutečňování společnosti na základě komunistickém a významným způsobem se podíleli na přetváření společenského řádu. Ani oni nežili ve vzduchoprázdném prostoru, nýbrž mezi lidmi, které ovlivňovali svou pílí, zručností a dovedností, v neposlední řadě i snášenlivostí a odporem k válkám. Ti nemnozí, kteří naoko přijali katolickou konfesi a zůstali u nás, vytvářeli ještě delší dobu umělecké výrobky, jak o tom svědčí nálezy „toufarských" nádob u nás s datem 1682. V Bohuticích je připomínají názvy tratí, dále zdivo společného domu z roku 1545. Po jejich svatyni se zachovaly základy osmihranu a půvabná skalka v původní podobě. Zachovány jsou rovněž obě studny. Případné další objevy keramických střípků mohou a pomohou v budoucnosti ještě více objasňovat existenci obyvatel, kteří se tak výrazně zapsali do dějin obce v 16. a 17. století. Ještě dnes platí výrok učeného katolického faráře, znamenitého znalce novokřtěnců: „Mezi všemi sektami, jež

---

15) Wolkan, 1, c., str. 563–564 a str. 576.
16) Jde o cit. práci R. Wolkana, která ovlivnila L. Ragaze, autora díla uvedeného v pozn. 2.
17) Wolkan, 1. c., str. 570
18) Fr. Hrubý, 1. c., str. 229.

vyšly z učení Lutherova, nedosáhla žádná větší a upřímnější svatosti než „moravští bratři“. Zatímco jiné odnože reformátorovy nauky jsou naplněny bouřlivým a vzpurným duchem a často nakloněny tělesným rozkošem, tito se navzájem jmenují bratr a sestra, neproklínají, nespílají a nepřísahají. Neptořebují žádné zbraně a v počátečních dobách je ani nenosili. Neznají hýření a okázalosti v šatstvu, neznají soukromého majetku, majíce vše společné. Nereptají proti vrchnosti, snášejíce všechno s beránčí trpělivostí. Chtěl by někdo být tak pošetilým a věřit, že v těchto lidech máme co dělat s vlky v rouchu beránčím?“[19])

Novodobá socialistická společnost spočívá na úplně jiných základech, než na jakých byla budována organizace novokřtěnců. Přesto však sledování a výklad vývoje poměru výrobních sil a společenských vztahů nemůže na ně zapomenout, stejně jako nemůže vynechat zdůraznění významu utopických socialistů. Bojovali jako kdysi husitští bojovníci za spravedlivý, beztřídní „stát boží“. V náboženské filosofii dospěli k pantheismu, v politickém programu k utopickému socialismu. Jejich ideologie, i když oni sami se houževnatě bránili proti označení rozvratníků a buřičů, je přece jen ideologií vzpoury, jak ukážou podrobně prozkoumané moravské archivní doklady. Existencí těchto lidí v Bohuticích přerostla jihomoravská vesnice rámec místního významu, neboť vítr vanoucí od novokřtěnců zavál vědomost o ní do jiných států Evropy, ba i do Nového světa.[20])

Feudálními majiteli Bohutic v 16. století byli vladykové Kusí z Mukoděl. Členové tohoto rodu měli statky stejně v Čechách jako na Moravě a ve Slezsku. Koncem 15. století držel Bohutice Jiří Kusý z Mukoděl. Jeho syn Jan koupil s konečnou platností ves s tvrzí a dvorem od nejvyššího českého maršálka Jana z Lipého a na Krumlově. Stalo se tak v roku 1535, jak poučuje zápis v Zemských deskách brněnských, II, str. 242. Dále rozšířil koupí své zboží o Zábrdovice, Vedrovice a Želovice a přikoupil pusté osady Vlčí Keř a Palekovice. Jan měl časté spory; s olbramovickými faráři, kteří si činili nárok na obilné i vinné desátky z Vedrovic a Zábrdovic a nejinak s faráři v Našiměřicích o 16 věder vína z vinic bohutických poddaných, přifařených do Našiměřic. Po Janově smrti v roku 1541 se stal bohutickým pánem Matěj Kusý z Mukoděl, pravděpodobně vzdělaný na známé škole ivan-

19) Citát bývalého katolického faráře dra Ondřeje Fischera uvádím podle Becka, 1 c., str. 5–6.

20) Za dědictví novokřtěnců lze pokládat časté projevy poddanské nespokojenosti v letech 1680, ale zejména v roce 1775. Stejně tak živou reakci na zprávy z revuluční Francie, jež k nám přicházely na konci 18. století a projevily se hlavně v jihozápadní části Moravy v tak zvané „poslední robotní vzpouře“ v roku 1821. To však bude nutno spolehlivě dokázat průzkumem archivního materiálu. Zde postačí zjištění, že Znojemsko se jeví jako jeden z nejaktivnějších krajů země při přijímání progresívních názorů v 18. a v 19. století. Srovnej Josef Fišer, Selské nepokoje na Moravě v roku 1775, Praha 1935, dále Rudolf Dvořák, Poslední robotní vzpoura na Moravě v roku 1821 a M. Vaňáček, Francouzové a Morava v době Velké revoluce a koaličních válek, Brno 1965.

čické, daleko široko proslulé znamenitými učiteli. Rozšafnost, podnikavost, jakož i neobyčejný zájem o hospodářské poměry nápadně odlišují renesančního kavalíra od gotického rytíře a byly jistě pohnutkou k souhlasu s usazením novokřtěnců v Bohuticích. Těžko říci něco bližšího o poměru tohoto feudála ke křtěncům i k ostatnímu obyvatelstvu. Podle dochovaných zpráv se nejlépe k „bratřím" choval bratr Matějův Štěpán, držitel panství v letech 1560 až 1577, V katolickém chrámě v Moravském Krumlově je jeho pískovcový náhrobek se znakem Mukodělů a českým nápisem.[21]) Ten odkázal zboží synu Vilémovi, který se pustil do nákladné přestavby staré bohutické tvrze v tehdy obvyklém renesančním slohu, charakterizovaném sloupovými chodbami. Svým evangelickým poddaným dal postavit kostel a nutil novokřtěnce, aby pomáhali při stavbě. Však si trpce stěžovali na tuto pánovu bezohlednost, neboť jim jejich vyznání zakazovalo stavět chrámy, kterých oni sami neznali, neboť se ke svým pobožnostem scházeli pod širým nebem u studny. Stavbou chrámu se tedy dopouštěli jakéhosi rouhání, a proto se ukládanému úkolu vzpírali. Museli však pomáhat při pomocných pracích, které jako poddaní odmítnout nemohli. Byli nuceni lámat kámen v blízkém lomu, vozit dřevo, cihly a vápno.

Současně s Vilémem je v Bohuticích uváděn další syn Štěpánův Jan, zvaný Hanuš, vzdělaný patrně rovněž na proslulém ivančickém učilišti, kde působil slavný Esrom Rüdinger po sedmdesátých letech 16. století. Jeho žáky byli zde stejně Karel z Lichtenštejna, pozdější katolický horlivec, jako Karel ze Žerotína, čelný státník evangelické Moravy. Tohoto Mukoděla pokládali novokřtěnci za hlavního strůjce vyloupení jejich hospodářství v dubnu 1597. Lze se domnívat, že stejně bezohledně vystupoval i proti ostatním poddaným, kterým patrně účast na kořisti u novokřtěnců získané nedovolil. Alespoň o účasti poddaných na přepadnutí společného domu v noci ze 13. na 14. dubna nic neslyšíme. Pánu stačila pouze jeho čeleď a zámecký personál. Jistě se potřeboval sám obohatit především, neboť Mukodějové byli velice zadluženi, což ovšem jeho dravý čin neomlouvá.[22])

Po smrti Vilémově spadlo dědictví rozmnožené v roce 1615 odkazem Eufrozíny Koňasové z Vydří a na Krasonicích o Krasonice, Štěpkov, Bitovánky, Medlice, pusté vsi Zahrádky, Budějovičky, Stošice a Martěnice na oba jeho syny – staršího Štěpána a mladšího Viléma – z nichž

21) Štěpán Kusý z Mukoděl vkládá své statky do zemských desek 18. prosince 1564. Srovnej ZDB, III., str. 103. Náhrobek v krumlovském kostele našel M. Čársky. Jeho text je následující: „Leta Panie MDLXXVII w strzedu dne miesyce unora Pan Buh z tohoto swieta prostrzetkem smerti powolat raczil urozeneho Pana Sstefana Kusyho z Mukodel a na Bohutyczych kterýzto tuto gest pochowan gchozto dussy Pan Buh mylostiwym racz begti. Aetatis suae XLII."

22) O zadlužení Mukodělů poučuje Christian d'Elvert, Beiträge zur Geschichte der Rebelion, Reformation des 30jährigen Krieges, Brno, 1867. Vyšlo ve Schriften jako 16. svazek. Str. 142–143, 168, 255, 340–342, 355 a 360–367.

první spravoval statky ve Vedrovicích, v Krasonicích a v Medlicích, druhý v Bohuticích. Oba se účastnili stavovského povstání, a proto byli zbaveni panství. Rod Mukodělů se už do Bohutic nevrátil. Jejich znakem byla v lokti ohnutá stříbrná paže, držící válečné kladivo v modrém poli s klenotem se dvěma volskými rohy.[23]) Nově zřízené jesuitské koleje v Jihlavě a ve Znojmě bylo třeba hmotně zajistit. Koleji znojemské bylo přiděleno panství bohutické.

V březnu 1622 dal kardinál Dietrichštejn sestavit listinu obviněných osob, jež čítala na 200 jmen provinilých. Zvláštnímu soudnímu dvoru bylo uloženo vést vyšetřování proti obžalovaným a vynésti trest. Znamenal zpravidla ztrátu celého majetku, i když ne u všech. Na Moravě bylo zbaveno 135 statků zapsaných v zemských deskách a mezi nimi i panství Kusých. Štěpán byl uveden mezi těmi, kteří „jesuity po vypovědění ze země honili a zle se k nim chovali," Vilém v seznamu těch, kteří na svých panstvích měli kacíře. Panství obou však byla velice zadlužena, takže ze sumy 8000 zlatých, které měl Vilém za směšně nízko oceněné panství dostat, sotva co po zaplacení dluhů zůstalo. Těžko říci něco bližšího o jejich dalších osudech, soudíme, že odešli do Slezska.[24])

Skoupé dochované údaje nám pomohou stanovit přibližný počet obyvatel Bohutic na rozhraní 16. a 17. století. Zpráva o vpádu Bočkajovců do země a jejich vytlačení císařskými v roku 1605 uvádí, že v Bohuticích v tomto roku byla od císařských těžce poškozena každá ze šedesáti chalup vesnice. Počítáme-li na chalupu v této době průměrně pět obyvatel, docházíme k úhrnnému jejich číslu asi 300. Z toho je možno učinit závěr, že naše dědina mohla mít od polovice 16. věku zhruba nad 250 lidí, s novokřtěnci aspoň o 200 více. Tento údaj je posilován druhým o 15 roků pozdějším, který říká, že v roku 1619 měli oba Mukodělové v Krasonicích a v Bohuticích 92 poddaných, tedy zhruba 500 lidí. Máme-li na paměti válečné hrůzy a jejich průvodní zjevy, jimiž padaly za oběť životy častěji než v normálních dobách, pak můžeme počítat, že těsně před Bílou horou se pohyboval počet bohutických obyvatel mezi 250 až 300, zvýšený o uvedený počet novokřtěnců. Poměrně vysoký počet obyvatel však přesvědčuje také o velikosti ztrát o půl století později i o rozsahu hrůz, které si vyžádaly tolik životů. O tom pojednáme podrobněji v následující kapitole.

---

23) Heraldickým popisem znaku Mukodělů se zabývá J. Pilnáček, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, str. 350. Jiné údaje o nich najdeme u Volného, D. Markgrafschaft Mähren, Brno 1837, III. svazek, Znojemský kraj, str. 92–93 a týž, Kirchlice Topographie, Brünner Diöcese, IV. díl, str. 312. Z Volného čerpali všichni, kdož se později zabývali Kusými z Mukoděl. Malou zmínku o nich má i Frant Hrubý, Moravská šlechta v roku 1619, její jmění a náboženské vyznání v Časopise matice moravské, roč. 46, str. 149. O odkazu Eufrozíny Koňasové viz v ZDM, III, str. 463.

24) D'Elvert, 1. c. strany uvedené v poznámce 22. této kapitoly.

Zde ještě zmínka o tom, jak asi žili lidé v Bohuticích v 16. a 17. stol. Jako všude jinde byli zemědělci, pěstovali všechny plodiny, které jsme už poznali u novokřtěnců, byli zaměstnáni na pánově dvoře, starali se o panský ovčín, obstarávali práce spojené s vařením piva, neboť pivovar už zde určitě byl, jak potvrzuje existence sládka, jímž byl novokřtěnec Konrád Blösi, též kazatel Slova. Všichni byli zatíženi robotou, jejíž rozsah neustále stoupal. Jistě věnovali i nemalou péči vinohradům. Z této doby máme cenné údaje, týkající se Moravy v době 30leté války z péra německého kartografa Martina Zeilera. Při svém pobytu na Moravě navštívil také Ivančice a podrobně si všímal poměrů. Nezmiňuje se sice přímo o Bohuticích, ale můžeme být jisti, že bohutičtí obyvatelé hospodařili stejně jako v Ivančicích. Moravské révě vytýkal, že je vysázena na vápencovém podkladu a hrozny obsahují mnoho sirných a vápenitých látek. Následkem toho trpěli i mladší lidé rozličnými chorobami: zkřivením končetin, častou dnou a střevní kolikou. Avšak i pěstitelé révy se dopouštěli chyb tím, že tlačili víno teprve z hroznů přezrálých, zčásti až po prvních mrazích, a nenechali je řádně zkvasit. Snažili se tak dosáhnout větší sladkosti, kvůli které bylo moravské víno žádáno obchodníky z Čech a ze Slezska. V kraji kolem Hustopečí prý nebylo vidět starých lidí. Německý zeměpisec tím chtěl říci, že následkem přílišného požívání vína tu byla i vysoká úmrtnost.

Může nás zajímat, jakého asi vyznání bylo bohutické obyvatelstvo před Bílou horou, pokud nepatřilo k novokřtěncům. Opět tu poslouží doklady z Ivančic. Zmíněný německý topograf našel zde největší část českého obyvatelstva, které se klonilo k vyznání husitskému, ve skutečnosti však k luterství, za jehož stoupence můžeme pokládat i pány Kusé.[25]) O poddaném obyvatelstvu té doby v podstatě platilo, že muselo vyznávat konfesi majitelů panství. Tato tvrdá zásada, vyjadřovaná příslovím „čí je kraj, toho je i náboženství“, platila v tehdejším Německu bez výjimky, avšak u nás důsledně prováděna nebyla. Je tedy možno počítat i s tím, že v Bohuticích byli i katolíci. Postavením evangelického kostela měla s největší pravděpodobností obec i vlastního faráře. Jeho úřad však bělohorským převratem zanikl.

Ochuzeny o německé obyvatele vstoupili Bohutice do nového období. Neodbytně se vtírá otázka, zda by obec zůstala českou, kdyby nebývalo došlo k rozmetání společného domu, jehož nepatrné zbytky dodnes svědčí o pohnutých událostech. Odpověď nemusí být tak jednoznačná.

25) Viz můj článek uvedený v poznámce 3. této kapitoly.

Bohutice pod panstvím členů Tovaryšstva Ježíšova (1627—1773)

Charakteristika doby 1620 až 1773 – 30letá válka – Poměry po válce – Za vpádů Tatarů a Turků – Války Friedricha II. s Marií Terezií – Stav bohutického panství v roku 1624 – Počet obyvatel Bohutic v uvedené době – Povinnosti poddaných – Poměry náboženské – Vývoj obce a její devastace v druhé polovici 17. století – Roboty – Renitence v roku 1706 – Živelní pohromy – Osobní smlouvy se zaměstnanci panství – Celkový stav na konci období.

Dlouhá doba vlády členů Tovaryšstva Ježíšova v Bohuticích je jediným společným jmenovatelem období, které v jednotlivostech charakterizují události velmi protichůdné. Nesmíme zapomínat, že rozsáhlé období bylo jiné na počátku a jiné na konci, neboť sám čas spěl nezadržitelně vpřed a přinášel změny ve světě, jimž neunikla ani rakouská monarchie, rovněž tak Morava a podobně každé její sídlo. Sedm císařů se vystřídalo na trůně monarchie. Bezvýhradně katolický Ferdinand II. ustoupil v roce 1637 o něco laskavějším jmenovcům, které následoval v roku 1654 původně ke kněžskému stavu určený Leopold. Po něm v roku 1705 nastoupil Josef I., jenž se vymanil z vlivu jesuitských rádců, ale po krátké vládě v roce 1711 odevzdal žezlo Karlu VI. s prvními zákmity osvícenství, jež jako dědictví přešlo na Marii Terezii. Nicméně lze však stopovat jevy, jež zůstávají trvalé a dávají celé době ráz běžně označovaný jako pozdní feudalismus, ovšem s rostoucími znaky rozkladu.

Pokračující léta dlouhé války přinášela nová utrpení. Abychom si dovedli představit pravý obraz hrůz, je třeba věnovat nejstručnější zmínku bližšímu nebo vzdálenějšímu okolí Bohutic, neboť co se dálo zde, dotýkalo se rovněž naší obce. Vedle vyloupených Bohutic byly v srpnu 1619 spáleny Březany, Strachotín, Ladná, díl Bílovic, v září po vyrabování shořely Podivín, Dunajovice, Břeclav, Lanžhot, Čejkovice a Prušánky, vyloupeny Vacenovice, v říjnu bylo zpustošeno Višňové. V následujícím roku shořela část Mackovic, v červenci se přehnala ničivá smršť Přibicemi, v prosinci Tavíkovicemi, opět Bohuticemi, Olexovicemi, Němčicemi a Pohořelicemi. V roku 1621 šlehaly zlověstné plameny znova v Přibicích, v Nosislavi, ve Vacenovicích, ve Veselí, v Nové Vsi a v Boleradicích. Hned na počátku roku 1622 létal neúnavně červený kohout jako věrný průvodce války v Bohuticích a v Něm-

čicích. Nepopsatelné další utrpení prožívalo všechno obyvatelstvo od dětí po starce, ba možno bez nadsázky říci, že milosrdná smrt byla opravdovým vysvobozením.[1])

V roku 1624 poplenil sedmihradský vévoda Gábor Bethlen celou jižní Moravu, dobyl Valtice, zpustošil Znojemsko, zapálil Hodonín, neušetřil Krumlova a Kounic. V Bohuticích byl zničen panský dům a obora v letech 1630 až 1635. Poslední desetiletí 30leté vojny bylo pro Moravu nejkrušnější. Brzy po roku 1640 se stala neustálým jevištěm dramatu, ve kterém hráli nejdůležitější roli Švédové. Od roku 1642 ničili celou zemi, především její nejúrodnější kraje. V roku 1643 vydrancovali Krumlov s okolím, obsadili Mikulov i popleněné Znojmo. Zoufalý byl stav země po válce. V roku 1656 bylo vyzitační komisí napočítáno v celé zemi 98 tisíc poddanských domů, z toho 26 tisíc pustých, hlavně v krajích Brněnském, Hradišťském a Znojemském.

Neuplynulo ani deset roků po odchodu Švédů, když se spor o Sedmihradsko stal příčinou vojny mezi císařem a Turky. Již 3. září 1663 zaplavily turecké a tatarské hordy celý kraj k řece Moravě, ba pronikly až k Brnu a k Olomouci. Lid hledal útočiště a obydlí v hlubokých lesích a chodbách, lochy zvaných. Navlas stejně bylo za povstání Imricha Tökölyho proti císaři Leopoldovi, kdy byla posléze definitivně zlomena turecká převaha u Vídně v roce 1683. I tenkrát však turečtí janičáři při svých výpadech za potravou vypalovali obce a vraždili obyvatelstvo. Všechny strasti se opakovaly v období vzpour Františka Rákoczyho na počátku 18. století za vpádu kuruckých. V posledním desetiletí první polovice 18. věku se s císařovnou pustil do války král pruský Fridrich II. V ničem si nezadal s asijskými předchůdci a v paměti našeho lidu zůstal jako palič a náčelník loupežných band celé Evropy. Předchozí stručná zmínka o poměrech v zemi nám umožní lepší pochopení vývoje Bohutic v načrtnutém období.

11. května 1624 bylo rozhodnuto, a to z rozkazu kardinála Františka z Ditrichštejna, jakožto plnomocného guvernéra a generálního komisaře země, že panství bohutické – Bohutice, Vedrovice. Zábrdovice, Želovice a pustá dědina Vlčí Keř – patřící Vilému Kusému z Mukoděl, je majetkem císaře. Ve všech jmenovaných obcích byli pouze 104 osedlí. Byli povinni odvádět nové vrchnosti o sv. Jiří a Václavu 86 zlatých, 17 krejcarů a 3 denáry poplatku.[2]) Velmi důležitý pramen dovoluje nahlédnout do

1) Všechny údaje jsou podle Becka, l. c., str. 374–324.

2) SAB, F-40, Fundi Bohuticenses a F-40 Altes Berg Buch od roku 1655. Z této staré horenské knihy víme, že na Michalském kopci – am Michelsberge – vlastnili obyvatelé 43 dílů vinohradů, v trati Jung Brenner 126 dílů, v trati Hirschberg 16 dílů. Jednalo se zpravidla o půl, čtvrt a osminu achtelu. Achtel představuje osminu měřice. Vedle jmen, vyskytujících se v Bohuticích, jsou tu mezi majiteli vinohradů i jména jiná, svědčící o tom, že vlastníky vinohradů byli i lidé ze sousedních obcí.

Plán obce z 1. polovice 19. století.

vývoje obce v pohnutých letech tak podrobně, jako se může pochlubit málokteré moravské sídlo velikosti katastru a množstvím obyvatel naší vesnice. Uvádí množství vinohradů, z nichž je třeba odvádět desátek ve výši 44 zlatých, 14 krejcarů, dále se zmiňuje o zámeckém pivovaru, ve kterém je možno ročně vařit 40 várek piva po 16 sudech, což je 640 sudů, a po jednom zlatém ze sudu činí 640 zlatých poplatku. Dvůr se stájemi a polnostmi vynese dalších 675 zlatých, dobytek pak – 4 kobyly, 30 krav, 60 sviní a 600 ovcí – 497 zlatých, ovocná a zeleninová zahrada, patřící k zámku, dá 100 zlatých, 14 čtvrtí panského vinohradu urodí takové množství hroznů, že stačí na 14 sudů vína po 10 zlatých, z panské šenkovny odevzdá šenkýř za vyšenkované pivo i víno 15 zlatých nájemného ročně a panský kovář odvede 10 zlatých. Vedle peněžních platů jsou tu ještě zdůražněny naturálie: Bohutičtí, Vedrovičtí a Zábrdovičtí odevzdají 33 měřic pšenice, 46 žita a 60 ovsa. Na Bohutice samy připadala jistě silná třetina. Ze svých vinohradů musejí

poddaní odvádět 5 věder vína, dále předivo a posléze povinnou práci – robotu – a ze všech sil se snažit o rozkvět panského hospodářství. O zámku samém se dovídáme, že je vystavěn z kamene a cihel a odhadnut na 500 zlatých.

Jadrná čeština jiné důležité památky osvětlí ještě lépe poměry jihomoravské obce na konci první polovice 17. století.[3]) Čteme tam doslova: „Na gruntech bohutických je hora vysázená rývím znamenitým a dobrým. V hoře bohutické je 14 čtvrtí panských vinohradů a dále vinohradů těch lidí, kteří v té hoře vinohrady drží. Týž jest v hoře lidměřické panského vinohradu dvě čtvrtě. Tržívá se z něho přes 4 bečky vína. Ve vsi Bohuticích je šenkhaus panský, v kterémž se víno i pivo panský šenkuje, též je zde panská kovárna. Dvůr je dobře a nákladně vystavený, ke kterémužto dvoru se v příhodných místech rolí s dostatkem nachází. Vysívá se všelijaké obilí ozimné i jarní rok od roku. V tom dvorci bohutickým chovati se může dobytka všelijakého, neb jsou na něm stáje a maštale dosti veliký a prostranný, jakž se to očima spatřiti může. Kráv dojných do 30, ovec dojných a jalových zavříti se může na zimu 600. K vychování takových dobytků časem zimním ouhrabků, plev, slam, z pivovaru mláto, kterýž hned u samýho dvoru jest, časem pak letním v zahradách tu příležitých trav přes celý lýto s dostatkem jest a v poli pastvy vrchnosti.“

„Při té tvrzi bohutické jest také pivovar panský, dobře vystavěný, v kterémž pánve a kádě i jiného všelijakého náčiní s dostatkem jest. Vaří se v něm pivo každýho týdne a dělá se várek ročně přes 50 a každá várka po 16 sudech na vejstav. Dává se na jednu várku sladu po 20 mírkách a jeden sud vystavuje se po 20 zlatých 20 krejcarech. Vynáší 2133 zlatých. Z toho učiní služby sládku, náhradu na pivovar, za pšenici na slady a na ty zdělané várky 701 zlatých a tak zůstává zisku mimo náklad 1432 zlatých. Při tej tvrzi jsou zahrady znamenitý dvě: jedna za ovčírnou stromovím všelijakým vysázená, v níž ovotce v hojnosti se rodí a mimo potřebu domácí uprodati se může při mírnosti za 20 zlatých. Zahrada druhá je týž veliká, v kteréž k vaření všelijakého kuchyňského, melounů, vokurků v hojnosti se sázeti a ploditi může. Mimoto všelijakých kuchyňských věcí prodajem ročně se užívati může a užívá přes 40 zlatých. Ke dvoru bohutickýmu jest louka jedna pod Volbramicemi. Lesu dubového k Bohuticím náležitého jest za 10 lečí.“

Roboty a povinnosti lidí bohutických: Předně pánu žence na pšenice, žita, ječmeny a jiné všelijaké obilí, dokud co pán na poli žíti má, posílati povinni jsou a pán za den každýmu ženci stravu dáti a po 9 denárech platiti má. Kopáči sena hrabati na loukách, dokud jest co,

3) SAB, F-40, Berg Buch, k němuž je přivázán urbář – str. 10–20 – z celého panství.

a kde se jim rozkáže, povinni jsou. Sedláci seno voziti z Vlčího Kře i otavy, kde se jim koliv rozkáže, a co voziti jest, pomáhati povinni jsou. Strava se jim dává. Konopí trhati všickni sobě pomáhati mají, dokud co na poli jest. Když dotrhají, po krajíci chleba se jim dáti má. Na hony a lovy posílati, kdyžkoliv pán rozkáže, povinni jsou. Předena pánu z jeho předíva po dvouhodny napřísti povinni jsou. Na tvrzi panské všickni hlásati nebo hlásného na svůj náklad chovati povinni jsou. Sedláci všecko a všelijaké obilí ozimné i jarné s pole pánu svízti mají. Kopáči všechno obilí v panácích i na stohu pomáhati skládati mají. Strava se jim, i těm, kteří vozí, dáti má. Vína pánu v jeho vinohradech všeckna vyzbírati mají sobě všickni pomoci a pán jim stravu dávati má, dokud nevyberou. Vín všech pánu všickni do sklepu vtáhnouti, i jestli potřeba, pánu ze sklepu vytáhnouti, povinni jsou."

„Vovce práti a holiti povinni jsou. Od první stříže od mladých po půl denáru, od starých po jednom denáru vídeňským dáti se má. Od druhý stříže, když holí, ode dvou ovec po jednom a půl denáru dáti jest jim povinnen. Obilí všelijakého ozimého i jarého vázati povinni jsou. Za den pán jeden grejcar se stravou dáti jim má. Pak-li na hony, od jednech honů 2 grejcary bez stravy dávati má. Vinohrady panský všeckny kromě Zaistle a toho, kteří nekřtěni – tj. novokřtěnci – dělají, všemi díly spraviti a náležitě pánu zakopati povinni jsou.[4]) Též vinohrady ženy bohutický svázati povinný jsou a za to jim od pána 5 kop vídeňských se dáti má. Úroky svatojirský všeckým kopáčům, kromě sedlákům, za dělání těch vinohradů se odpouštějí a promíjí do vůle panskej."

„Novokřtěnci všemi týmiž robotami povinni jako jiní jsou. A dále pán vzloží-li na ně, co potřebného, fůrami i jiným pánu pomáhati mají. Sekáčům na den na pšenicích nebo žitech strava a po 3 gr. dáti se má. Sekáčům na ovsích a jiným jarým obilí od honu po 4 gr. bez stravy se dává. K stavení všelijakými robotami pánu povinni jsou. Novokřtěnci zpřísti z panského předíva, co se jim dá, pánu povinni jsou. Kopáčům v týž vsi každému jedna lícha dříví se dává za ty roboty vinohradní a on každý pánu dvě slepice z líchy a nebo za slepici z líchy po 2 gr. dáti jsou povinni, však do vůle panskej."[5])

---

4) Latinské poznámky na okraji lépe vysvětlují, o koho nebo oč se jedná. Tak například české Zaistle je v latině Zach a nekřtěni anabaptistes. První patrně označuje šenkýře a druzí dosvědčují, že na konci první polovice 17. století ještě byli Bohuticích někteří novokřtěnci.

5) Na straně 20 uvedeného urbáře v poznámce č. 3 je „Sumování stálých platů peněžitých": Summa ouroku svatojirského 11 zlatých, 28 gr. Summa ouroku svatováclavského 11 zlatých, 4 gr., 4 d. Summa platu z šenkhauzu panskýho 15 zlatých.Summa platu z kovárně panské 10 zlatých. Summa platu za desátek vinný z vinohradů bohutických 44 zlatých, 14 gr. Summa vinného desátku z vinohradů bohutických, vycházejícího stále 5 beček, 1 vědro, 3 čtvrti počítajíc každou bečku po deseti zlatých činí 51 zlatých, 22 gr., 3 d. Summa slepic platových, počítajíc za každou po 3 gr. činí 7 zlatých, 15 gr. Summa vajec platových činí 1 zl., 8 gr., 3 d. Summa robot orných 36 dní, kladouc za každý den po 7 $^1/_2$ gr. činí 9 zl. Summa summarum všech platův stálých peněžitých ročně ze vsi

Kolik obyvatel Bohutic se podílelo na této práci? Z první polovice 17. století jsou zachována jména osedlých, rozsah jejich hospodářství a souhrn povinností k vrchnosti. Pořadí usedlostí je číslováno „od pivovaru začna dolů k zahradě“.[6]) Protože je to první seznam bohutických občanů vůbec, seznámíme se s ním podrobněji. V číslech prvním až pátém bydleli pololáníci Matěj Chlupatej, Mertl Šilhar, Tomáš Zdinskej, Mertl Havlů a Tomáš Čech. Všichni byli povinni odevzdávat činži o svatém Václavu ve výši 14 gr., 5 denárů, o svatém Jiří o krejcar méně, dále dvě slepice, deset vajec a po celý rok orati tři dny týdně. Stejnou povinnost vůči vrchnosti měli další pololáníci, čtvrtláníci nebo podsedkové byli vázáni podílem a držitelé lánu násobkem. Držitel čísla šest Klaus – je zde uveden bez křestního jména – nerobotoval a stejně tak „pan“ Lapáček, obývající číslo sedm. První byl bohutickým šenkýřem a vyznáním izraelita, u druhého překvapuje zřetelné označení „pan“ v českém a „Herr“ v německém urbáři. Kdo mohl být tento svobodný příslušník Bohutic, titulem výrazně odlišený od ostatních nevolníků? Pan Lapáček byl nade vši pochybnost hospodářským správcem panství. V čísle osmém hospodařil pololáník Bartl Vajs, v devátém Staněk Vejvalka, rovněž držitel půllánu, nebyl však povinen robotou. Na čísle desátém seděli toufaři a podle výměry závazků byli držiteli alespoň lánu, nebo jejich povinnost byla dvojnásobná. Volf Urkauf z čísla 11 obhospodařival čtvrtlán, avšak robotou povinen nebyl a stejně tak Šimandl Holík z čísla 12, Michal Kuchlmajster z čísla 13 a Václav Řezník z čísla 14. Další tři – Jíra Brzobohatý z čísla 15, Kašpar Pomrle z čísla 16 a Jan Krejt z číslo 17 – byli pololáníci a rovněž osvobozeni od robot. Šimandl Mikuláškův z čísla 18 musel odvádět peníze i naturálie jako čtvrtláník, jeho soused z číslo 19 Petr Kuklík vlastnil jen půl podsedku a odevzdával o sv. Jiří 2 gr., o sv. Václavu 1 gr, 3 denáry, jednu slepici a pět vajec. V čísle 20 přebýval čtvrtláník Lukáš Kuchař, na čísle 21 Jíra Paur, odvádějící z půl podsedku o sv. Jiřím i sv. Václavu 7 gr., dvě slípky a deset vajec. Jíra Čech z čísla 22

Bohutic vycházejících, nachází se 162 zl., 29 gr., 5 d. Sumování platů a důchodů běžných: Summa za víno z vinohradů panských 440 zl. Summa z obilí ozimá i jará při dvoře bohutickým stržená činí 1022 zl., 6 gr. Summa za obilí desáteční týž vsi Bohutic se scházející 63 zl. Summa z užitku dobytka při dvoře bohutickým 580 zl. Summa užitku bohutického pivovaru mimo náklad 1432 zl., 5 gr. Summa užitku z štěpnic bohutických 60 zl. Summa summarum všech platův a důchodů běžných 3602 zl., 11 gr., 5 d.

6) SAB, F-40, Fundi Bohuticenses z roku 1641 a F-40, Berg Buch z let 1650–1660. Zápisy ve Fundi jsou německé a rovněž jména obyvatel německá, kdežto v horniční knize jsou oboje české. V úvodu jsme vysvětlili, jak k tomu mohlo dojít V předcházející kapitole jsme se zmínili, že oba poslední Mukodělové byli velmi zadluženi. Mezi věřiteli se objevuje i jméno Leonarda Lapáčka, blíže neznámého. On totiž vytrvale urgoval u konfiskační komice 1800 zlatých, které si od něho vypůjčil Vilém Kusý. Komise nechtěla tento dluh uznat. Je však možné, že se Lapáčkovi přece později podařilo dosáhnout nějaké náhrady, kterou by mohlo představovat dovolení k bydlení v Bohuticích jako náhrada dluhu pana Viléma. Srovnej d'Elvertův spis, citovaný ve 22. poznámce předcházející kapitoly

stavěl nový podsedek, a proto dostal lhůtu, což znamená, že byl osvobozen od všech povinností, ale jen „do vůle panskej“. Jakmile dobrá vůle vrchnosti pominula, musel i Jíra Čech plnit závazky naturální i peněžní. Na čísle 23 hospodařil čtvrtláník Jakub Vlha, číslo 24 patřilo „chalupě panské, ze které se plat nedával; přebýval tam ptáčník“. Na podsedku č. 25 hospodařil Jan Krejčí a odváděl stejně jako Petr Kuklík. Pět dalších – Mátl Felstvonec, číslo 26, Martin Nuslar, číslo 27, Šimandl Kožišník, číslo 28, Vondra Kramář, číslo 29 a Mátl Paur, číslo 30, vlastnilo podsedky a odvádělo dávky jako Jíra Paur. V číslech 31 a 32 bydleli čtvrtláníci Martin Ptáčník a Urban Jasynger. Pololáník Michal Vlach měl vedle svého půllánu číslo 33 ještě farní dvůr číslo 34. Držitel dalšího gruntu číslo 35 byl pololáník Urban Kočí a potom až do čísla posledního, tj. do 39, čtvrtláníci – Andrle Řezáč, číslo 36, Vítek Holej, číslo 38 a Macek Kozák, číslo 39. Usedlost číslo 37 obýval toufar, u něhož chybí jméno, stejně jako u novokřtěnců na čísle desátém. Pro vrchnost nebyli novokřtěnci lidmi, hodnými jména, představovali pouze robotěze, možná vězně, označeného číslem.

Celková suma činže o svatém Jiří obnášela z celé obce 14 zlatých, 15 gr., 2 denáry, o svatém Václavu 13 zlatých, 13 gr., 1 denár. Všechny „dodávkové“ slepice mohly být proplaceny osmi zlatými, 45 gr., vejce jedním zlatým, 17 gr., 2 denáry a 36 dnů týdenní tažné roboty činilo 10 zlatých, 30 gr. Urbariální záznamy však prozrazují v Bohuticích posledních let první polovice 17. století ještě více. Že šlo, a ani tomu nemohlo být v této době jinak, o obec čistě zemědělskou s převládajícím počtem čtvrt- a pololáníků, vedle několika podsedků, dnes bychom řekli chalupníků. Půdy nebyl nedostatek a nebylo těžké dostat od vrchnosti další, jak máme potvrzeno ze samého počátku roku 1648. 12. ledna toho roku potvrdil člen Tovaryšstva Kryštof Winkler, že byly Bohutickým ponechány pusté zahrady za dědinou, aby si je mezi sebe rozdělili a proměnili je ve svobodné vinohrady. „Za tuto laskavost nám Bohutičtí dali,“ poznamenal jesuita dále, „čtyry vědra červeného vína a budou povinni, jakmile začnou vinohrady rodit, odvádět vrchnosti z každého dílu tři nejkrásnější hrozny.“[7])

Půdy však každým rokem přibývalo ještě z důvodů jiných. Velmi často nacházíme u jednotlivých jmen latinské slůvko „desertus“, což znamená, že dotyčný hospodář se rozhodl dát Bohuticím vale a hledal štěstí jinde. Tak utekl z dědiny Urban Kočí z čísla 35, Andrle Řezáč z čísla 36, novokřtěnci z čísla 37 a Macek Kozák z čísla 39. Chalupa Kočího zpustla a v poustce našel v roku 1669 nuzný příbytek podruh Matěj, manžel Anny a otec stejnojmenné dcery. Jeho příjmení v do-

7) SAB, F-40, Fundi Bohuticenses.

kladech chybí. Usedlost Řezáčovu obsadil Melichar Přemastil, jindy nazývaný také Promastil, usedlost toufarů zaujal Pavel Jasynger a Macka Kozáka vystřídal Pavel Kuchař. Rovněž grunty těch, co pykali majetkem za nějaký zločin, byly přidělovány jiným hospodářům. Tak slyšíme, že majetkem propadl sirotek Vít Sýkora pro několik těžkých zločinů a tak těžké poranění nejmenovaného občana, že zraněný těžkému úderu podlehl. Vít Sýkora měl za sebou i jiné poklesky: již dvakrát utekl z panství. Proto se vrchnost v roku 1701 rozhodla rozdělit jeho pole mezi Jiřího Losenského a Pavla Čeperu.[8]) V polovici 17. století neměly Bohutice více než 150 obyvatel, čítáme-li zhruba pateronásobek domů, které jsme v obci zjistili.

V ohledu náboženském měli drtivou většinu katolíci, avšak sám pramen potvrzuje existenci několika rodin toufarských. Veliký nedostatek pracovních sil nutil i jesuity zavírat oči, zejména, šlo-li o pracovníky tak zdatné, jakými novokřtěnci byli. Zajímavá je též zmínka o faře. V českém urbáři z roku 1650 až 1660 se o domu číslo 34 výslovně říká, že je to fara. A přece církevní topograf moravský Řehoř Volný[9]) popírá, že by kostel postavený Vilémem Kusým z Mukoděl byl chrámem farním. Bohutický urbář však existenci fary potvrzuje nadevši pochybnost, a tudíž i kostel nutno pokládat za farní. Nebylo tu ovšem faráře v běžném slova smyslu, bohoslužby však tu v celém rozsahu konány byly, a to až do zániku jesuitského řádu v roku 1773. Právě v roku 1664 byl opravený kostel místem slavných bohoslužeb. Je sice pravda, že olbramovický farář v roku 1709 prohlásil bohutický kostel i se zámeckou kaplí za filiální, podobně i kapli ve Vedrovicích, avšak olomoucký biskup přiznal jesuitům právo sloužit zde mše, kázat, vysluhovat svátostmi i konat ostatní cvičení. A právě v této době je nutno hledat základy rekatolizace obce, evangelické a toufarské za Mukodělů, avšak činností jesuitů obrácené ke katolictví, ba vybudované jako jedno z nepodřadných poutních míst v zemi. Konfesijní historie celého národa jakoby v Bohuticích nalezla miniaturní obdobu. Poutní ráz místu měly dodat sochy světců, postavené v roku 1721 na výrazných místech vesnice a okolí. Jednalo se o sochy sv. Michala, sv. Václava, sv. Floriána a Jana Nepomuckého. První světec se octl na temeni žulového pahorku, jenž dodnes nese jméno chrabrého archanděla, nad hřbitovem nalezl místo vévoda české země, u zdi panské zahrady socha Jana Nepomuckého, zastíněná později mohutnou lípou. Na zámeckém nádvoří byl postaven svatý Florián, ochránce příbytků proti zlému ohni. Všimněme si jedné zajímavosti: dva ze čtyř světců jsou

---

8) Záznam o tom je vlepen, ačkoliv sem časově nepatří, do knihy Fundi Bohuticenses v SAB, F-40.

9) Řehoř Volný, Kirchliche Topographie, 4. svazek, str. 312.

českého původu. I to napovídá o češství vesnice více, než bychom chtěli připustit.

Existenci samostatné duchovní správy podporují i kostelní počty, vyznačující „příjem a vydání peněz zádušních, za víno k posluhování, za křižmo, za bohoslužebné knihy, od dělání svíček, dále příjem z pytlíčku, od křtin a od zdavek“. Do roku 1652 sešlo se tak čistého obnosu 40 zlatých, 45 gr., za rok 1653 přibyly 4 zlaté a dále ročně od jednoho zlatého 38 gr. do šesti zlatých v následujících letech. Celkem lze říci, že se vydání řídila podle příjmů s neustálou snahou malého přebytku na nepředvídané potřeby, jako byla například koupě nového misálu. Také „za kostelníkem vedrovským Šimonem Schovancem zůstávalo v roku 1662 reštu 12 zlatých“, obnos v té době nikterak malý. Kostelní počty neříkají, nač si kostelník vypůjčil tuto částku.[10]) Ještě jeden doklad svědčí ve prospěch kostela v Bohuticích. Po zrušení řádu byl kostelík ponechán osudu, jistě za tichého souhlasu olbramovického faráře, a jeho funkci zdědila nově postavená kaple na hřbitově a kaple zámecká. Její bohatý inventář z let 1780 až 1790 svědčí o významu značně přesahujícím funkci kaple. Byly zde tři stříbrné pozlacené kalichy, měděná, rovněž pozlacená monstrance, pozlacené ciborium, šest alb, osm purifikatorií, jedenáct korporálií, dvě rochety, nádobka na kadidlo, desky pro hostie, tři misály a několik obrazů, zvonků a některých starých předmětů, přenesených sem ze zámecké kaple z Vlčího Keře. Většina z těchto věcí putovala do kostela vedrovického.[11])

Neustálá přítomnost několika členů Tovaryšstva v Bohuticích vnuká myšlenku na školu. Nechce se nám totiž věřit, že by řád vyloženě školský, jakým jesuité byli, neuplatnil tento důležitý prostředek, tak významný právě v obci s evangelickou a novokřtěneckou minulostí. Nemusíme mít hned na mysli školní budovu, nýbrž tiché, ale pronikavé apoštolování dům od domu, úplně v souladu s prací členů řádu, kamkoliv přišli. K církevním slavnostem potřebovali jesuité zpěv, ke kratším scénám ze života Kristova recitace, k ministrování alespoň základní znalosti čtení. Všechny tyto věci podporují domněnku, že škola v Bohuticích byla již před rokem běžně udávaným, to je před rokem 1785. K této věci se ještě vrátíme v následující kapitole.

Osudné následky 30leté války se projevily v celé zemi. Nebylo jinak ani v Bohuticích. Dobře o nich poučuje urbář z let 1650 až 1660, jenž porovnán se seznamem z roku 1641 vykazuje nemalé změny. Z 39 osedlých ubyla celá polovička a na gruntech se objevila nová jména. V čísle 3 vystřídal Tomáše Zdinského Jan Šalomoun, Mertla Havlů

---

10) SAB, F-40, kartón 337. Tam jsou kostelni počty bohutické.
11) SAB, F-40, kartón 51, fascikl z let 1780–1789.

z čísla 4 Tomáš Becha, Jíru Brzobohatého z čísla 15 Jakub Klym, Jana Krejta z čísla 17 Jiřík Jasynger, Šimandla Mikuláška z čísla 18 Říha Vrána, Petra Kuklíka z čísla 19 Hanzl Urkauf, Lukáše Kuchaře z čísla 20 Ondřej Točik, jinak zvaný Pokorný, Jíru Paura z čísla 21 Pavel Zábranský, Jíru Čecha z čísla 22 Pavel Krsňák, Jakuba Vlhu z čísla 23 Jan Viktoš, Jana Krejčího z čísla 25 Pavel Losonský, Mátla Felstvonce z čísla 26 Matěj Jursa, Martina Nuslara z čísla 27 Jíra Hladík, Mátla Paura z čísla 30 Jan Čepera. O těch, kteří uprchli z čísel 35 až 39, byla už zmínka.[12])

Ještě větší zkáza se přehnala po letech šedesátých, jistě v souvislosti s vpády tureckými. Kniha bohutických sirotků o tom podává otřesné svědectví.[13]) Celá polovička vesnice ležela v troskách a místo jednotlivých stavení byla „holá a pustá místa". Tak jsou totiž označena čísla 1, 2, 4, 5, 8–14, 28, 29, 31, 32, 33, 35 „od pivovaru začna dolů k zahradě". Občané, kteří přežili strašné události, živořili v příbytcích značně poškozených nebo docela pustých. A kam zmizeli ti ostatní? Bezohledně vyvražděni nebo odvlečeni, jak o tom máme dosti zpráv z jiných oblastí země, v době tureckých a tatarských nájezdů.

Úplný soupis všech příslušníků Bohutic nám dovoluje stanovit přesný počet, věk, pohlaví a zaměstnání veškerého obyvatelstva obce v sedmdesátých letech 17. století. Všech obyvatel bylo tehdy 136, a to v 25 rodinách, jež měly úhrnem 75 dětí – 42 chlapců a 33 dívek. Kromě toho zde bylo 11 sirotků, z toho 7 chlapců. Podle nízkého věku dětí se dá soudit i na stáří rodičů a lze mít za to, že v Bohuticích byli v poslední třetině 17. století lidé poměrně mladí – mezi 30 až 40 roky. Zaměstnáním u všech zůstává zemědělství, služba u sedláků nebo ve dvoře, obecní pastýřství, hlídání vinohradů, pouze 13letý synek Pavla Krsňáka Jakub byl na studiích, patrně na kněze. Do tří let vzrostl počet osedlých na 28 a vesnice čítala 151 obyvatel. Více než 30 let trvalo, než vyrovnala počet, který měla podle prvního urbáře.

„Kniha sirotků z let 1669 až 1730"[14]) ukazuje stav dětí bez rodičů. Vedle jejich velkého počtu – až 33 v jednom roku – překvapuje vysoký věk; najdeme tu sirotky 35leté, jako například Bartoloměje Illiše a Justýnu Illišovou. Časté poznámky na okrajích vysvětlují další okolnosti: čím se živili, že dosti často zůstávali dlouho u příbuzných, některé lákala Vídeň a jiní dávali přednost životu tuláků, jak prozrazuje slůvko vagabundus nebo vagabunda. Jinde najdeme poznačeno, že se vzpírali přidělenému zaměstnání, některá dívka „nechtěla bejt za husenu, tj. husopasku ve dvoře", jiný zase toužil stát se kočím. Častý útěk mužů

12) SAB, F-40, Berg Buch a k němu přivázaný urbář panství z let 1650–1660.
13) SAB, F-40 Liber pupillorum ad collegium S. J. Znoiemse spectantium, str. 3–4.
14) Uvedená „kniha sirotků" v předcházející poznámce zachycuje jejich počet v letech 1669–1730.

i žen, mladých lidí obojího pohlaví ukazuje názorněji než cokoliv jiného, jak těžký byl život v tehdejší době. Vrchnost usilovně pátrala po těchto zběžích, označovaných jako profugus nebo profuga, a tvrdě trestala, když byli dopadeni. Kniha sirotků také ukazuje, že v Bohuticích přibývalo nových jmen: Viktorin, Parkan, Štachl, Šefl, Sýkora, Staněk, Leitgeb, Lichtensteiger, Švarc, Illiš, Růžička, Jelínek, Procházka, Slezák, Čaloud, Musil, Hrdlička, Veselý, Mička, Syrový.

Téměř všechna je najdeme na samém počátku 18. století, kdy jsou podepsáni na stížnosti k císaři Josefu I. v roku 1706. Tenkrát totiž bohutičtí hospodáři naříkali na nesnesitelný útisk ze strany vrchnosti a prosili císaře o zastání. Stížnost podepsalo 25 občanů. K této vzdorné odvaze se ještě vrátíme, zde nám jde o zachycení vývoje obyvatelstva obce a sledování jmen. Na stížnosti k císaři jsou podepsáni: Jiří Syrový, Vít Sýkora, Pavel Čaloud, Eliáš Leitgeb, Jakub Musil, Pavel Hrdlička, Matouš Vysloužil, Urban Kuchař, Jiří Slezák, Melichar Přimastil, Matouš Čepera, Jan Novák, Bartoloměj Jelínek, Jen Holík, Matouš Pečený, Matěj Růžička, Martin Becha, Havel Vrána, Matěj Schovanec, Tomáš Franta, Antonín Slavík, Václav Parkan, Kryštof Šefl, Tomáš Šachl a Václav Sobotka.[15]) Jistě tu nebyli všichni, to je ti, kterých se záležitost netýkala – chalupníci a podruzi.

O půl století později máme další seznam všech bohutických rodin, udávající rozsah veškeré půdy – polí, zahrad, pastvin, vinohradů, lesů, luk i půdy ležící ladem a pusté. Podle něho[16]) víme, že v obci bylo 29 hospodářů, 16 domkařů a 8 podruhů, to je 53 rodin, což činí přibližně 250 obyvatel. Výměra orné půdy představovala 936 měřic, zeleninové zahrady a ovocné sady 8 měřic, vinohrady 85 měřic a pustá pole s ležícími ladem 70 měřic. Půda však nepatřila pouze Bohutickým, neboť jistou část vlastnili i Zábrdovičtí, Babičtí, Zelovičtí a Lesoničtí. O dvacet roků později[17]) v roku 1777 ukazuje seznam robot, že v Bohuticích žili 3 pololáníci, 25 čtvrtláníků, 17 domkařů, 6 chalupníků a neudaný počet podruhů. Ve skutečnosti byli pololánici jen dva – Ignác Grůna a Pavel Becha. U třetího – Pavla Holíka – je poznamenáno, že dům je pustý a pozemky používá vrchnost, neboť sedlák byl pro lajdáctví – wegen Liederlichkeit – sehnán z gruntu.[18])

Na konci našeho období docházíme opět k přibližnému počtu obyvatel, jenž sotva přesáhl 300 osob. Podrobný výměr povinností je udán u pololáníků 17 až 21 zlatými daně a třídenní robotou se dvěma koňmi. Čtvrtláníci platili 10 až 11 zlatých a robotovali ručně tři dny v týdnu,

15) Školní kronika Bohutic I., str. 27 a n. Tato kronika je k dispozici u ředitelství základní devítileté školy v Bohuticích.
16) SAB, F-40, č. 13.
17) SAB, F-40, kartón 59, 9/1 1777 – seznam robot Bohutic.
18) SAB, F-40, kartón 59, rok 1777, seznam robot Bohutic.

domkaři byli povinni 26 dny ruční práce a podruzi polovičkou. Od roku 1743 přibyla ještě povinnost jiná. Čtyřem sedlákům pronajala vrchnost celkem 12 měřic polí „za kostelem svatého Michala“, jež dosud užíval Václav Čepera. Z každé měřice museli platit 12 gr. Jednalo se patrně o pole špatná, neboť poplatek byl nepatrný ve srovnání s tím, co museli odevzdávat v penězích i naturáliích čtvrtláníci, kteří dostali 198 měřic polí ve Vlčím Keři v uvedeném roku. Každý čtvrtláník – a bylo jich celkem 22 – dostal devět měřic, přičemž byl povinen odvádět z každé 12 gr., dále desátek, 22 dobře urostlých slepic a dvacet dní v roce robotovat s jedním koněm, vedle ruční roboty podle potřeb vrchnosti.[19]) Proti dřívějšku se tu vyskytují nová jména: Franta, Pavelec, Christl, Souček, Humpolík, Chládek, Vistbauer, Hejmala, Hetl, Horký, Endsman a Polák. Všichni obyvatelé bydleli celkem v 57 domovních číslech, přičemž nelze zjistit, zda existovala popisná číslo 5–7, 32 a 55. Popisné číslo 48 byla neobývaná lisovna. Robotou nebyl postižen rychtář, obecní sluha a polní hlídač.

Doba jesuitského panství byla vyplněna mnohými válkami, častou invazí nepřátel a všemi průvodními, neradostnými zjevy, jak o nich již byla řeč. A tak přibývalo poplatků a naturálních břemen takovou měrou, že se bohutičtí hospodáři rozhodli ke stížnosti k samému císaři. 15. února 1706 adresovali prosbu Josefu I., kde naříkali, jak jsou sužováni rostoucími požadavky vrchnosti, že „není možná již toho dýle vestát“. Jsou nuceni k poplatkům z obecních polí, z komínů, k příspěvkům na kyrysarské a dragounské koně, na pěší vojáky, i při odvádění provinilců na Špilberk. Podobně je tíží neustálé zvyšování proviantu, ovsa, mouky, daleké fůry do Břeclavě, Hodonína, ba až do Uher, když vojáci „jeli na rebelanty“ v čase vzpoury Rákoczyho. Avšak vrchnost není ochotna ulehčit v nejmenším. Zakázala jim šenkovat víno z jejich vlastních vinic po celý rok a dovolila pouze od vinobraní do svaté Kateřiny. V době 30leté vojny si přivlastnila pustá pole, ze kterých má nejlepší užitek, kdežto sedláci pouze nesnesitelné povinnosti. Rovněž tak si přivlastnila sad „při volbramských hranicích, kteréžto před časem užívali sousedi“. Proto se obracejí o pomoc k císaři, poněvadž se jako „chudí lidé nemají ke komu utéci než k němu a k Pánubohu a Matce všemohoucí“.

Zoufalá prosba poučuje o postavení poddaného na panství duchovní vrchnosti, od které bychom se nadáli většího soucitu a milosrdenství. Jihomoravský dialekt však přesvědčuje i o tom, že si Bohutičtí skládali svou supliku sami, a vyznali se – alespoň někteří – v psaní. I to by nasvědčovalo, vedle toho, co už bylo řečeno, že v Bohuticích byla škola dříve, než se všeobecně udává. Mezi podpisy rebelantů z roku 1706 na-

19) SAB, F-40, Contrakten-Buch des dem Collegio S. J. Znaymb angehörigen Guths Buchtitz.

cházíme i jméno Václava Parkana, jenž byl synem pastora Havla. Jakou funkci mohl mít pastor Havel Parkan než kazatelskou a učitelskou? Také k této věci se ještě vrátíme.

Troufalost ke stížnosti vedené až k císaři však poučuje ještě o něčem jiném; že Bohutičtí dobře pozorovali vývoj situace a citlivě na ni reagovali. Císař Josef I. byl totiž odpůrcem jesuitů a naši poddaní rozeznali vhodný okamžik k podání stížnosti na vrchnost, která se netěšila takové přízni jako u dřívějších panovníků. Nevíme, bohužel, jak dopadlo císařské rozhodnutí, a můžeme se domnívat, že i tu platilo všeobecně užívané přísloví, podle kterého byl Bůh vysoko a císař daleko. Odvážná suplika bohutických hospodářů, i když není násilnou vzpourou, je cenným dokladem poznání situace poddaných na začátku 18. století.[20]) Stížnosti bohutických hospodářů souvisí s hnutím v celém Jihlavském kraji v roce 1705. Vrchnosti požadovaly zvýšené roboty, avšak podaní se vzepřeli, utíkali do lesů a teprve zásah vojska je přinutil k poslušnosti.

Po celé dlouhé období jesuitského panství bylo všechno obyvatelstvo zaměstnáno prací zemědělskou na poli i v lese. Podle nadměrných břemen se dá soudit, že obyvatelé obce pracovali dobře, i když výsledky jejich dřiny mizely v bezedných kapsách vrchnosti i státního aparátu a vlastnímu původci všeho bohatství nezbývalo na chleba. Na polích pěstovali obilí, luštěniny, v lese káceli dřevo, vysazovali nové kultury, doma mnozí pečovali o včely, o ovocné stromy a dobytek. Obstarávali všechny práce ve vinohradech a kolem chalup, kde zvláště dbali, aby nevypukl požár. Podle požárního řádu z roku 1755 museli mít připraveny všechny rekvizity, aby včas přistřihli křídla červenému kohoutu, když se rozletěl vesnicí. V našem období to byla častěji dravá voda, jež natropila velké škody. Následkem vytrvalého deště 27. a 28. července 1768 se rozvodnil bohutický potok tak, že odplavil stavení Ignáce Grůny č. 3, stodolu Josefa Otavy, chalupu i hospodářské stavení Petra Leitgeba a Josefa Syrového. Z mnoha pozemků všech tratí byla odplavena ornice, která bahnem pokryla pozemky jiné. Z celkové výměry katastru, obnášející 228 měřic osetých, 106 ležících ladem, 23 měřic vinohradů a 5 měřic luk, bylo zničeno 29 měřic polí osetých, 15 ležících ladem a 6 měřic vinohradů. Největší škody byly v následujících tratích: Unter Lerna, Unter Steinhübel, Hinter Garten, Alt Breiten, Na štanclích, Na čtvrtích, Jung Brenner, Grossberg, Altbrenner, V Grossberkách, Hinter Wirtshaus, In Stossberg. Jména tratí po prvé uvedená v úředním dokladu ukazují, že katastrofální požáry poznamenaly obec těžce a nemilo-

---

20) Stížnost bohutických poddaných k císaři Josefu I. z roku 1706 je ve školní kronice obce, str. 24–27. Podáváme ji v příloze, transkribovánu novým pravopisem.

srdně.[21]) V roku 1777 se znovu přihnala velká voda a odplavila chalupu číslo 30, která patřila domkáři Františku Šachlovi.[22])

Snaha skoupé vrchnosti, aby jí neuniklo ani zrnko nebo denár poplatku, vedla k sepsání osobní smlouvy s každým zaměstnancem dvora. Obsáhlý svazek těchto smluv[23]) dovoluje nahlédnout do hospodářství „na panském" a částečně do života celé obce. Desítky osobních smluv prokazují hospodářskou rafinovanost vrchnsti i skutečnost, že žijeme v době, kdy vítězný katolicismus ovládal všechny pozice. Každý, kdo jedl jeho chléb, byl nucen zpívat píseň chlebodárce a sloužit jako prodloužená ruka rekatolizace. Proto je u všech zaměstnanců zdůrazňován příkladný život katolického křesťana, rázné vystoupení proti každému zlehčovateli náboženství, přísné svěcení svátků a nedělí, pravidelná návštěva bohoslužeb a bedlivý dozor nad všemi, kdož by se slovem nebo skutkem provinili. Po všeobecném úvodu následují podrobné pokyny pro jednotlivé zaměstnance.

Hospodářský správce Josef Endelsmann se musí radit při všech pracích s obročním, rychtářem a ovčákem, pilně dozírat na robotu, vaření piva a kácení dřeva. Při setí musí dbát, aby se zbytečně neplýtvalo zrnem a stejně tak při mlácení. Jsou mu k dispozici dva koně, avšak bez zvláštního povolení vrchnosti nesmí podniknout delší cestu nebo zůstat v noci mimo dvůr. Je povinen vykázat ze zámku podezřelé osoby a přísně dbát zákazu kouření. Vůči poddaným má zachovávat odstup, nic jim nesmí pokoutně prodávat, s ovčákem aspoň jednou za čtvrt roku zkontroluje stav všeho dobytka. Bude dohlížet, aby louky i zahrady byly čištěny, krtčí hromádky rozhrabány, ploty opraveny a lesy zbaveny škodlivého porostu. Rozhodnutí odejít ze služby musí oznámit čtvrt roku předem. V roku 1770 byla podobná smlouva uzavřena s Václavem Příborským. Nejvydatnějším pomocníkem správcovým byl obroční. V roku 1745 byla sjednána smlouva s Karlem Kremserem. Obročnímu byl uložen dozor při všech pracích s obilím a ve vinohradech. Dbal, aby vymlácené zrní bylo pečlivě uloženo a sláma pořádně složena. On vydával naturální deputát všem osobám v zámku zaměstnaným, nesměl však půjčovat, tím méně prodávat. Kováři Bartlu Syrovému bylo kladeno na srdce řádné okutí panských koní, příprava a oprava pluhů, bran a všeho ostatního nářadí. Bednáři Pavlu Hromádkovi z Vémyslic se ukládalo „všechnu potřebnou práci dobře a poctivě, bez zvláštní záplaty (t. j. platu) dělati. Aby panský náčiní se svévolně nekazilo, tím méně se stratiti mělo, obzláště vinné a pivné nádoby". Kde není vhodné dřevo ve vrchnostenských lesích, musí je

21) SAB, F-40, kartón 38, č. 1/32.
22) SAB, F-40, kartón 59, seznam robot Bohutic, u jména Franc Šachl, č. 30.
23) SAB, F-40, „Contrakten-Buch" obsahuje smlouvy s jednotlivými zaměstnanci z let 1737–1750.

hledati. „U každé várky má být přítomen, sudy dobře pobíti a vyčistiti, panská vína opatrovati. Nikomu nic z panskýho dříví dělati a prodávati.“[24]) Hajný Josef Wollmundt z Přímětic dozíral na lesy bohutické i vedrovické, zabraňoval krádeži dřeva, nesměl je prodávat bez souhlasu koleje nebo správce. Odpovídal za to, aby dřevo bylo káceno v pravý čas a až do sedmého roku po vysázení nových kultur nedovolil dobytku přístup do lesa.

Šenkýře měly Bohutice dva. Jednoho v obci – Jana Spatze a druhého na brněnské silnici, Františka Bajera. První měl k dispozici zahradu patřící k šenku a kus pole ve Vlčím Keři a ještě další pole „pod bohutickým lesem a pod vrchnostenskou zahradou“. Povinností obou bylo dbát na čistotu v šenku a požární bezpečnost. Mohli šenkovat toliko pivo z vrchnostenského pivovaru a z vyšenkované bečky odvádět vrchnosti 10 krejcarů. Pálenku však mohli kupovat od kohokoliv, ale i z ní odevzdávali poplatek. Oba se museli účastnit honů nebo poslat za sebe náhradu. Obecnímu šenkýři Spaazovi byla povolena porážka dobytka, ze které byl vyměřen „masný krejcar“ do kontribuční pokladny ve výši 3 zlatých. Zmíněný Spatz byl povinen o svátku sv. Václava poslat do znojemské rezidence živé tele a tam je zabít. Ze své živnosti platil 80 zlatých ročně, nájemce šenku „na brněnské ulici“ dával o 20 více. Panský zahradník Jakub Brunbauer měl na starosti zahrady bohutické, zábrdovické a ve Vlčím Keři. Ošetřoval stromy od škůdců, dbal o vinohrady, česal ovoce za pěkného, suchého počasí a pečlivě třídil letní a zimní druhy. Do rezidenční kuchyně posílal salát, karfiol, melouny, artičoky, chřest, petržel, cibuli a zelí. Zásobovat vrchnost i hostince dobrým pivem bylo povinností sládka Jana Caise. Aby se neodvážil nasypat panského ječmene vlastní drůbeži, nebo přilepšit svému dobytku, nesměl mít jedno ani druhé, ba ani holuba na střeše. Vedle přípravy piva mu byla uložena starost o bohutickou chmelnou zahradu.

Věru, dobře hospodařili otcové Tovaryšstva pro sebe, méně dobře pro podřízené. Na penězích dávali velmi málo – od 12 do 50 zlatých ročně, někdy s masným příspěvkem u těch, kteří nesměli chovat dobytek či drůbež, aby neupadli v pokušení jim přilepšit z panského. Poněkud více bylo naturálií, ale ani těch nebylo tolik, aby vyrovnávaly skrovný peněžní plat. Jestliže po dvou stoletích srovnáváme všechna pro a proti jesuitské správy v Bohuticích, pak se neubráníme dojmu, že panství Tovaryšstva bylo příliš tvrdé. Následující období naše přesvědčení potvrdí.

---

24) SAB, F-40, „ContaktenBuch“. Mezi ostatními německými je smlouva s bednářem Pavlem Hromádkou z Vémyslic jediná česká. Pochází z roku 1749.

Kniha smluv s jednotlivými panskými zaměstnanci poučí ještě v jiném ohledu. Potvrzuje pěstování onoho druhu zeleniny, kterým se stalo světoznámým Ivančicko v pozdějších letech; v Bohuticích pěstovali špargl (chřest) dávno před Ivančicemi. Také existence chmelnic je prokázána v 18. století, i když v pozdější době pěstování chmele zaniklo, když nemohlo najít odběratele v kraji vinorodém. Za jesuitského panství byl v roku 1721 zbudován vodovod z lesa do zámku a o pět roků později založen rybník v lese Frauengrunt. Zrušením řádu v roku 1773 stalo se bohutické panství majetkem studijního fondu.

Na závěr neuškodí porovnat počáteční stav vesnice v roku 1640 se situací v posledních letech jesuitského panství, neboť ani toto srovnání není bez poučení a užitku. Informuje především o strašném zpustošení vesnice po roku 1660. Ukazuje dále vzrůst poddanských povinností tak, že se staly neúnosnými. Jestliže suma všech stálých peněžních platů v roku 1640 představovala 162 a půl zlatých, za půl století vzrostla téměř na 350, nepočítaje neustálé naturální příspěvky pro vojsko a trvale zvyšované roboty, které od sv. Jana až do sv. Václava byly ze tří dnů týdně prodlužovány na celý týden. Stále stoupající poplatky byly požadovány z komínů a vynucovanými příspěvky na vojsko.

Neobyčejnou částku vynášel vrchnosti prodej obilí; v polovině 17. století činil 1022 zlatých. Tím si vysvětlujeme, proč vrchnost zabírala nejúrodnější pole a hospodařila na nich ve vlastní režii. Prakticky se tedy rozsah poddanské půdy, ze které plynuly všechny poplatky, zmenšoval. Už chápeme rostoucí počet domkářů a podruhů, kterých v roku 1777 bylo 23, tedy téměř tolik, jako samostatných hospodářů. A z čeho žili oni? Jistě vlastnili minimální výměru půdy, avšak byli odkázáni na práci u sedláků, ale hlavně na panském, ať už na poli, v lese, na vinicích, v zahradách, v ovčínu, cihelně nebo v pivovaru. Svou prací pomáhali tvořit kapitál především vrchnosti a – byť i z malé části – zámožnějším poddaným. Vesnice se začala diferencovat a zdrojem bohatství vládnoucí třídy byla práce lidí nejchudobnějších. Suma položek stálých platů v roce 1640, nebo v roce 1660 až 1669 představovaná 162 $^{1}/_{2}$ zl. byla nepatrnou proti sumě důchodu bohutického dvora, plynoucí z panských vinohradů – 440 zl. – z prodeje dobytka – 580 zl. – ale zejména z pivovaru – 1432 zl. Suché cifry představující tisíce zlatých nám lépe než co jiného ukazují vývoj hospodaření do 2. polovive 18. století, i to, odkud plynuly neustále rostoucí příjmy vrchnosti. Měly základ v rezervoáru pracovních sil, představovaných rostoucím počtem venkovské chudiny. Její existence ukazuje dále neustálou pauperizaci vesnice, když výsledek práce soustavně pohlcovala vrchnost.

Od zrušení Tovaryšstva do revolučního roku (1773—1848)

Ráz doby – Ohlasy francouzské buržoazní revoluce a koaličních válek – Vývoj obyvatelstva Bohutic v uvedeném období – Povinnosti obce v letech francouzských invazí – Raabizace na bohutickém panství – Povinnosti obyvatel po ní – Správa obce – Živelní pohromy – Smýšlení obyvatel v první polovině 19. století – Vývoj obce v tomto období – Kontribuční poplatky – Škola v Bohuticích – První učitelé – Poměry církevní – Nezájem o pěstění textilních rostlin a jetele – Stavba studny – Soupis ovocných stromů – Dolování hnědého uhlí – Majitelé panství: Jan Topolanský, Jan Václav Petříček, první léta Josefa Seydla – Převratná léta 1848 a 1849 – Otevření lomu v roku 1850 – Požár v roku 1856.

75leté období od zrušení jesuitského řádu do revolučního roku 1848 je vyplněno posledními lety Marie Terezie, desetiletou vládou Josefa II., krátkým panováním Leopolda II., 43letým jeho nástupce Františka a 18 lety Ferdinanda V. Opravy Marie Terezie a zejména jejího syna z gruntu měnily život monarchie, nástupcové však odbourali většinu reforem ve snaze zachránit feudální dědictví. Nebylo to možné v každém ohledu a nejdůležitější patenty „selského císaře“ zůstaly v platnosti trvale. Vzpomeňme jen dekretu o náboženské snášenlivosti a o zrušení nevolnictví a pochopíme, jak se změnily společenské vztahy v Rakousku. Odstranění roboty v roku 1848 je dovršením změn, jež úplně proměnily život našich sídel, počínaje městem a konče poslední vesnicí. Zahraniční politika byla v celém období určována početnými válkami – s Turky, s revoluční a císařskou Francií a „Mladou“ Evropou. Stupňovaná daň krve se stávala neúnosnou, avšak netýkala se jen bojujících na četných bojištích. Průchody armád spojenckých a invaze nepřátel zvyšovaly utrpení všeho obyvatelstva země, zvláště za dvojího proniknutí Francouzů, kdy značná část Moravy byla zpustošena. 2. prosince 1805 zde svedl vítězný nepřítel největší bitvu v našich zemích a po čtyřech letech se dostavil znova. Dlouhá léta válek však nepůsobila pouze záporně. Cizí armády přinášely zprávy o Velké revoluci, poučovaly našeho poddaného o poměrech v zahraničí a byly pro něho významnou školou nových myšlenek. Také on se pokusí vzdorovat vrchnostem, a to zejména v roku 1821, kdy celá jihozápadní část země

se rozhodla k dosud nebývalému druhu odporu v tak zvané „poslední robotní vzpouře“. Tenkrát byla ještě potlačena, avšak naše robotné obyvatelstvo se odporu nevzdalo. Sílil rok od roku, vždy podporován zahraničními revolučními výbuchy, až konečně vyvrcholil roku 1848. Pronikání cizího živlu za koaličních válek bylo důležité ještě v jiném ohledu: nemálo cizích vojáků zůstalo v zemi, ovlivnilo naše obyvatelstvo i po stránce etnické a moravskou společnost zpestřilo. Všechno to působilo i na život v Bohuticích.[1])

Vývoj obyvatel proti roku 1777, kdy jsme napočítali necelá tři sta duší, dosti pokročil. Podrobný sumární popis panství z roku 1787 – tedy o deset roků později, ukazuje, že Bohutice měly 365 obyvatel, z nich 351 katolického a 14 helvetského vyznání. Katolických rodin bylo 61 a helvetské tři. Těchto 64 rodin bydlelo v 60 staveních. O šest roků později zde žilo ve 62 příbytcích 371 osob.[2]) Seznam obyvatel z roku 1806 uvádí 70 rodin, u kterých v nemnohých případech jsou zaznamenáni další jednotlivci, hlavně vdovy, kterých je tu celkem 11. Dá se soudit, že v tomto roku přesáhl celkový počet číslo 400 osob. Vedle zemědělské práce je u několika uvedeno zaměstnání v továrně, jména Campan a Schmorcin ukazují na francouzský původ.[3]) Nový soupis pochází z roku 1827[4]) a uvádí 122 rodin o celkovém počtu 504 osob, z čehož bylo 269 žen. Všechny rodiny obývaly 89 domů, na zámku pak 13 úředníků i se členy rodiny majitele. Bohutičtí obhospodařovali 586 jiter orné půdy, 26 jiter luk a zahrad, 110 jiter vinohradů, 104 pastvin a 503 jiter lesa. V roku 1834 bylo v 91 staveních 516 osob, 237 mužů a 279 žen.[5]) O dva roky později se dovídáme o jejich sociálním zařazení: 1 pololáník, 28 čtvrtláníků 53 domkářů a 9 podruhů.[6]) Do konce 19. století jistě nepřekročil počet bohutických obyvatel 600 lidí. Srovnání počátečního a konečného stavu popisovaného období ukazuje, že průměr populačního růstu byl něco přes tři obyvatele za dobu jednoho roku. Že by se v Bohuticích rodilo tak málo dětí? Rodilo se jich určitě více, ale úmrtnost byla neporovnatelně větší. Přesná statistika úmrtnosti prozrazuje, že od roku 1819 do konce 1848 zde umíralo 10 až 11 lidí ročně, v roku 1828 14, o rok později 16 a v roku cholery 1831 13.[7]) V letech 1826 až 1831 je výslovně poznačeno, že umíraly hlavně děti. Nejeden život padl na vrub častých válek, další na účet daleko větší

---

1) Pro objasnění všeobecných poměrů v této době odkazuji na studii Rudolfa Dvořáka o „poslední robotní vzpouře na Moravě“, jakož i na ostaní práce uvedené v poznámce 20. v kapitole „V době vladyků z Mukoděl“.

2) SAB, F-40, kartón 38, č. 2/73. Dále Vilém Haňák, Moravsko-Krumlovský okres ve Vlastivědě moravské, Brno 1813, str. 141.

3) SAB, F-40, kartón 41, č. 10/687.

4) SAB, F-40, kartón č. 11, Conscriptions-Verzeichniss für das Jahr 1827.

5) Haňák, l. c., str. 141.

6) SAB, F-40, kartón 54, rok 1836.

7) SAB, F-40, kartón 337, Úmrtnost v Bohuticích.

Škola s kostelní věží.

úmrtnosti v minulých dobách, než si dovedeme dnes představit. Bohutice jako zemědělská obec ani zde netvoří výjimku a jejich zvolna stoupající křivka populačního přebytku je naprosto normální.

Zmínili jsme se již o dani krve, kterou musela obec přinášet v četných válkách. Již v roku 1793 bylo 7 chlapců oblečeno do bílého kabátu, vesměs svobodných od 18 do 26 let: Matěj Hertl, Martin a Matěj Čeperovi, Jan Polák, František Souček, Václav Beníšek, Jan Tručka a Matěj s Ondřejem Humpolíkovi. O rok později je následoval Václav Čepera, Jan Becha a křestním jménem naoznačený Slavík. Rekruti se museli dostavit na „Assenta Platz" do Znojma před komisi složenou z pána panství, člena krajského úřadu znojemského a jednoho oficíra.[8]) Od roku 1805 do roku 1809 přišlo na řadu dalších 25, mezi nimi i sedmnáctiletý čeledín Tomáš Buršík a 45letý krejčí Václav Potůček. Kupodivu, nebylo tu ani jednoho samostatného zemědělce, nýbrž řemeslníci – 4 krejčí, 1 švec, tkadlec a postřihač a ostatní čeledínové. Snad i to

8) SAB, F-40, kartón 40, č. 6/370–77.

nepovídá o poměrech v obci, kde zámožnější se hleděli vyhnout nebezpečné službě.[9])Dalších 12 odvedenců rozmnožilo řady císařského vojska v letech 1812 až 1813; opět šlo hlavně o čeledíny.[10])

Avšak ani hospodáři doma nezaháleli. Od roku 1801 do roku 1806 museli spojencům i nepříteli poskytnout 171 povozů s koňmi, nejvíce ovšem v roku slavkovské bitvy – 65.[11]) Vozili obilí, vojsko, raněné, úřední personál a proviant. V roku bitvy tří císařů se netrhlo rozkazy. Již 15. listopadu 1805 bylo ze Znojma nakomandováno, že bohutické panství musí dodat a na určené místo přivést 10.500 dávek chleba pro ruské vojsko. Podle hlášení vrchního byl požadavek splněn již následujícího dne. Jeden rozkaz stíhal druhý, ať šlo o zásobování, nebo o úpravu cest dešti rozbředlých a nesjízdných. Nejčastější slova rozkazu byla: hned, na místě, exekuce a žalář. Celková suma rekvizicí na celém panství představovala 4615 zlatých, Bohutice samy byly postiženy částkou 715 zl. Vedle těchto rekvizicí úředně nařízených byly však i libovolné a násilné, jimž padlo za oběť obilí, mouka, seno, husy, kachny, slepice, sklepy, včelíny, vozy, koňské postroje, jídlo i nádobí. Obec takto utrpěla další škody za 1068 zlatých. Pololáník Matěj Čepera vypověděl, že když 17. listopadu 1805 vezl Rusům chléb do Pohořelic, násilím mu vypřáhli koně, zapřáhli do jiného vozu a donutili ho jet až do Prostějova. Jan Becha musel s nimi takto táhnout až do Jiříkovic a stejně tak Tomáš Svoboda, Jakub Havlíček a Michal Schovanec. Všichni se vrátili bez jakékoliv potvrzení o vykonané práci. Sedláci nedostali také zaplaceno za sedm povozů, které musely být připraveny k dispozici generálu Kutuzovovi dne 5. října.[12]) Rovněž marně čekali na zaplacení od Francouzů, se kterými museli až do Svatého Hypolitu, nebo do Melku, ba měli obavy, aby je Francouzové pod neustálým slibem proplacení dlužné částky nezavlekli až do Francie.[13])

Ustupujícím Rusům byly v patách Francouzi. Pobrali značné množství vína, dílem je vypili, dílem odvlekli s sebou. V panském sklepě 58 věder a poddaným – Janu Bechovi, Tomáši Svobodovi, Matěji Růžičkovi, Václavu Novákovi, Vincenci Svobodovi, Jiřímu Holíkovi, Melicharu Hejmalovi, Josefu Plachetkovi, Janu Kellnerovi a Josefu Bechovi – 41.

---

9) SAB, F-40, kart. 41, č. 10/679 a kart. 42, č. 10/31, č. 10/732 a č. 12/874–850. Tam jsou následující jména rekrutů: Jan Kellner, Matěj Zdražil, Ondřej Čepera, Antonín a Tomáš Buršík, Jan a Lorenc Grůna, Richard Sedláček, Jan Leitgeb, Jakub Zelníček, Ignác Kalupa, Jiří Schovanec, Václav Šebesta, Petr Havlíček, František Compan, Václav Potůček, Antonín Prášek, Jan Matěj, Šimon Becha, Tomáš Franta, Jan Tručka, Josef Vrána, František Roháček a Josef Prášek.

10) SAB, F-40, kartón 43, č. 13/955. V letech 1812–1813 přišli na řadu následující: František Franta, Jan Tručka, Matěj Štefek, Martin Čepera, Jakub Schovanec, Jakub Vrána, Jan Buršík, Ondřej Grůna, Jakub Schwarz, Lorenc Kubíček, Jiří Novák a Josef Zelníček.

11) SAB, F-40, kartón 42, č. 10/717.

12) SAB, F-40, kartón 41, č. 10/685.

13) SAB, F-40, kartón 47, č. 33/2068.

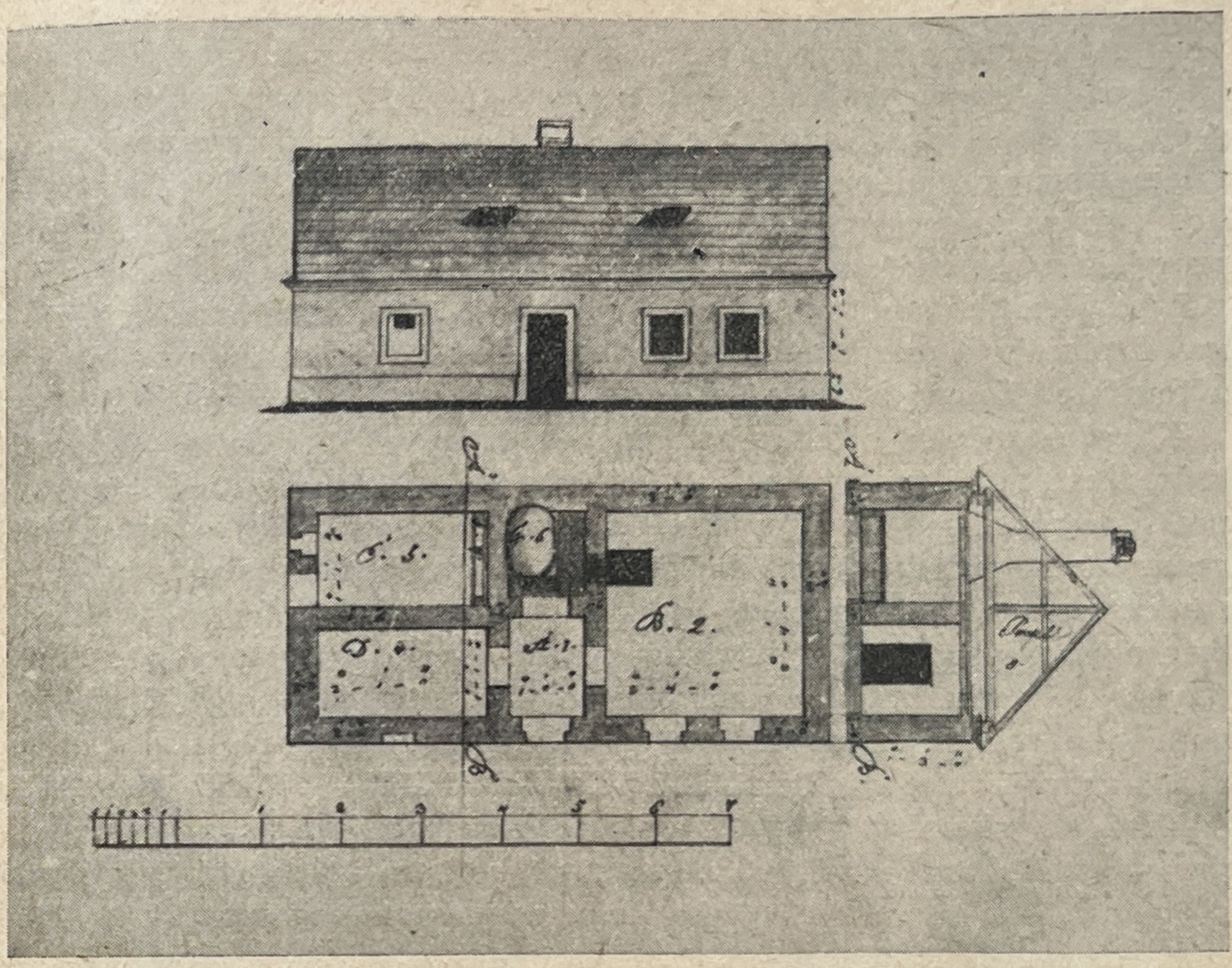

Typ obytného stavení z 1. polovice 19. století.

Vedle vína brali nač přišli – jídlo, látky, oděv, drůbež a dobytek. Bohutičtí tak pozbyli deset koní, jež sice byly nahrazeny erárními, ale majitelé je museli zaplatit, a to až 40 zlatými za kus. Největší ztrátou byly zhřebné kobyly. Francouzové pobrali vedle koní vozy, kočáry a násilně vymáhali i peníze.[14]) Pár koní „ s vozem, chomouty a všeckým richtunkem u zeleného stromu v Nosislavi“ pozbyl Jan Becha z čísla 10, Tomáš Svoboda z čísla 12 dvě klisny, Jakub Havlíček, jenž spřáhal s Tomášem Leitgebem, obě klisny, Tomáš Vrána z čísla 38 jednoho koně, Jan Žaloudek z č. 25 valacha a Lorenc Svoboda z čísla 40 kobylu. Při druhé francouzské invazi v roku 1809 byl sebrán vůz s chomouty a „kšíry“ opět Janu Bechovi a stejně tak Tomáši Svobodovi. Od Znojma se nevrátila kobyla Jakubu Kellnerovi z čísla 53 a od Vídně Martinu Slavíkovi z čísla 43.[15])

14) SAB, F-40, kartón 42, č. 10/721.
15) SAB, F-40, kartón 47, č. 33/2068.

Těžká břemena uvalila na bedra obce každá válečná doba. Dvacetileté koaliční vojny přidaly nových trampot k těm, jichž nebylo nikterak málo ani v časech mírových. Po zrušení jesuitského řádu se stal majitelem Bohutic studijní fond a zůstal v jejich držení až do roku 1788, kdy byl vystřídán Janem Topolanským. Jeho žena Terezie se podruhé provdala a přenesla tak vlastnické právo na Václava Petříčka, zemřelého v roku 1825. Jediná dcera Aloisie se provdala za Josefa Seydla a panství přešlo do rukou nové vrchnosti, jež značně přesáhla polovici století a patří tudíž další kapitole našeho líčení.

K velké změně v ohledu hospodářském došlo v Bohuticích po letech sedmdesátých 18. století. Již dříve se podařilo národohospodáři Raabovi přesvědčit Marii Terezii o užitečnosti rozdělení vrchnostenských pozemků mezi sedláky, takže by místo velkostatků povstaly všude jen statky malé, následkem čehož by odpadla robota. Sedláci měli za nabytí nového vlastnictví dáti vrchnostem náhradu v peněžních ročních dávkách – v činži. Tomuto způsobu nového hospodaření se říkalo robotní abolice, což znamenalo změnu roboty na pevný plat, odváděný v penězích. Užitečná myšlenka dvorního rady Raaba – proto raabizace – nenašla většinou u vrchnosti souhlasu, ale měla být uskutečněna na těch statcích, které byly pod dozorem a správou státu. To se týkalo i Bohutic, kde od roku 1789 byla „robota poražena na plat".

V uvedeném roku došlo k přidělení panské půdy ve výměře 289 jiter poddaným. Přidělení samo probíhalo následovně: Inženýr Besold „rozměřil tu nivu na menší kousky a budoucí jaro se dělaly cedulky a numera a jaká numera si které z nás vytáhl, takový kus pole mu bylo do majetnosti odevzdáno, za který sme hnedle za každó míru toho pole 1 zlatý 44 grejcarů napřed zaplatiti museli". Bohutičtí ta pole sice užívali, ale ještě v roku 1816 si stěžovali, že na ně nedostali žádné přípisy. Ani tenkrát úřední šiml nepospíchal, když šlo o poddaného.[16])

Roboty tedy v Bohuticích přestaly a byly vystřídány peněžními platy. Dobře o tom poučuje „seznam povinností bohutických poddaných z let 1793 až 1848".[17]) Podle něho byli povinni tři pololáníci zaplatit 17 až 31 zlatých státní daně, jak se tenkrát říkalo, kontribuce, dále bezmála tři zlaté činže pro vrchnost. Místo dvou slepic a 13 vajec, jež dosud každý odevzdával v naturáliích, odvedl na penězích 17 krejcarů. 156 dnů tažné a 13 dnů pěší roboty do roka nahradil 21 zlatými. Každý ze 26 bohutických čtvrtláníků odvedl 9 až 20 zlatých kontribuce, 1 zl. 12 krejcarů činže pro vrchnost a 156 dní pěší roboty hradil devíti zla-

16) V lednu 1816 došlo mezi bohutickými poddanými a nájemcem statku Václavem Petříčkem ke sporu proto, že se poddaní vzpírali novým povinnostem, které jim chtěl uložit nájemce statku. Namítali také, že dosud nedostali žádné přípisy na pole, která od „poražení roboty na plat" byla jejich vlastnictvím. Autentický doklad o tomto sporu mně zapůjčil p. M. Čárský.

17) SAB, F-40, kartón 39, č. 5/235 a č. 20.

tými. U naturálií stejně jako pololáníci. Každý ze dvaceti domkařů přispíval státu od 12 krejcarů do čtyř zlatých na kontribuci, od 14 krejcarů do tří zlatých na činži a 13 až 26 dnů pěší roboty do roka hradil od jednoho zlatého 18 krejcarů do dvou zlatých 36 krejcarů. Hostinský byl zatížen 150 zlatými činže. Celá obec odváděla na kontribuci 412 zlatých, 210 zlatých činže, místo 58 slepic a šesti kop vajec dala 8 zlatých 20 krejcarů a roboty vykoupila 353 zlatými.

Zbytek robot však přece jenom zůstal, i když se jednalo o povinné práce, které vrchnost musela platit. Tak každý pololáník musel odvézti šest sáhů palivového dřeva z lesa, dvě fůry dřeva stavebního, a to ze vzdálenosti tří mil, po tři dny svážet desátkové obilí pro faráře, stejnou dobu vozit led na chlazení piva a v době podzimních honů po tři dny posílat jednoho nadháněče zvěře. Čtvrtláníci byli vázáni šestidenní ruční praci v panské zahradě, dvoudenní při úpravě cest, stejnou dobu při sekání ledu a opět dvěma dny při nadhánění zvěře v době podzimních kolových honů. Také domkaři se museli dostavit na hony, a to jeden den. I když tu bylo jisté omezení, připomínající nevolnický stav z doby vrcholného poddanství, přece nutno říci, že obyvatelé Bohutic více než o půl století předběhli jiné robotěze na cestě k vyššímu společenskému stupni. Byla tu však jiná obava. Budou se moci všichni bohutičtí občané vyrovnat s novými požadavky, či rok od roku bude přibývat těch, kteří zůstanou dlužníky, nucenými k placení i vojenskou asistencí? V roku 1834 byli skutečně posláni do obce dva vojáci, aby zde pobyli tak dlouho, dokud nebudou kontribuční nedoplatky v pořádku. Častěji vídala obec vojáky v roku 1840 z téhož důvodu. Dálo se tak vždy po rozhodnutí krajského úřadu ve Znojmě.[18])

Odstraněním poddanství a zrušení roboty, jejím poražením na plat nabyla významu jistá samospráva obce. V čele stál rychtář s purkmistrem, nazývaným také pudmistr nebo půlmistr a výbor ouřadních. Jejich starostí bylo vypracování obecního počtu, to je rozpočtu, ve kterém se jevily jednotlivé položky příjmů a vydání obce. Také tyto mezerovitě dochované obecní počty jsou platným příspěvkem pro historii vesnice. Prozrazují, kdo stál v čele, co prospěšného vykonal, nebo co bychom schvalovat nemohli. Všichni ouřadní byli vázáni přísahou „k Pánubohu všemohoucímu a vševědoucímu i nejvyššímu knížeti a pánu“, podle svých sil, „užitek a službu provozovati, škodu a ujmu ale překážeti a odvraceti“. Bohutický rychtář se zavazoval „jak sluší a patří vrchnostenské platy vybírati, úřadu věrně odváděti, se sousedy dle spravedlnosti zacházeti, na čestné a bohabojné chování v obci pilně dohlížeti, žádné noční a pokoutní schůzky a toulky netrpěti. Každé

18) SAB, F-40, kartón 48, č. 39/2911 a kartón 50, č. 45/3854.

provinění kárati, podmistrovi a ostatním obecním ouředníkům ve všem nápomocen býti, chudé vdovy a sirotky ve všem zastupovati. Při ocenění gruntů nebo rolí, domů a všelijakého nářadí dle nejlepšího vědění a svědomí pokračovati a svěřené věci tajně držeti, ani přátelstvím nebo nepřátelstvím se na nepravou cestu nedati."

Podobně přísahal purkmistr a sliboval „se sousedy dle spravedlnosti zacházeti, obecní příjem i vydání dobře pozorovati, darebné a nepotřebné vydání nedovolovati, nýbrž rozmnožení obecní mohovitosti provozovati". Rovněž „ouřední" – slibovali ochranu chudých, vdov a sirotků, ostražitost, aby nedošlo k neštěstí ohně, dozor na poctivé míry a váhy při prodeji a konečně zdůrazňovali, že ani oni se nedají ovlivnit darem, úplatkem, sympatií, přátelstvím nebo slibem odměny od spravedlivého postupu. Volby všech podléhaly schválení vrchnostenského úřadu, kde každý funkcionář skládal přísahu.[19])

Členové obecní rady byli vybíráni ze sousedů, to je z polo- a čtvrtláníků; chalupník nebo podruh se mezi nimi nevyskytoval. Spravovali obec, do jejíhož života dává nahlédnout podrobný popis panství z konce 18. století. Byla naprosto česká a její obyvatelé usilovali o vlastní farnost, nebo aspoň lokálii s kaplanem, neboť olbramovickému nerozuměli. Nežili v dostatku, ale často si nouzi zaviňovali sami, a to přílišnou péčí, kterou věnovali vinohradům. Tam dávali všechen hnůj a mrvu, takže se jim na pole už nedostávalo. Jsouce vystaveni drsnějšímu podnebí a ostrým větrům, byli zdraví a odolní vůči nemocem. Povahou zatvrzelí, zřídka se dali přesvědčit vlídným slovem a mírnou domluvou. Více prý na ně platilo bezohledné donucení a strohý rozkaz než mírné zacházení. Výdělek a živobytí hledali ponejvíce ve vinohradnictví a ovocnářství, málo se věnovali pěstění zeleniny a chovu dobytka. Odmítali chov ovcí, neboť prý ovce škodí stromům. Z Čech si opatřovali len za hrozny a ten po domácku zpracovávali. Kvalita půdy na celém panství byla lehčí, částečně jílovitá, u Bohutic o něco lepší než u Vedrovic a Zábrdovic. Ačkoliv byli upozorněni na výhody plynoucí z pěstování jetele, nevěnovali mu pozornost a dávali přednost setí obilí. Jím krmili dobytek, zpravidla jednu krávu, až dva kusy vepřového a sem tam nějakou ovci. Lékař zde nebyl, ale za peníze jej mohli vyhledat v Olbramovicích. Těhotným ženám byla v místě k dispozici řádně zkoušená porodní bába. Nedoplatky na kontribuci byly veliké – za necelá čtyři léta – 1784 až 1787 – 6427 zlatých. Velké zadlužení bylo způsobeno živelními katastrofami, požáry, neúrodou vína a stavbou nových obydlí.[20])

---

19) Celé znění přísahy rychtáře, pudmisara a ouředních je v SAB, F-40, kartón 95/poii.
20) SAB, F-40, kartón 38, č. 2/73.

Důležitou povinností obecního představenstva bylo dbát na dodržování opatření proti zhoubnému ohni. V roku 1755 byl sice vydán požární řád pro celé panství, ale po třiceti letech už nestačil, proto byl v roku 1785 nahrazen novým, podrobnějším.[21]) Nařizoval šesti bohutickým poddaným donést k ohni obecní háky, dalším šesti žebře, jiným sedmi „ohnivý stříkače", sedlákům vodní lejty, ostatním putýnky a domácí sekyry. Nic jiného totiž v Bohuticích v roku 1785 neměli. V prosinci 1817 doznal hospodářský správce, že na celém panství není velká stříkačka a prosil hospodářský úřad, aby ji pomohl obstarat. V obci, která v roku 1817 čítala 80 stavení, bylo všeho všudy 6 žebřů, stejně háků na strhávání střech, dva ruční stříkače, šest lejt na vodu a stejně věder. Zámek měl osm žebřů, šest háků, pět ručních stříkačů, šest lejt, deset věder a dvě lucerny. Bylo to málo proti ohni, který leckdy připomínal, že je dobrým sluhou, ale zlým pánem. 3. listopadu 1785, brzy po vyhlášení požárního řádu, shořely stodoly Matěje Kubička a Melichara Hemaly. Červený kohout se tenkrát spokojil s obilím a pící a větších škod nenadělal. Melichar Hemala byl obviněn, že zapálil neopatrností, když prý s otevřeným světlem šel přes stodolu do vinného sklepa a utrousil jiskérku. Ten se však bránil, že do sklepa chodí vždy bez světla, dobře se tam vyzná i potmě, a od dýmky zapálit nemohl, protože nekouřil.[22])

Daleko hůře se rozběsnily plameny v noci 2. ledna 1823. Vyšlehly na „půláně" a obrátily v popel stavení pololáníka Jana Bechy a následujících čtvrtláníků: Josefa Šachla, Tomáše Svobody, Josefa Franty a Jakuba Havlíčka. Uhořelo několik kusů dobytka a mnoho domácího nářadí. Žár byl tak veliký, že nedovolil přístup k hořícím objektům.[23]) Možná, že bylo zapalováno i úmyslně. Mezi trestanými na bohutickém panství byli žháři: Antoń Ošmera a Matěj Binder zakládali ohně v roku 1834 a Jakub Zima byl velmi podezřelý z této činnosti. Nepocházeli z Bohutic, ale jejich zločinná ruka mohla řádit i zde.[24])

Avšak ani v Bohuticích nebyli andělé. Obsáhlý seznam těžkých přečinů zachycuje provinilce z celého panství v letech 1785 až 1847 a Bohutičtí tu figurují velmi často, jednotlivci i celé skupiny. Vedle drobných krádeží, běžných v každé době, je však nutno se zastavit u násilného přepadu „pohořelskýho žida", kterého vyrabovali Ignác Bučovský, Fabián Smetík, František a Lorenc Svoboda, Ondřej Čepera, František Kellner, Leopold Klúček, Matěj Novák, Jan Schovanec, František Žaloudek a Leopold Vilmer. Přepadání židů souviselo se všeobecnou

21) SAB, F-40, kartón 39, č. 3/140.
22) SAB, F-40, kartón 39, č. 3/156 a č. 3/157.
23) Školní kronika Bohutic I., str. 16.
24) SAB, F-40, kartón 46, č. 37 Repertorium über schwere Polizeiübertretungsgegenstände 1785 až 1847, str. 82–84.

vlnou nenávisti proti izraelitům, zvláště když byla v roku 1774 zabita židem křesťanská dívka v Holešově.[25])

Vedle častých trestných přestupků, jako byly krádeže dřeva, pytláctví, jsou tu však náznaky vzpour, jež nutí k zamyšlení. Potvrzují sociální poměry uvedené doby a nelze je směšovat s případy vylíčenými. V roku 1801 se zprotivili bohutičtí sousedé proti rychtáři. Bylo to v době koaličních válek, kdy se v zemi šířily pověsti o brzkém příchodu Francouzů, kteří odstraní veškeré povinnosti poddaných vůči vrchnostem. V roku 1805 se postavil drábu i přivolanému rychtáři Václav Čepera. Rostoucí nedůvěra k penězům se projevila zejména v roku 1809, dva roky před peněžním krachem rakouské monarchie. Pravou bouři odporu vyvolalo nebývalé zdražení za prohlídky komínů v roku 1812, kdy poplatek stoupl ze 12 na 24 krejcarů. V letech 1812 až 1813 byla v obci veliká bída. Obyvatelé měli pouze brambory, chléb málokdy, někteří vůbec ne. Zadluženost nebezpečně stoupala a pan Petříček žádal různé nedoplatky v naturáliích. Však se v roku 1816 celá obec usnesla na jeho požadavky nepřistoupit, tvrdíc, že tento druh povinnosti pominul výkupem z roboty. Tenkrát si Ignác Povolný příliš troufal proti vrchnosti a odnesl to žalářem.

Z jara 1821 vypukla na Znojemsku zvláštní vzpoura poddaných. Těm poddaným, kteří šli na robotu, bylo vyhrožováno zapálením obydlí. Běžně je označována jako „poslední robotní vzpoura na Moravě“. Není divu, že se jí účastnili i Bohutičtí a postupovali svorně, jeden za všechny. Když totiž radní Jakub Havlíček a Jakub Keller byli uvrženi do vězení, celá obec žádala v červnu 1821 jejich propuštění. Nálada v obci byla taková, že musela být utišena vojskem. Tedy ani rok poslední robotní vzpoury Bohutice nevynechal.[26])

V roku 1827 Bohutičtí spor s krajským úřadem ve Znojmě prohráli. Tehdy způsobila mnoho rozruchu nebezpečná strž mezi Bohuticemi a Olbramovicemi, která vznikla z počátečního výmolu po častých přívalech vody. Vznikla tak strž značných rozměrů i hloubky a ohrožovala bezpečnost chodců, dobytka i blízkých staveb, zejména při písčitém složení půdy. Pokus upevnit okraje rostoucího výmolu vysázením

---

25) Holešovský případ z roku 1774 vzbudil takovou vlnu antisemitismu v celé zemi, že si zaslouží pozornosti i zde. Před velikonočními svátky uvedeného roku navštívila žida Abrahama Arona Terezie Trnečková, kterou patrně žid intimně poznal již dříve, a žádala Abrahama o peněžní výpomoc, neboť potřebovala peníze na svátky. Žid však byl skoupý, leccos Terezce vyčítal a ta v rozčilení jej ohrožovala nožem. Prchlivý izraelita popadl sekyru a udeřil dívku tak nešťastně, že ji zabil. Nešlo, jak je už dokázáno, o žádnou rituální vraždu, nýbrž o vraždu v sebeobraně a nešťastnou náhodu. Nicméně v celé zemi bylo pohlíženo na událost jako na vraždu rituální, a z Holešova, kde na to židé těžce doplatili, se začala šířit nenávist vůči nim po celé zemi. Lidé se navzájem ujišťovali, že krást u židů je dovoleno, podnikali výpravy za lupem a kořistí a přepadali židy na cestách. Jistě i „přepad pohořelskýho žida lidmi z Bohutic“ byl motivován událostí v Holešově. Doklady jsou v SAB, v aktech moravského tribunálu i v Okresním archivu v Holešově.

26) SAB, F-40, kartón 45, č. 21/1345. Znovu odkazuji na poznámku 20 v kapitole o Mukodělích.

vrb se ukázal nespolehlivým. Radikální řešení vyžadovalo postavení ochranné hráze, a to za účasti obcí i panství. V březnu 1827 uznala komise, že stavba hráze si vyžádá aspoň padesáti sáhů kamene, sto centů vápna a nejméně dvě stě zlatých na penězích. Bohutičtí se však postavili proti; jsou chudobnou obcí, jarní práce potřebují každé ruky, takže k okamžitému lámání kamene mohou poslat nejvíce čtyři muže, avšak nejsou schopni nést sami tak veliký náklad. Krajský úřad se však rozhodl nepovolit. Je třeba začít neprodleně, nepůjde-li to dobrovolně, nešetřit hrozbami trestů, hlavní podněcovatele vsadit do želez a odvést do Znojma k dalšímu potrestání. Rychtář Tomáš Novák skutečně byl odveden do vězení a pokoutní písař František Kincl znovu vyšetřován, zdali rebelantům opět nepomáhal. Těm čtyřem, kteří byli ochotni lámat kámen hned, bude vyplacena mzda, získaná z pokut vzdorujících. Počátkem dubna přijde na místo krajský inženýr a běda obci, jestli nebude vše připraveno. A tak se Bohutičtí volky nevolky dali do práce. Hleděli s ní být hotovi co nejdříve, jak možno pozorovat ze žádosti adresované vrchnímu, „aby jim bylo dovolino sekat pár fůr haluzí, co visijou u bohutickýho obecního rolí, by mohli dále pracovat v práci, aby se jim to nezdržovalo“. Z těch větví totiž splétali pomocnou hráz, za kterou vyzdívali definitivní zeď proti dravým přívalům a jejich ničivé činnosti.[27]) Olbramovičtí ruku k dílu nepřiložili.

Nepomohli ani v roku 1842 při opravě cesty z Bohutic k olbramovickému kostelu. Farář Václav Nieslein důtklivě upozorňoval bohutický hospodářský úřad, že cesta ke kostelu je v zoufalém stavu, a proto je nutno ji opravit. Podobně naříkal na stav silnice k Pravlovu majitel uhelných dolů u Bohutic A. Wendt. Hospodářský úřad se souhlasem krajského ve Znojmě nařídil bohutickým hospodářům, aby každý opravil přidělený úsek, avšak jako by hrách na stěnu házel. Neměli se k zasypání výmolů, vylepšení štětu a nutného rozšíření v místech, kde si nemohli vyhnout ani dva povozy. Pouze Jan Schovanec z čísla 50 slíbil, že si svůj díl dá do pořádku. Ostatní rebelanti byli potrestáni žalářem: Jan Becha dvěma dny, Tomáš Novák z čísla 7 třemi, stejně Jiří Novák z čísla 33, Antonín Slavík z čísla 43 dvěma a rovněž tak Jan Svoboda. Hrozba případným osmidenním arestem způsobila, že se všichni dali do práce. Na jaře příštího roku už rebelovali opět. Není prý spravedlivé, aby jen Bohutičtí opravovali cesty, zatímco z Olbramovic nebyli ani vyzváni ke spoluúčasti. A přece i oni této cesty užívají, neboť jejich pozemky jsou kolem ní. Hospodářský úřad znova měřil tresty vzpurným podněcovatelům, především obecní radě. Rychtář Jan Holík šel na dva dny do chládku i s pudmistrem Václavem Novákem, radní

27) SAB, F-40, kartón 46, č. 32/1836.

Jan Kellner s Janem Svobodou dostali tři dny a Jiří Novák osm. Olbramovičtí se ozvali také. Dokazovali, že není a nemůže být jejich povinností údržba cesty, která slouží pouze Bohutickým, tím méně oprava chodníku z Bohutic k olbramovickému kostelu, po které chodí výhradně lidé z Bohutic.[28])

Od roku 1840 slyšíme neustálé stesky na nedoplatky kontribuce. Docházelo i k násilným výstupům, jako například v roku 1842, kdy se veřejného násilí dopustili Matěj a Antonín Schovanci, Jan a František Kellner, Novák Ferdinand a Leopold, Čepera Jan, Barták Jan, Buršík Alois a Kompan Jan. V roku 1844 byl sepsán s neplatícími protokol. Většina výpovědí je na chlup stejných a svědčí o tom, že tu obec postupovala po určité úmluvě, směřujíc k jednomu cíli, k odmítnutí placení vůbec. Jan Bauer z čísla 65 prohlásil: „Já ten ourok platit nemužu protože platím císaři pánu a cins a kontribuci to mně ty grunty nenesou. Já bych musel buďto žebrat, nebo ty grunty pustit. Zaplatit nemužu, i kdyby se mně terminy udělaly; nežádají, abych to podpisoval". Josef Svoboda z čísla 67 prohlásil, že platit nebude, protože „ty grunty nenesou". Jakub Becha z čísla 61 se k „tomu platu neuvolnil, až jak císař pán vydá pořádek". Podpis protokolu odmítl i Jakub Sláma z čísla 3, „protože je to zlý". Martin Čepera z čísla 36 „platit nebude a grunty nepustí, protože nám je císař pán dal na věčné časy". Dále nepodepsali Martin Havlín z čísla 35, Václav Zelníček z čísla 29, Václav Kellner z čísla 57, Tomáš Franta z čísla 30, Jan Flek z čísla 27 a Tomáš Novák z čísla 48. Všichni byli potrestáni třídenním arestem.[29])

Opravdu těžko se někdy rozhodovalo rychtáři, purkmistrovi a radě a nedivíme se proto, že někteří obecní funkcionáři pokládali čestný úřad za tíživé břemeno. Jasně o tom poučuje případ půlmistra Václava Nováka v roku 1845. 11. prosince přišel na vrchnostenskou kancelář a rezolutně prohlásil: Já sem už tři léta půlmistrem v Bohuticích a nemám nic než zahálku a mrzutost. Všelijaký zastávky v ouřadě se trefejí a zaneprázdnění hospodářství z toho pochází. Já bych teda prosil, aby od Nového roku, když počty spraveny jsou, zase jinší soused za pudmistra vyvolený a já z toho vysvobozený byl". 31. prosince 1845 byl od 22 sousedů jednohlasně zvolen za purkmistra Jan Kellner z numera 54. Důležitý obecní úřad zastával až do konce roku 1848 a je tudíž posledním půlmistrem epochy feudalismu v Bohuticích. Václav Novák byl z úřadu počestně propuštěn a Janu Kellnerovi připomenuto, aby jako nový obecní hospodář se dostavil na kancelář „k odložení

28) SAB, F-40, kartón 50, č. 45/3846.
29) SAB, F-40, kartón 55, rok 1844 – nesignované spisy.

ouřední přísahy“.[30]) Stojí za zmínku, že všech 22 sousedů potvrdilo volbu nového purkmistra vlastnoručním podpisem, což svědčí o tom, že v Bohuticích, alespoň mezi sousedy, nebylo negramotných.

Je pravda, že starostí bývalo nad hlavu. Byly však také dny radosti a jasné pohody i družného přípitku. To zjara, když sousedé obcházeli hranice katastru a zjišťovali, zda jsou hraneční kameny v pořádku. Po vykonané přehlídce o svatém Jiří poseděli v hospodě a popíjeli na obecní útraty, jak ukazují jednotlivé položky vydání obecních počtů. Hradili si tak „prozahálený čas, zahálku“, jak se tehdy říkalo prostojům. Skutečností však zůstávalo, že suma kontribučních a činžovních nedoplatků od roku 1820 do 1848 činila 12 323 zlatých vídeňské měny a že v Bohuticích nebylo rodiny, která by měla kontribuci i činži v pořádku. Změnu zde mohlo přinést jen radikální řešení, které se dostavilo v roku 1848, v roku revoluce.

Škola v Bohuticích. Od kdy byla škola v Bohuticích, je dosud sporné. Spolehlivé zprávy dokazují její existenci teprve v osmdesátých letech 18. století, avšak leckteré známky nasvědčují tomu, že zde bylo vyučováno již dříve. Už na samém počátku toho století – v roku 1706 – si Bohutičtí stěžovali na vrchnost, přičemž se všichni podepsali a nevyznačili své jména třemi křížky, jak bylo jinde obvyklé a běžné. Přesný pramen uvádí,[31]) že v roku 1699 zemřel v Bohuticích Havel Parkan, o němž víme, že byl evangelickým pastorem. Je tedy nepochybné, že vyučoval i mládež. Totéž se dá předpokládat u samých jesuitů, pánů panství po Bílé hoře. Působili jako řád, u něhož byla výuka na významném místě. Lze tedy míti za to, že bohutická škola sahá daleko hlouběji do minulosti, než připouštějí průkazné záznamy. Také údaj z počátku roku 1784 může být vykládán dvojím způsobem. 8. února 1784 sdělil krajský úřad ve Znojmě hospodářskému úřadu v Bohuticích, že se dověděl, že v obci není řádně vyučováno. Z toho můžeme usuzovat na dvě věci: bylo vůbec vyučováno a nebo bylo vyučování z určitých důvodů, například pro nedostatek učitele, přerušeno? Jistě nechybíme, jestliže se přikloníme k názoru, že výuka tu byla pouze přerušena, neboť do Bohutic nechtěl jít učitel. Vedrovický Josef Dinder se vymlouval, že dosud nemá zkoušky na normální škole a nechce je ani skládat. Jiného učitele není možno sehnat pro nedostatek příjmů.[32]) Naše domněnky mohou být jakékoliv, skutečností zůstává, že bohutické děti měly prázdniny.

Teprve po dvou letech – to je v roku 1786 – slyšíme o nově postavené škole triviální, opatřené nejnutnější výbavou. Po složení zkoušek

---

30) SAB, F-40, kartón 46, č. 32/1853.
31) SAB, F-40, Liber pupillorum . . . k roku 1699 a 1707.
32) SAB, F-40, kartón 44, č. 14/1066 a č. 14/1067.

na hlavní škole ve Znojmě dosáhl způsobilosti a začal v Bohuticích vyučovat Fabián Živna. Po několika letech byl vystřídán Antonínem Schleglem, jenž tu působil do roku 1805. Po něm zde vyučoval Antonín Hrůza až do roku 1834. O trampotách obou si dovedeme učinit jesnou představu na základě zpráv maličko pozdějších i z toho, co známe o učiteli té doby vůbec. Také nesmí klamat údaj o nově zřízené triviální škole, který by mohl vést k představě dnešního vším pohodlím vybaveného kulturního stánku. Bohutičtí učitelé dlouho vyučovali v jizbě 3 sáhy, 4 střevíce dlouhé a stejně široké, 8 střevíců vysoké, z vepřovic, nebo jak se tehdy říkalo z egyptských cihel, bez jakékoliv jizbičky další, kam by mohl učitel složit aspoň své nuzné živobytí. Třída byla tak zchátralá, že v ní nebylo možno vyučovat. Učitel Hrůza se tedy rozhodl pro větší místnost v hostinci, avšak tam narazil na novou nesnáz. Měl k dispozici pouze pět sáhů dřeva na otop a obec se vzpírala přidat. Teprve v roku 1828 dostal o dva sáhy více, aby mohl zatopit i v opakovacích hodinách.[33])

Co učitel za svou práci dostával, nebo lépe, co měl dostávat, neboť zpravidla obdržel nepatrný zlomek platu, který mu příslušel. U Schlegla se dovídáme, že měl dostávat 92 zlatých 8 krejcarů ročně, o naturáliích tu není zmínka.[34]) Předpis z roku 1785 však stanovil, že každý čtvrtláník dá učiteli jeden achtel obilí, od 30 čtvrtláníků tedy tři měřice šest osmin zrna, na penězích pak každý ročně 2 zlaté 45 krejcarů. Učitel Hrůza častěji prosil o zlepšení deputátu, hospodářský úřad však byl neoblomným a obec ještě skoupější. Věru, poměr Bohutických ke škole není světlou kapitolou jejich dějin. Hospodářský úřad tvrdě odbýval kantora: „Kdyby Antonín Hrůza ještě desetkrát prosil, není úřad schopen přinutit obec k většímu příspěvku“. Neúrodná léta, kdy hospodáři nesklidili ani výsevek, ještě zvýšila bídu po napoleonských válkách, proto musel učitel počkat. Zatím mu byl ponechán obecní pozemek k šestiletému bezplatnému užívání a na penězích vrchnost slíbila dvacet a obec sedm zlatých přídavku. S naturáliemi měl tedy od roku 1816 dostávat celkem 120 zlatých ročně, v čemž bylo započítáno 36 pecnů chleba a dvanáct měřic zrní. V roku 1817 tvrdil hospodářský úřad, že učitel nemá tak málo, aby stále naříkal. V naturáliích, které rok od roku stoupají, je prý jeho plat výhodnější a z ušetřených peněz může ještě přikupovat pozemky. Zvyšování platu kantora je tedy nežádoucí, neboť vede k dalšímu zatěžování poddaných a k jejich už stejně velké nespokojenosti. Ve všem hospodářskému správci obec nadšeně přitakávala.

---

33) SAB, F-40, kartón 45, č. 23/1474.
34) SAB, F-40, kartón 56, nesignované spisy z let 1806–1846.

Jací byli první učitelé? Teprve o Hrůzovi jsme našli pochvalu hospodářského úřadu; učil prý dobře, všechny povinnosti plnil svědomitě, horlivě si počínal ve škole a pln lásky k mládeži, pracoval vždy k jejímu prospěchu.[35])

Ze strany obce jsme nenašli žádného posudku a jistě bychom jej marně hledali. V Bohuticích, jako všude jinde, viděli v učiteli příživníka, nutné zlo, zatěžující občany školním platem. Vleklý spor Hrůzův s obcí o značné nedoplatky školního platu dále osvětluje postavení učitele i vesnice. V roku 1828 činily 122 zlatých. Hrůzův předchůdce Schlegel dostal v letech 1805 až 1807 od vrchnosti a obce na penězích 28 zlatých, školního platu od rodičů dětí 32 zlatých, dále 8 měřic zrní v hodnotě 12 zlatých, 8 sáhů dřeva za 5 zlatých 40 krejcarů, dále 70 bochníků chleba za 17 zlatých 30 krejcarů. Jako obecní pisař si přišel na 26 zlatých 30 krejcarů a 4 měřice zrní. Dohromady dostal za toto období 128 zlatých.[36])

Občanům se zdálo školné nadmíru vysoké. Hrůza zase tvrdil, že si ho plně zaslouží za snahu vychovat mládež co nejlépe. Konečně byl svolný ke slevě, a to na 1 zlatý 36 krejcarů od žáka, avšak občané se k úmluvě nedostavili, ve snaze dosáhnout ještě většího snížení, a to na 1 zlatý. Doslovně stojí v úředních dokladech, že nejsou tak chudobní, spíš zlomyslní a vůči kantoru plni nenávisti. I zde bylo nutno potrestat vězením členy představenstva – rychtáře Tomáše Nováka, pudmistra Jakuba Kalinu, radního Jana Bechu, Ondřeje Blažka a Martina Čeperu. Však prosili v lednu 1828 o propuštění z arestu, „aby milostivý vrchnostenský ouřad jejich žádost vyslyšel, neboť oni nejsou toho trestu vinni, ale ti, kteří se podle nařízení k pulmistrovi nedostavili“. Žádali, aby ještě „jedenkrát buď na kancelář nebo k pulmistrovi byla celá obec svedena – to jest svolána – k domluvě“. Tam došlo k narovnání. Občané museli slíbit, že v nejkratší době vyrovnají nedoplatky, a to ve výši jednoho zlatého dvaceti krejcarů za žáka z rodiny selské a jednoho zlatého dvanácti krejcarů za dítě podruha a chalupníka. Školné se týkalo pouze dvou dětí z rodiny, třetího a dalšího žáka musel učitel vyučovat zdarma. Dále dostával učitel čtyři pecny chleba a „tři mejtníky pořádnýho žita ročně od žáka, od císaře pána 22 zlatých 30 krejcarů“.

Věčné spory učitele Hrůzy s obcí vnukají myšlenku, proč ho v Bohuticích neměli rádi. Patrně proto, že byl dobrým sluhou vrchnosti a obec dobře vytušila, že je na straně pánů, kteří ho chválili. Jeho dopisy vrchnosti jsou vesměs německé s vytrvalým poníženým oslovováním statkáře-milostpána. Také horlivě vyučoval němčině v čistě české obci.

---

35) SAB, F-40, kartón 46, č. 24/1508.
36) SAB, F-40, kartón 46, č. 30/1794.

Konečný náš názor je, že učitel Hrůza rozhodně nepatřil do řad oněch nadšených kantorů-vlastenců, jejichž přičiněním se rodilo naše národní obrození. Právě z roku jeho sporu s obci máme jiný doklad ryzího češství v Bohuticích. V roku 1828 byla pronajata vrchností honitba v bohutických lesích knížeti Lichtenštejnovi. Kníže přijal všechen lesní personál do svých služeb, upravil jeho platy podle knížecího panství a protokol dal podepsat všem účastníkům. Mezi německými podpisy a vyznačením charakteru jednotlivých osob, mezi zkomolenými českými jmény se hrdě vyjímá jméno i funkce Karla Kopeckého, revírníka bohutického. Měl jinou představu o povinnosti Čecha a vlastence než kantor, u něhož bychom hledali pevnější páteř a národní hrdost.[37])

Těžkosti se školním platem nepřestávaly ani za Hrůzova nástupce Tomáše Blažka, před kterým dva roky učiteloval Jan Doubrava. V roku 1844 si hořce stěžoval na nedoplatky, ujímal se však občanů, kteří jsou opravdu chudí, chudobnější než třeba Vedrovičtí, nemohou si přivydělat v průmyslových podnicích a obecní jmění není žádné. Marně však žádal vysoké úřady, aby byly učitelské platy hrazeny z veřejných prostředků. Navrhoval tedy rozvrhnout školní plat na všechny občany, kteří by jej odváděli s domovní daní a učiteli by proplácel služné daňový úřad. Uskuteční-li se jeho požadavek, pomine strach dětí těch rodičů, kteří nemohli zaplatit, že budou posílány ze školy domů a chudobní rodiče nebudou ve stálé úzkosti před vězením. V letech 1844 a 1845 však Tomáš Blažek se svým samozřejmým návrhem neprorazil. Jeho vroucí přímluva za všechny děti, které chtěly být moudrými, ztroskotala o zatvrzelost zámožnějších a nemohoucnost chudých. Žebráku podoben musel učitelský dále vybírat grošíky školného, krajíce chleba, pytlíky zrní a další naturálie. Nezadržitelně se však blížil konec a o tři roky později byl smeten řád, který vykazoval učiteli místo hned vedle žebráka u domovních dveří. Že to Bohutičtí nepochopili a jediný hlas se nezvedl na znamení souhlasu s učitelem, je jejich proviněním.

Řekli jsme již, že učitel Hrůza raději vyučoval v hospodě než ve škole, kde učit nebylo možno. Křivdili bychom však Bohutickým, kdybychom tvrdili, že neměli vůbec zájem o důstojné učiliště. V letech 1816 a 1817 vyměnili starou školní chalupu, o níž dnes těžko říci, kde stála, za prostornější jizbu v čísle 17, zvětšenou malým přístavkem. Avšak i tímto řešením se Bohutičtí dostali z deště pod okap. Nebylo téměř roku, v němž by stará chalupa nežádala nutný obnos na nezbytné opravy. Svědčí o tom záznamy z let 1825, 1828 a 1837. Učitel Blažek vy-

37) SAB, F-40, kartón 47, č. 33/1978.

trvale znervózňoval úřady žádostmi o postavení školy nové.[38]) A tak v prosinci 1843 přišel do vesnice krajský inženýr Karel Frodl, aby na místě samém prozkoumal stav dosavadního učiliště a vypracoval plány pro novou budovu. Odmítl návrh adaptace staré školy, navrhoval její zboření a rozšíření stavebního místa o část zahrady pololáníka Tomáše Nováka, který však rezolutně nesouhlasil, stejně jako v roku 1816. Komise našla druhé místo v zastavěné části obce, ale tam byla půda písčitá a nezbytnost hlubokých základů by stavbu citelně zdražila. Ani třetí místo naproti vrchnostenské sýpce nepřišlo v úvahu pro vlhkou půdu, málo příznivou zdraví školních dětí. Konečně se znovu vrátila k místu staré školy, jako nejvhodnějšímu. Se stavbou bylo započato v roku 1846 a trvala přes dvě léta. Po tu dobu bylo vyučováno v domě Jakuba Bajera, číslo 14. Náklad nesl náboženský fond, dosti prací pomocných a povoznických obstarala obec. Po vysvěcení 7. listopadu 1848 začala škola o dva dny později plnit vznešené poslání dílny lidskosti a zůstala mu věrna více než půl století, kdy v roku 1907 byla vystřídána školou vedle kostela. V posledním roku feudalismu ji navštěvovalo 60 žáků.

S poměry školskými souvisely záležitosti církevní. Zjistili jsme již, že bohutičtí občané byli horlivými katolíky. Tím však není řečeno, že všichni. Hned v letech po vydání tolerančního patentu se přihlásili k evangelickému vyznání Václav Vrána z čísla 31 s manželkou Kateřinou, synem Tomášem a dcerou Pavlínou a z čísla 43 Michal Schovanec s ženou Terezií. O něco později se přidal Jiří Schovanec z čísla 9 s manželkou, dále vdova Kateřina po Martinu Grůnovi z čísla 33 a Jan Becha z čísla 53. V roku 1787 se hlásilo k helvetskému vyznání 14 osob. Z celého panství vyznávalo helvetskou konfesi 18 lidí. Navštěvovali modlitebnu v Nosislavi a dovolené víře byli oddáni velmi horlivě. Dosvědčuje to případ Antonína Borka, patrně z Vedrovic, kterého marně přemlouval krumlovský farář Ondřej Lugell, aby se vrátil do lůna katolické církve. On však trval na svém a nepovolil, „i kdyby kat s nahým nečem nad ním stál, raději se na drobný kousky nechá rozsekat, než by katolíkem byl". Marně před ním klekl farář i se dvěma kaplany na kolena a zapřísahal ho, aby pamatoval na spásu své duše. Vzpurně odpověděl, že „jeho duše je dobře zaopatřena a aby se o ni žádný nestaral". Uvedený případ dosvědčuje, z jakých kořenů vyrůstala evangelická skupina bohutická, oddaná té odnoži reformovaných sekt, o níž platí, že drží, jak helvetská víra.[39])

Po zrušení jesuitského řádu byly Bohutice přifařeny do Olbramovic.

---

38) SAB, F-40, kartón 49, č. 43/3485; kartón 44, č. 14/1067; kartón 50, č. 47/4360 a kartòn 331, rok 1846 a rok 1848.

39) SAB, F-40, kartón 38, fasc. 2/9 a kartón 38, č. 2/73.

V roku 1791 byl olbramovický kostel vyloupen a děkan Jan Hochstädter žádal o vydání kostelního nářadí ve prospěch farního chrámu.[40]) Hospodářský úřad však odpověděl vyhýbavě: na kostelní náčiní má právo zámecká kaple, kam patřilo, a proto je třeba vyčkat rozhodnutí dvorní komise. Vyhýbavá odpověď z Bohutic prozrazuje starou touhu obyvatel mít vlastní kostel a českého kazatele, jak se slušelo na poutní místo, kterým naše vesnice už byla. Funkce lokálního kostelíka byla přenesena na hřbitovní kapli, zbudovanou v roku 1785 z materiálu zbořeného kostela, postaveného za Mukodělů. Oltář byl ozdoben mariánskou sochou z kostela sv. Kláry v Olomouci, zrušeného Josefem II. Rovněž zde zůstalo kostelní nářadí. Občané si hleděli drobnými příspěvky udržovat kostelíček v náležitém pořádku. Někdy obětovali i více, ba nelekali se ani půjčky, aby místní svatyně byla v důstojném stavu. V roku 1833 si obec vypůjčila od vdovy Šimona Bechy 42 zlatých a sehnala tak potřebnou sumu 202 zlaté na „opravu kostelíčka obecního, poněvadž kostelíček chudobný jest". Tenkrát byl postaven přístavek u vchodu, dána nová vazba za 180 zlatých, vsazena dvě nová okna a zakoupeno velké světlo.[41]) Hřbitůvek okolo zdaleka viditelného kostelíka dodnes poskytuje místo posledního odpočinku zesnulým, živým pak nádherný pohled na celou jižní Moravu.

Bohutice, náležející k farnosti olbramovické, se ani v budoucnu nevyhnuly povinnostem poslušných farníků. Museli upravovat chodník ke kostelu a hlavně v roku 1836 vydatně přispět na stavbu nové fary. Byli povinni dodat deset sáhů kamene, 3370 cihel, 3236 tašek na střechu, 38 centů vápna, 126 lejt vody a 38 fůr písku.[42]) Vlastního chrámu i faráře se dočkali až v roku 1870, jak vylíčíme níže.

Obecní počty příjmů a vydání na jednotlivá léta obsahují vedle položek každého roku opakovaných i takové, co umožňují sledovat rozvoj obce po různých stránkách. Obecní příjmy plynuly z poplatku chalupníků a podruhů; každý totiž musel zaplatit do obecní pokladny 45 krejcarů ročně. V roku 1806 jich bylo 21, v roku 1847 50. Dále z prodeje obecního obilí, vína, ovoce, luštěnin a z propachtovaných 61 tálků polí. Stálá výdání se týkala už zmíněné útraty „sousedů na zahálku, na nákup krmiva pro obecní plemeníky (býka i kance), odměny písaři a kancelářských vydání – za papír, inkoust, křídu, vosk a svíčky. Z obecních polí bylo nutno platit kontribuci a v penězích odvádět vinný desátek.

---

40) SAB, F-40, kartón 51, fasc. z let 1780–1789 a kartón 337 k roku 1844. Jednalo se o červený ornát se všemi věcmi náležejícími ke kalichu, kasuli, štolu, 2 rochety, 2 malé zvonky, 3 misály, kvadrátek, 2 konvičky s táckem, cingulum, kotlík a kropáč, 3 stříbrné pozlacené kalichy, měděná, pozlacená monstrance, stejně tak ciborium, 8 obrazů, nádobku na kadidlo, desky pro hostie, postříbřené pacifikale, 6 alb, 8 purifikatorií a 11 korporálií.

41) SAB, F-40, kartón 331, rok 1833 a kartón 337.

42) SAB, F-40, kartón 54 k roku 1836.

Každým rokem v den Zjevení sv. Michala byla olbramovickým farářem sloužena mše, po níž bylo pamatováno také na faráře. Stejně tak na rekruty a na kontrolory vinných sklepů. Nebylo téměř roku, aby nebylo potřeba nového lana do studny a stejně tak se zřídka kdy vyhnula obec poplatkům za nucený doprovod lidí posílaných postrkem-šupem. Celkový příjem obce se pohyboval mezi 200 až 300 zlatými, vydání zpravidla o něco menší.

V obecních počtech se objeví nejedna zajímavost. Už v roku 1769, ale zejména v roku 1785 byli všichni hospodáři panství upozorněni na výhody plynoucí z pěstování rostliny mořeny barvířské. Její produkce by vyloučila dovoz drahých barviv z ciziny a obyvatelstvu by poskytla vítaný pramen příjmu. Úřady slibovaly poslat na panství odborníka – pruského emigranta, který by naše lidi obeznámil s prací spojenou s pěstováním výnosné rostliny. Žádal však 24 krejcarů denního platu. Zdá se, že k vůli tomuto požadavku ztroskotalo další jednání. Popud k pěstování textilní rostliny souvisel, možná, s existující manufakturou v Bohuticích. V seznamu obyvatel dědiny z roku 1806 je u některých jmen vyznačeno jiné zaměstnání než zemědělské. Tak u Josefa Sedláčka, Matěje Šafnera a Antonína Pospíšila stojí, že jsou zaměstnáni ve fabrice. Nevíme, jak dlouho tu manufaktura byla, co se v ní vyrábělo a proč zanikla. Po roku 1812 nebyla na celém panství žádná přádelna vlny, bavlny nebo nějaká jiná fabrika.

V roku 1875 se hospodářský úřad rozhodl postavit u dvora studnu. Zednický mistr Jakub Polák z Oslavan se zavázal, že dílo vykoná za 170 zlatých, dostane-li potřebný kámen, dřevo a prkna. Nedbale však zajistil hloubení a stěny se zbortily. Spor mezi mistrem a zákazníkem se dostal do Vídně, kde rozhodli, že neschopný zedník nemůže pokračovat v práci a peníze musí vrátit. V roku 1806 si vyžádala mimořádného vydání oprava pastoušky. V roku 1811 se pozastavoval krajský úřad znojemský nad nápadným poklesem chovu včel, který byl v minulých letech velmi rozšířen. Hospodářský úřad odpověděl, že se tak stalo následkem válek. Zejména v roku 1809 si nepřátelští vojáci počínali bezohledně, úly z valné části rozštípali, med vyloupili a včelstva zničili. Zasadili tak těžkou ránu důležitému a výnosnému hospodářskému odvětví. V roku 1812 bylo v obci celkem 14 úlů – 8 na zámku a 6 u hospodářů Martina Glasera a Šimona Bechy.

O čtyři léta později se z kraje dotazovali na stav ovocných stromů. Hospodářský úřad pochválil Bohutické, kteří v tomto ohledu byli učenlivými žáky majitele panství Václava Petříčka. Ten totiž byl pokládán za hlavního propagátora a podporovatele ovocného stromoví a sám v obou zahradách o 40 měřicích mohl jít příkladem. Již před mnoha lety zde byla zřízena školka, odkud si poddaní mohli kupovat sazenice

jabloní, hrušek a švestek a vysazovat holiny kolem obce. Činili tak i z pláněk. Obyvatelé prodávali ovoce, avšak i povidla přiváželi na trh do Brna, Mikulova a Znojma, nebo vše přenechávali líšeňským překupníkům. I z pálení slivovice získali nemalý užitek. V roku 1816 bylo v Bohuticích napočteno 312 hrušní – nejvíce na celém panství – 240 švestek – Zábrdovice, Maršovice a Vedrovice měly víc – 60 jabloní – proti ostatním obcím na panství málo, a pouze 15 ořechů, nejméně ze všech dědin. Na celém panství se v roku 1815 utržilo za ovoce a ovocné výrobky 16 802 zlatých. Znova jsou tu připomenuty názvy tratí a bylo by škoda, kdyby upadly v zapomenutí.[43])

V roku 1815 schválila obec důkladnější opravu příbytku hotařova a v roku 1819 zakoupila provaz ke zvonku zvoničky „v dědině". To nám potvrzuje existenci jednoduché zvonice, ze které byly třikrát denně občanům připomínány jejich povinnosti. Do důkladné opravy pastoušky se Bohutičtí pustili v roku 1829, současně s vylepšením obecní sýpky. Dosti značnou položku 15 zlatých 25 krejcarů si vyžádaly „medecíny z krumlovské apatyky stranivá uhájení cholery v roku 1831". Zhoubná infekce se tenkrát dostala k nám z Ruska. V Bohuticích byl zřízen provizorní špitál na Steinberku a postižení měli vykázán pobyt ve staveních Matěje Grice, Jiřího Schovance a Antona Čermáka. Úředně byly uzavřeny chalupy Františka Sedláka, Jiřího Vyžrálka a Antonína Krystiána. Nemoc si vyžádala dvou obětí, na celém panství 58.[44])

Úplně jiné životní tempo určovalo způsob života, jaký si dnes sotva dovedeme představit. V době feudalismu, v čase naturálního hospodaření byl jednotlivec daleko méně odkázán na služby, bez kterých by se dnešní život nemohl obejít. Kniha kontraktů poučila, že v obci byli jednotliví řemeslníci, a třeba sloužili hospodářskému úřadu a zámku, přece i jiné obyvatelstvo mohlo používat jejich služeb. Víme dále, že tu byly dvě hospody, máme doklady o existenci krejčího, kováře a je nemyslitelné, že by obec neměla ševce. V roku 1834 se přihlásil Antonín Kohoutek, řezník z Krumlova, že by chtěl v obci vysekávat maso „dobré a kvalitní, k všeobecné spokojenosti". Výsek mu byl přidělen a zároveň nařízeno, aby stejně horlivě – třeba ve splátkách – odváděl ročně 12 zlatých ze živnosti.

Další možnost výdělku se naskytla po roku 1840. Podnikatelé Karel

---

43) SAB, F-40, kartón 39, č. 3/148 – tam je o mořeně barvířské. Spor se zednickým mistrem Polákem je v kartónu 39, č. 3/161. O počtu včelstev je v kartónu 43, č. 13/904 a v č. 13/935. O počtu ovocných stromů je v kartónu 44, č. 15/1084. Znova jsou zde uvedeny názvy polních tratí a bylo by škoda, kdyby upadly v zapomenutí: 1. Orts Ried, 2. Za hospodou, 3. Acker Ried, 4. Čtvrtky, 5. Zadní pole, 6. Strofsberg, 7. Štanetle, 8. Jungbrenner, 9. Steinhübl, 10. Altbrenner, 11. Žoke, 12. Spáleniska, 13. Taufarský, 14. Hirschberg, 15. Unter der Kirchen, 16. Bei sankt Michaelis Kirchen, 17. Hintern Wald, 18. Šátka oder Obstgärten, 19. Huttungen, 20. Waldungen.

44) SAB, F-40, kartón 48, č. 37/2611.

Höck a Antonín Wendt najímali dělníky k dolování hnědého uhlí, jež se vyskytlo za starou cihelnou. Koncem roku 1841 se začalo těžit ve dvou dolech, z nichž větší měřil 224 sáhů na délku a 56 sáhů na šířku. Síla uhelné žíly byla 2 až 4 střevíce. V brzké době měla být otevřena sloj třetí. Zatím tu bylo zaměstnáno 14 horníků a 31 dělníků pomocných. Denně těžili 120 až 180 centů. Odbyt byl z počátku slabší, ale podnikatelé byli přesvědčeni, že vzroste. Cena za cent byla 12 krejcarů. Bohutické uhlí podle dobrozdání báňské komise v Brně se sice nevyrovnalo černému rosickému nebo oslavanskému, avšak jako palivo bylo znamenité. Hořelo jasným plamenem a hodilo se zvláště k vypalování cihel, rovněž k pohonu parních strojů, ale s přidáním černého. Zájem o uhlí však nestoupal, dokonce po vyhoření židlochovické rafinérie v roku 1842, jež byla hlavním odběratelem, poklesl natolik, že s další těžbou nebylo možno počítat. V letech 1844 a 1845 zkusil obnovit těžbu podnikatel Špatný, avšak i ten brzy přestal. Třetí pokus učinila firma Traugott Bartelmus v roku 1851, a to na polích pod „kostelem svatého Michala", těsně u hospodářských budov dvora, ba dělníci už započali se štolou pod hospodářské stavení a ohrozili zdivo natolik, že majitel panství žádal úřady o zákaz dolování. Jeho zákrokem skončily pokusy, které později už obnoveny nebyly.[45]) Patrně i Oslavany s Rosicemi přiložily ruku k likvidaci konkurenta.

Aby byly děje Bohutic úplné, je třeba přihlédnout k zámku a panství. Po zrušení jesuitského řádu připadlo panství studijnímu fondu od roku 1774 do 1789. Jeho správní personál představoval především správce s ročním platem 552 zlatých, obroční se 300, písař se 40 zlatými. Ostatní služebnictvo dostávalo dohromady 875 zlatých. Správce s obročním skládali kauci; první ve výši 1000 zlatých, druhý 400 zlatých. V letech panství studijního fondu se hodně budovalo, a to stejně v zámku samém jako v objektech hospodářských. Kolem hospodářských budov byla postavena zeď, postaven byt pro myslivce, „kuštovaľ" 452 zlatých a obsahoval dvě světnice, kuchyni, komoru, chlév a pekárnu. Také sýpka byla v dobrém stavu. Obilí z panských polí poskytovalo krmivo pro dobytek, zahrady skýtaly seno a ovoce, jež bylo prodáváno sedlákům zpravidla ještě na stromech. Lesy zásobovaly zámek a dvůr materiálem stavebním i topivem a oboje bylo prodáváno i poddaným. Ve dvoře byly čtyři koně, s nimiž pracovali podruzi pod dozorem úředníků a rychtáře. Ovce v této době na panství neměli, neboť všechny pastviny byly rozděleny mezi osedlé. Také pivovar byl zrušen, protože šenkování vína vytlačilo pití piva a pivo oslavanské sem bylo dováženo jako deputátní. Hlavní zdroj příjmů plynul z peněžního platu

45) SAB, F-40, kartón 50, č. 47/4370.

na misto roboty, z poplatků domovních, z prodeje obilí, dřeva a z obilních desátků.[46])

15. října roku 1789 se stal dědičným nájemcem Jan Topolanský. Roční částka nájemného nebyla tenkrát pevně stanovena, protože nájemce byl zatížen nejrůznějšími výdaji příležitostnými, válečnými daněmi i živelními pohromami. Užitek ze statku prý byl nepatrný, protože pole byla ve špatném stavu a kromě toho robota poražena na plat. 13. července 1792 Jan Topolanský náhle zemřel, zanechav po sobě vdovu Terezii a čtyři dcery: Annu, Františku, dvanáctiletou Terezii a osmiletou Josefu. Nemusely se bát budoucnosti, neboť v penězích, klenotech, nádobí, šatstvu, prádle, ve stavebním materiálu a v ostatních movitostech jim otec zanechal skoro 39 tisíc zlatých, z čehož každé bylo vyplaceno sedm tisíc v penězích. Na obecní chudé pamatoval 40 zlatými a na školní fond dvěma. Podrobný soupis jednotlivých položek pozůstalosti dává nahlédnout do pánova inventáře. Měl zlaté hodinky v ceně 35 zl., stříbrné příbory za 300, měděné a mosazné konvice, šaty zelené a žluté, boty z pravé teletiny – všeho za 130 zlatých. Dále měl 14 košil, šest nočních, 13 párů přezůvek, 12 kapesníků, 12 ručníků – úhrnem za 134 zlaté. Pokoje zdobilo 37 obrazů, patery hodiny, 4 zrcadla a 5 pušek. Nábytek sestával z velkých stolů, menších psacích, toaletních, taburetů, lehátek, židlí a zásuvníků. K vyjížďkám sloužily tři kočáry a k občerstvení ve sklepě bylo 275 věder vína. Dále měl v zásobě tři centy ovčí vlny. Tento lovec a ctitel dobrého doušku asi nebyl znamenitým hospodářem, jak o tom svědčí chudobný inventář nejnutnějšího hospodářského nářadí: dva fasuňkové vozy – žebřiňáky – dva pluhy a dvoje brány. Také stav dobytka neodpovídal předpisům – místo 24 krav bylo pouze devět, tele jedno, ač měla být dvě, žádný býk, ačkoliv měl být. Ovcí, které studijní fond zanechal, bylo však 428. Jan Topolanský sem přenesl těžiště svého hospodářského úsilí a položil důraz na odvětví, které bylo předchůdcem zanedbáno a opomíjeno. Jistě se mu i hodilo, aby proměnil ladem ležící pole v pastviny.[47])

Po smrti Jana Topolanského spravovala celé hospodářství vdova Terezie. Do jejího období spadají nepřátelské invaze v čase válek s revoluční a císařskou Francií. Napoleonskými válkami a už vylíčenou činností nepřátel i spojenců utrpěly budovy, sýpky, sklepy i zámek. Všude bylo třeba přiložit ruku k dílu a v letech 1806 až 1808 skutečně došlo k velkým opravám v každém ohledu. Zedníci, tesaři, stolaři, zámečníci i klempíři měli plné ruce práce v kancelářích, v zámecké kapli,

---

46) SAB, F-40, kartón 38, č. 2/73.

47) Pozůstalost Topolanského je v SAB, F-40, kartón 77, rok 1792. Podle ocenění jednotlivých kusů inventáře a dobytka můžeme porovnávat kupní sílu zlatého na konci 18. století s naší dnešní korunou.

v kuchyních, ve stájích, v bytech úředníků, avšak i v cihelně a v „textilní fabrice“. Jeden účet stíhal druhý, byly z valné části německé, avšak přece se mezi nimi mihnul i český od bednáře Matouše Busevského. Zvučnou mateřštinou, tak lahodnou v záplavě cizí řeči, potvrzoval příjem 18 zlatých od „milostpána“ za pobíjení puten, putýnek, škopků, džberů, štandlíků, hrotků a za dělání nádobi nového.[48])

Bednářovo děkování „milostpánovi“ potvrzuje, že v těchto letech došlo ke sňatku vdovy Terezie Topolanské s Janem Václavem Petříčkem, který v květnu 1808 panství koupil. Musel být velice bohatý, když se nezalekl sumy 202.343 zlatých, z nichž polovici měl složit hned a druhou v deseti ročních splátkách, úrokovanou pěti procenty. Tenkrát císař souhlasil s prodejem statku Petříčkovi, jak potvrdlil 13. července 1808, avšak uskutečnění koupě se neustále protahovalo, prý pro některé formální bezvýznamnosti. Obratný kupec se rozhodl ke sňatku se stárnoucí vdovou, aby tak odstranil její případné námitky proti prodeji. Tyto námitky proti Petříčkovi skutečně vznesl studijní fond a trvalo až do roku 1846, než bylo rozhodnuto ve prospěch Petříčkovy dcery Aloisie. Konce sporu se však pan Jan Václav nedočkal; zemřel náhle, raněn mrtvicí, když se rozčilil na procházce v poli. Stalo se tak 22. června 1825. Na místě skonu byl o rok později postaven kříž. Zanechal po sobě již jmenovanou dceru. Dědicům odkázal přes 42 tisíc zlatých. Jeho výbava byla značně chudobnější než Topolanského, měl však přece i za devět zlatých knih, zatímco Jan Topolanský ani za krejcar.

Jan Václav Petříček se věnoval hospodářství lépe než jeho předchůdce. Svědčí o tom nadšená propagace ovocného stromoví, lepší stav polností, oprava cihelny i textilní manufaktury. V Petříčkovi máme co dělat s houževnatým podnikatelem v ohledu nastupující industrie. Měl však také smůlu, neboť nepoctivý správce jej zpronevěrou připravil o 45 000 zlatých. Však za ně pykal ve vězení, které už neopustil.[49]) Dědičkou panství se stala dcera Aloisie. Ta se 12. října 1828 provdala za správce Josefa Seydla a panství se tak dostalo do rukou nových majitelů, kteří je drželi až do konce druhé světové války. Nejvýraznější postava nového panstva, uvedený Josef Saydl, spadá svou činností do druhé polovice století, ve které mu po právu věnujeme pozornost. Jen tolik ještě, že novomanželé byli sezdáni v zámecké kapli a sezdával je rajhradský prelát August Koch. Josef Seydl pocházel z Mikulova a svou budoucí ženu poznal při náhodné příležitosti ve Vídni v roku 1819. Několik let působil jako správce na jižní Moravě a na počátku roku

---

48) SAB, F-40, kartón 51, rok 1807, nesignované spisy.
49) SAB, F-40, kartón 59.

1827 byl vybídnut dědičkou panství, zda by stál o totéž místo v Bohuticích. Od března tedy nastoupil a v říjnu roku následujícího byla slavena svatba. Později na leckteré věci vzpomínal ne bez trpkosti: nebylo u Petříčků vše, jak doufal, našel prázdnou pokladnu, velké dluhy, nedostatek nářadí, takže často byl nucen začínat od začátku. Právnicky byl značně vzdělán a jeho časté, podrobné výklady přesvědčují, že si v této činnosti i liboval. Starostí měl nad hlavu, neboť rozjitřená obec vstupovala revolučním rokem do nového období.[50])

Spolehlivý pramen z posledních let feudálního období podává přesný stav dědiny po čtyřicátých letech předcházejícího století.[50a]) O vesnici se tu dovídáme, že je stavěna poměrně rovnoměrně s největší částí přízemních domků, převyšovaných pouze několika staveními. Na západním obvodu byla vrchnostenská ovčírna, za obytnými a hospodářskými staveními se táhly zahrady, jež vyplňovaly i malou skleslinu na severu. Kolem dědiny, zvláště na severozápadě byly pastviny, sahající až k lesu, který lemoval obecní katastr ze severu. Vinohrady byly na západním obvodu, převážně však na straně jižní. Obec s vlastní školou pod patronátem Náboženského fondu patřila k farnosti olbramovické. Podle soupisu z roku 1843 zde žilo 576 obyvatel, z nichž 38 vyznávalo helvetskou konfesi. Všechno obyvatelstvo čítající 115 rodin přebývalo ve 94 staveních a zaměstnávalo se převážně zemědělstvím – 72 rodiny, 14 živnostmi a zbytek oběma profesemi.

Obvyklou stravu představoval žitný chléb, moučná nebo mléčná polévka se zeleninou, barmborami a luštěninami. Někdy byl na stole i obyčejný moučník, maso pouze o nedělích a svátcích. Nápojem bylo pivo a pálenka a nikoliv víno, jak by se dalo předpokládat ve vinorodém kraji. Ve větších hospodářstvích měli služku nebo čeledína. Ve vesnici bylo 19 koní, 62 krav, 850 ovcí a 31 kusů vepřového. Koně nebyli živeni tak vydatně, jak odpovídalo těžké práci, kterou zastávali. Nedostatek ovsa a sena je odkazoval hlavně na slámu, jakožto nejdůležitější krmivo. Ani kravám nemohla být věnována nezbytná péče; i tam byla sláma hlavním krmivem, od jara do podzimu pak pastva. Ovce – vlastnictví statku – byly také jen prostřední, bez odborného dozoru. Jednou ročně byly stříhány a vlna za průměrnou cenu prodávána do Brna. Také ony byly odkázány hlavně na pastvu. Vepři byli chováni vesměs pro užitek masa a sádla, krmeni bramborami, pomyjemi s troškou obilného šrotu. Průměrný počet dobytka v hospodářství představovali dva koně, jedna kráva a dva kusy vepřového. Chov drůbeže byl nepatrný, omezen na nejnutnější potřeby domácnosti.

Ze zemědělských plodin bylo pěstováno hlavně obilí – pšenice, ječ-

50) SAB, F-40, kartón 65, rok 1874. – 50a) SAB, D-8, vceňovací operát Bohutic.

men, žito, oves, výjimečně hrách a brambory. V zahradách se rodila jablka, hrušky, švestky, ve vinohradech réva. Uvedený pramen poznamenává, že bohutiční hospodáři – jeden pololáník a 30 čtvrtláníků – si vůbec nebrali příklad z dobře spravovaného statku a tvrdošíjně setrvávali při tradiční metodě obdělávání půdy, kterou by mohli jinak přinutit k většímu výnosu. Potřebovali by více hnojiva, avšak jalová půda pastvin nebyla schopna uživit více kusů dobytka. Výsledkem byla ovšem poměrná chudoba obyvatel. Ve větších hospodářstvích měli bohatší inventář potřebného nářadí – žebřinový vůz s příslušenstvím, jednoduchý pluh, dřevěné brány se železnými hřeby, srpy, obilní a travnou kosu, hrábě, vidle na seno i ke kydání hnoje, lopatu, vinný nůž, cep, pílu a náčiní k ošetřování vinohradu.

Pokud jde o jednotlivá stavení, zmiňuje se uvedený pramen o zámku jako budově dvouposchoďové a o jednopatrové panské hospodě. Hospodářské budovy panství – ovčírna, kaple, zahradní dům vrchnosti a dva domy bohutických hospodářů byly z pálených cihel, pokryty vypalovanými taškami. Jiná hospodářská i obytná stavení byla přízemní, z kamene, hlíny a dřeva, kryta slamou. 22 domků bylo pojištěno proti požáru.

Z průmyslových podniků zaujímal význačné místo panský pivovar. Vařil ročně 400 věder piva, potřeboval 200 centů sladu, 3 a půl centu chmele a 12 sáhů dřeva. Chmel kupovala vrchnost v Čechách, ostatní měla sama. Byla zde též pálenice lihu, avšak již několik roků se zde líh nepálil. Cihelna vyrobila ročně 30.000 kusů cihel a 17.000 tašek. Po roku 1840 byly v Bohuticích otevřeny uhelné sloje, jež vytěžily ročně na 10.000 centů hnědého uhlí.

Údaje vceňovacího operátu, který je naším pramenem, jsou nám již částečně známy. Při ovoci překvapuje, že v Bohuticích se ještě ani ve čtyřicátých letech minulého století nepěstovaly meruňky, o kterých by tu byla nepochybně zmínka při vypočítávání ovocných druhů, u zeleniny dřívější údaje potvrzovaly podstatně více druhů. Zaráží poměrně malá produkce brambor. Těžko uvěřit, že by v Bohuticích nebylo vůbec koz a nepatrný počet drůbeže asi rovněž neodpovídá pravdě, nebo byl vzat pouze „od oka“. Nicméně údaje vceňovacího operátu, sestavované kvůli daňovému potenciálu obce, potvrzují poměrnou chudobu obyvatel, zaviněnou extenzívním pastevectvím, bez náležité možnosti hnojení, s úrodou pouze průměrnou, ba ani průměru nedosahující. Zde je též jeden z nepodřadných důvodů nepatrných populačních přírůstků každé feudální vesnice a ani Bohutice na konci feudalismu nebyly výjimkou.

K této kapitole připojujeme pojednání o deseti letech buržoazního absolutismu, podle představitele nazývaného Bachovým. Ústavní hnutí let 1848 a 1849 povalilo sice absolutismus Metternichův, ale nastolilo

režim, jenž potlačil svobodu projevu a zostřeným policejním dozorem utlumil všechen osvětový a politický život. Dohoda s Vatikánem v roku 1855 propůjčila církvi nebývalou pravomoc soudní, dozor nad školstvím a tolik dalších práv, kolik měla jen v dobách vrcholného středověku. A přece se společnost po roku 1848 v něčem lišila od dřívější. Úplným odklizením roboty a poddanství stanulo obyvatelstvo venkova jako rovnocenný partner měšťanských vrstev a nakonec si vynutilo úpravu soudnictví, politické správy a života vůbec v celé rakouské říši. Ovšem, bylo třeba čekat ještě deset let, v některém ohledu i déle.

Ve dvou letech přelomu – 1848 a 1849 – kdy se bořil starý svět a nový posud nevznikl, kdekdo chápal svobodu a ústavnost, říkalo se konstituce, po svém. Sedláci zbaveni roboty a jakékoliv vrchnostenské nadřízenosti, si úplně libovolně počínali na polích, v lesích i doma. Život každého sídla byl zgruntu jinačí. Nebylo jinak ani v Bohuticích, i když snad Josef Seydl líčil poměry příliš černě. Obec prý byla vzorem nepořádku, vzpurného ducha a divně chápala pojem vlastnictví. Nebezpečný vliv zde uplatňovali obyvatelé, kteří se před lety vystěhovali do Vídně a nyní jako tajní náhončí působili na morálku Bohutic. Uvědomovali zdejší lid o postupu revoluce v hlavním městě a ten se nedal dvakrát nutit k napodobení zlého příkladu. Jako supové větřící mršinu se tito „Vídeňáci“ objevovali v Bohuticích, kde nacházeli horlivé posluchače, a zasévali tak nebezpečné símě. Sami obecní funkcionáři se dali zmást a vybízeli obec, aby rozhodně požadovala neodkladné zrušení veškerých břemen. Pokoutní sepisování rozmanitých stížností a požadavků nebralo konce. Téměř všichni pytlačili v lese, kradli na polích, v noci pak hýřili v hospodě a vedli si tak nevázaně, že ohrožovali bezpečnost těch pokojnějších. Svévolným užíváním zbraně rušili noční klid, ano odvážili se i střílet do oken. Nebezpečí požáru bylo opravdu veliké. Násilníci ničili a pálili ploty před domy, vytrhávali kovové mříže ze zdí v zámku a odnesli zásoby cihel z cihelny. Hazardní hry v hospodě nepřestávaly a zvlčilá mládež se domnívala, že je jí všechno dovoleno. Lámala stromky a rodiče omlouvali její počínání mladistvou nerozvážností. Učitel – Seydl mínil Tomáše Blažka – se více staral o svá pole než o školu a tak zlí lidé měli volné pole působnosti. Majitel panství tvrdil, že největší zlo pocházelo od početné rodiny Nováků, kteří rušili jednotu obce a zastrašovali pokojné občany. Jako členové obecní rady měli zhoubný vliv na celou pospolitost. S jejich tichým souhlasem si bohutický domkař Filip Judex z čísla 68 otevřel bez jakéhokoliv povolení šenk a ve svém stavení podával hostům nápoje i jídla. Nedodržoval policejně stanovenou zavírací hodinu a trpěl v šenku všelijaké nepřístojnosti. Lidé odcházeli z hospody opilí, kouřili, tropili hluk a výtržnosti. Tak žaloval statkář Seydl na obec

okresu v roku 1850. Poměry na vesnici líčil proto tak černě, že zde chtěl dosáhnout zřízení četnické stanice, která by byla zárukou pořádku, jak on si jej představoval.[51])

Řekli jsme, že statkář hleděl na události revolučních let příliš černě. Tím však nelze tvrdit, že by v Bohuticích k pohnutým výjevům nedošlo. Majitel panství však je posuzoval ze svého hlediska a nechápal oprávněnost občanů k jejich požadavkům. Už dávno toužili domkaři a podruzi zbavit se každoročního poplatku obci, majitelé vinohradů usilovali setřást dosud existující desátek z vína a všichni držitelé polí chtěli být osvobozeni od desátku polního. Rodiče školou povinných dětí nebyli spokojeni se školním platem a všichni usilovali o rozparcelování panských polí. Všichni také byli přesvědčeni, že jejich požadavky jsou spravedlivé, zatímco je stoupenec feudálního řádu nedovedl pochopit. Neklid v Bohuticích byl tedy oprávněný a nepřinesl jen ovoce špatné. Oba desátky byly nahrazeny platem, a to 76 zlatými za 29 věder vína a 125 zlatými za naturální povinnosti z polí.[52]) Majitel zámku byl okresním úřadem přinucen k vyrovnání s učitelem za léta 1851 a 1852, a to částkou osmi měřic chlebového zrní a 28 zlatými ročně. Trnem v Seydlových očích byli Nováci. Jistě více než ostatní poznali směr vývoje a stali se houževnatými propagátory myšlenek revolučního roku. Nenávist pánova jistě se nekryla s názorem bohutických obyvatel, stejně jako učitele Blažka, jehož zásluha o novou školu i bohutickou mládež je nepochybná.

V roku 1850 byl na pastvině – parcelní číslo 326-8 – otevřen vrchnostenský lom. Na počet dělníků zde zaměstnaných se dá usuzovat z množství nalámaného kamene. Na konci století překročilo pět set kubických metrů. Lámání kamene a tlučení štěrku na úpravu silnic dalo obživu několika rodinám. Hlavním odběratelem byla státní silniční správa.

Téměř devadesátileté období s pohnutými událostmi, vyplňujícími život rakouské monarchie i naší obce, bylo důležitou přípravou pro nástup vesnice do příštích let. Epocha kapitalismu byla v mnohém pokrokovější než minulost patřící feudalismu. Nová škola, otevřená právě v revolučním roku byla v Bohuticích symbolem tohoto obratu. Do konce března 1857 vedl zde mládež už vzpomenutý Tomáš Blažek. Po jeho odchodu docházel do Bohutic dvakrát až třikrát týdně kantor z Vedrovic, dokud nenastoupil zámeckým pánem tuze vychvalovaný Karel Čichna.

A ještě jedna neradostná událost zasluhuje poznamenání. Dne 26.

---

51) SAB, F-40, kartón 57, nesignované spisy, rok 1852.

52) SAB, F-40, kartón 59 „Listina o vyproštění svobodných vinohradů a rol jmenovaných gruntovníků obce bohutické". Dále kartón 57, nesignované spisy, rok 1852.

července 1856 vyšlehly plameny u Kunclů v čísle 98. Prudký vítr je roznesl na dalších 16 domků a 15 stodol, plných obilí. Požár prý založila 17letá Markyta Čeperáková, které se pak říkalo divoká Marka.

V tomto období byl život vesnice charakterizován významnou proměnou, danou přechodem od hospodářství naturálního k peněžnímu. V poslední čtvrtině 18. století pominula v Bohuticích robota, hlavní znak feudálního hospodářství. Poddanské povinnosti byly přeměněny na plat, jenž se skládal z daně odváděné státu – kontribuce – a platu vrchnosti – činže. Výše kontribuce byla stanovena částkou 412 zlatých, 15 gr., činže 210 zlatých. V roku 1777 činila suma daně 324 zl., k čemuž je třeba připočítat 468 dní roboty tažné a 4238 dnů roboty pěší. Robota byla nahrazena platem ve výši 353 zl. a naturální dávky – slepice s vejci – 8 zl. 20 gr. Byla tedy obec zatížena státní daní a vrchnostenskou činží sumou 983 zlaté. Proti roku 1777 obnosem více než trojnásobným, ale byla bez robot.

Avšak od abolice musela i vrchnost platit všechny práce, které dříve započítávala do robot. Zde je počátek proměny společenského života, neboť chalupník s podruhem mohli spoléhat na určitý výdělek na panském, a tím nabýt jistého, byť nuzného živobytí. Zde je také odpověď na otázku, proč tak nápadně rostl počet „baráčníků“ od počátku 19. století do roku 1848. V roku 1808 jich bylo 21, v následujícím roce již 28 a v roku 1847 50. Počtem převýšili dvojnásobně usedlé zemědělce a nacházeli obživu jednak na panském, jednak v textilní manufaktuře, o které máme zmínku v roku 1807, v letech 1840 až 1850 i jako havíři a dělníci v lomu. Neustále ovšem toužili po půdě a v roku 1818 žádali krajský úřad o rozparcelování dvora. Kraj však je odkázal na správu státních statků, neboť parcelace bohutického zboží nepatřila do jeho kompetence. Raabizace, i když zatížila občany peněžně, se ukázala výhodnou i v Bohuticích, zejména v letech koaličních válek, kdy cena peněz klesala a zemědělské produkty rok od roku se zdražovaly.

Revoluční rok 1848 nebyl v Bohuticích rokem zrušení roboty, která zde byla „poražena na plat“ o půl století dříve. Nicméně i on odplavil v obci poslední rezidua feudalismu a bývalý vinný desátek – 29 věder – změnil v 76 zlatých, 22 gr. a reluoval též desátek polní na 125 zl. 43 gr. Celkově možno říci, že dědina zbavená roboty dávno před jinými obcemi byla v polovici 19. století diferencována určitěji než celá řada moravských vesnic a do následujícího období vkročila lépe vyzbrojena zkušenostmi k řešení problémů, jež přinesla doba po roku 1860.

Bohutice před sto lety a v době ústavnosti (1860—1918)

Ráz doby – Rozvoj podnikání – Vzestup politického i kulturního života po vydání Říjnového diplomu – Válka v roku 1866 – Povodeň – Starostenství Seydlovo – Život obce – Stavba kostela a železnice – Spor mezi Seydlem a stavitelem kostela – Nezákonné počínání Seydlovo při exhumaci mrtvoly choti Aloisie – Udavač českých vlastenců – Vývoj bohutického obyvatelstva v 2. polovici 19. století – Seydlové – Rozvoj života v obci, založení Sboru dobrovolných hasičů, Sokola, postavení nové školy – Evangelíci – Události méně radostné – První světová válka.

Abychom porozuměli vývoji obce v následující době, je třeba si uvědomit aspoň nejdůležitější události v Rakousku. Tam došlo k nemalým proměnám, jež se odrazily také v naší vesnici. V říjnu 1860 se císař František Josef vzdal absolutistického způsobu vlády a byl nucen povolit na nejvyšší míru utažený šroub státní mašinerie ve prospěch četných národů rakouské monarchie. V roku 1866 vedlo Rakousko válku s Pruskem a o rok později se celá říše k zármutku Slovanů rozdělila na dvě polovice – rakouskou a uherskou – bez ohledu na třetí složku, jejíž požadavky nebyly respektovány. Z rozhořčenosti a vzdoru hledali rakouští Slované útěchu u ruského cara ve známé pouti do Moskvy. Historický vývoj českých zemí vyznačoval mohutný vzrůst průmyslu a obchodu. Netušený rozvoj, způsobený rozmachem přírodních věd a novými technickými vynálezy, přivodil důležitou změnu ve společenské stavbě. Vytvářela se nová třída dělnická, vynořilo se mnoho dosud nebývalých problémů, které se souhrnně označují jako otázka sociální. Snahy o její vyřešení učinily z dělnictva důležitého činitele politického, bojujícího za své požadavky. Účinky politického uvolnění se také znatelně projevily v každém ohledu života českého národa. V šedesátých letech začíná rozvoj svobodného tisku, vznikají tělocvičné, divadelní a pěvecké spolky, neobyčejných úspěchů dosahuje naše hudba i výtvarné umění. Vzrostlo české školství a naše věda se začala představovat světu. Přirozené mohutnění českého národa začalo víc a více vyhraňovat poměr k německému obyvatelstvu českých zemí. Odpor proti Vídni se stále prohluboval a přiostřoval, zvlášť když vláda, podléhající německému tlaku, se neodvažovala uspokojivě vyřešit jazykovou otázku.

Vedle privilegovaných Němců a Maďarů museli všichni ostatní obyvatelé mít pocit národů utlačovaných. A tak se náš národ čím dále tím více odcizoval Rakousku a těšil se z jeho porážky v obrovském zápolení, běžně označovaném jako první světová válka. Na jejím konci se stal skutečností samostatný československý stát. Ozvěny všech těchto událostí pozorujeme v Bohuticích, které v této době byly spojeny se světem vedle silnice i železnicí.

Nejdůležitější události celého období jsou obě války – na počátku a na konci. K první z nich – k válce Rakouska s Pruskem – došlo právě před sto lety, v roku 1866. U Hradce Králové byla rozdrcena rakouská armáda a Prusové, náš lid jim říkal Prajzi, zaplavili Čechy i Moravu. Nebylo sídla na Moravě, které by nepoznalo příslušníky pruské armády, a Bohutice zažily jejich přítomnost daleko více než mnohé dědiny o stejném, ba větším počtu obyvatel. Vždyť v mikulovském zámku pobýval celý štáb generálů a politiků s bezohledným Bismarkem v čele. Už 14. června přicválalo do obce šest ubytovatelů, hledajících kvartýry pro šest set nepřátelských vojáků a osmdesát koní. Hned následujícího dne se to hemžilo ve vesnici nenasytnými Prušáky – na zámku 140 důstojníků a mužů, 57 koní, největší část mužstva a zbytek koní byly přiděleny do jednotlivých čísel. V každém obydlí byli vojáci, obyčejně dva až pět, ale někde i 16. Nebylo téměř příbytku, kde by neměli nevítané hosty; v devadesáti obytných číslech, která v roku 1866 Bohutice měly, nebyli pruští vojáci pouze ve třech – č. 56, 59 a 71. Z podrobného seznamu pořízeného k tomuto účelu víme přesně, kdo ve kterém čísle tehdy v Bohuticích bydlel.[1])

1) Právě před sto lety – v roku 1866 – žili v obci následující obyvatelé; jejich seznam je v SAB, F-40, kartón 40, kartón 63, pruská invaze:

Číslo domu	Jméno	Číslo domu	Jméno
8/10	pan velkostatkář	42	Holík Matěj
82	Kellnar Jan	41	Svoboda Josef
2	Franta Jakub	40	Svoboda Matěj
3	Vyžrálek Matěj	39/37	Ťauvinkl Jan
72	Štefl Jan	38	Vrána Matis
79	Stehlík Josef	36	Šutr Jakub
5	Franta Martin	35	Havlín Jan
6/53	Mašová - vdova	34	Krátký František
88	Holík Václav	11	Svoboda Andreas
54	Kellnarka - vdova	12	Schovanec Matěj
52	Žaloudek Josef	13/49	Smutný Matěj
51	Kellnar Jakub	14	Schovanec Anna
50	Schovanec Jan	15	Čepera Anton
48	Novák Martin	16	Leitgeb Tomáš
47	Kellnar František	17	pan učitel
46	Rot Jan	18	Čuigler Jíra
45	Jelínková - vdova	73	Harásek Vincenc
44	Novák Václav	19	Štefka Jakub
43	Slavík Anton	95	Štefka Franc

Vraťme se k pruské invazi. Obyvatelé museli dávat vojsku jídlo i píci koním, zatímco vlastní dobytek vyhnali ze stájí pod širé nebe. Nároky Prusů byly veliké; pánovitě žádali jídlo i pití, byli často opilí radostí nad vítězstvím, krmivem plýtvali, takže spotřebovali dvakrát tolik, co hospodáři. V zámku si násilím otevřeli sklepy i sýpky, zurážely zámky a nenasytně brali ječmen, oves, čočku, seno, ba i krávu na porážku. Rovněž obec ochudili o dva kusy hovězího. Bylo naporučeno bez otálení připravit sto bochníků chleba.

Posledního července přimašíroval druhý transport, čítající 604 myslivce a husary, kteří v ničem nezadali prvním. Ovsa už nebylo, proto museli obyvatelé dávat snopy čerstvě požatého – celkem 72 snopů a 30 centů sena. Také tenkrát se museli rozloučit s další dojnicí. 1. srpna už tu byl třetí oddíl pruských zelených myslivců o 586 mužích. Znova padlo 32 centů sena a 10 měřic ovsa.

Je přirozené, že přítomnost nepřítele využívali mnozí, aby chytračili. Majitel zámku Josef Seydel si trpce stěžoval starostovi v Suchohrdlích na konci roku, že v době pruského vpádu si mnozí občané počínali hůře než nepřítel.[2]) Dopouštěli se násilností na účet nepřítele a po odchodu Prusů se domáhali náhrady za škody – 50 grejcarů denně – jež neutrpěli, protože kradli z panského a hlavně pytlačili. Seydlova korespondence s úřady je neobyčejně cenným pramenem poměrů v obci ve dnech pruské invaze. Už 3. července bylo Bohutickým nařízeno, že mají neprodleně poslat do Krumlova vůz s koňmi, vybavený vším po-

---

20	Stára Jan	76	Čepera Josef
91	Filka - vdova	83	Novák Jan
89	Chadim Matis	100	Čepera Jan
23	Smrček Václav	86	Krystián Franc
70	Zelníček Franc	85	Novák Jan
22	Štefka Matis	67	Svoboda Václav
96	Štros Matouš	66	Trojan Franc
21	Smrček Georg	65	Krystián Vencl
24	Čech Václav	64	Čepera Josef
74	Kelner Jan	90	Grůna - vdova
84	Filk Martin	63	Schovanec Anton
86	Jelínek František	80	Zelníček Leopold
81	Franta Jakub	62	Hikl Matis
77	Svoboda Anton	61	Becha - vdova
25	obecní pastýř	60	Sobotka Jan
71	Fialka - vdova	99	Berat Lukáš
26	Kompan Jan	98	Cígler Václav
27	Kelnar Jakub	59	Buršík Jan
28	Buršík Alois	58	Janů Jakub
29	Zelníček Václav	57	Leitgeb Franc
30	Franta Tomáš	56	Hamperger Franc
31	Chadim Anton	55/90	Novák Josef
32	Kincl Franc	92	Judex Martin
33	Novák Matis	93	Hikl Franc
97	Svoboda Franc	94	Fortunát Franc
87	Anton - příjmení nečitelné		

2) SAB, F-40, kartón 63, 1866 – dopis Seydlův starostovi v Suchohrdlích z prosince uvedeného roku.

třebným – slamou, plachtami, přikrývkami a žrádlem pro koně. Musejí se totiž postarat o odvoz chleba do Přelouče v Čechách a sami dodat 70 bochníků, každý o váze 3 funty, 7 lotů.[3]) Skutečně bylo z Bohutic do Krumlova odvezeno 74 bochníků. Vzápětí přicházely další rozkazy, týkající se dalekých fůr po Moravě, do Čech, ba i do Uher.

Pěkný kus světa poznali bohutičtí hospodáři, když strávili desítky dní na cestách. Dopravovali pruské i naše transporty do Mohelna, Hajan, Mušova, Ivančic, Kounic, Němčic, Mikulova, Brna, Olomouce, do Pardubic v Čechách a na Slovensko. Celkem 23 bohutických hospodářů s čeledíny strávilo dalekými fůrami 300 dnů; průměrně na každého připadly celé dva týdny. Jan Tauvinkl z čísla 39 byl s naším vojskem 35 dní v Brně, v Olomouci a v Čechách, Josef Svoboda z čísla 41 23 dní, Franc Kelnar z čísla 47 27 dnů, Martin Novák z čísla 48 23 dnů, Jan Schovanec z čísla 50 27 dnů, stejně tak Jakub Kelnar z čísla 51 a rovněž 27 dní jménem neuvedený čeledín vdovy Kelnarky z čísla 54. 40 dnů v Uhrách s našimi vojáky jezdili Anton Čepera, Tomáš Leitgeb, dále čeledín Marie Mášové z č. 6 a kočí statkáře Seydla. Jan Rot z čísla 46 pozbyl v Mikulově s „Prajzama koňa i s kšírem“ a o dalšího tahouna, postroje i vůz byl připraven Václav Žaloudek z č. 52. Celková škoda, jíž doplácely Bohutice na pruskou invazi, obnášela podle vyjádření likvidační komise 326 zlatých, to je 652 korun. Abychom si dovedli představit její výši, nutno násobit nejméně stokrát. Dojdeme tak k sumě 65 060 dnešních korun. Rozvrženo průměrně na každé číslo tehdejší obce, činí okrouhle 650 korun, obnos nikterak malý.[4]) Aby nepřišli o všechno, ukryli opatrní hospodáři před Prusy 50 měřic ječmene, stejně pšenice, 40 měřic žita, 200 měřic ovsa, 4 míry čočky a stejně „kichrdlí“. Uložili vše na několik míst: „nad mistrův kvartýr, do aisenkvelbu, na noční komoru a na malou podlážku“.[5])

Uzavřením mikulovského míru se začala vesnice vracet do normálního života. Cholera, která se vyskytla na celé Moravě, si v Bohuticích vyžádala 11 obětí.

A ještě jedna důležitá událost z roku šestašedesátého. V červnu překvapila obec taková povodeň, jaké nebylo v Bohuticích pamětníka. Následkem průtrže mračen se rozvodnil potok protékající vesnicí do té míry, že dravá voda podemlela obytná stavení a téměř odplavila cestu „od domu Martina Franty, číslo 5 až ke splavu u kováře“. 21. června uložil proto obecní výbor radnímu Matěji Smutnému a Tomáši Frantovi dozor nad opravou cesty, nařízenou všem občanům. I potok třeba dáti „do stavu neškodlivého a opravit splav u kováře, z něhož

---

3) funt = 410 gr., lot = 16 gr.
4) SAB, F-40, kartón 66, rok 1882.
5) SAB, F-40, kartón 63, rok 1866.

voda několik hlavních kamenů vyvrátila“. Bylo nebezpečí, že v případě nové povodně zaplaví příval celou dědinu. Budou-li si oba radní po činat liknavě, nahradí sami škodu, která by vznikla.[6]) Rok 1866 byl rokem strastiplným, neúrodným, v němž obilí vymrzlo a víno bylo zničeno. V tomto ohledu následoval za rokem 1861, kdy prudké vichřice v červenci a srpnu způsobily těžké škody na stromech, obilí i budovách.

Činnost obecních orgánů

Není možno říci, že byla vzorná. Bylo dost sporů, rozmíšek, příbuzenských ohledů, nevraživosti a sočení. Zástupcové správy, která právě v roku 1861 doznala podstatné změny, vykonávali funkce jim svěřené s nechutí, bez elánu a energie a často je skládali, aniž vyčkali konce volebního období. Od počátku našeho období stál v čele obce Václav Novák z čísla 44, po něm byl starostou majitel panství Seydl – od roku 1864 do 1868, do září 1869 Jan Tauvinkl, po jehož abdikaci do konce volebního období okresem jmenován první radní Matěj Smutný. Nejdůležitějším bylo bezesporu starostenství Seydlovo. 13. listopadu 1864 vyložil všem členům představenstva, v němž bylo 11 sousedů,[7]) „v čem rozdělení pořádku v obecní radě se státi má“. Vyčítal, že upadlo náboženství a víra a jako následek se dostavily nemravnost, osobní a majetková nejistota a nevážnost ke všemu ctihodnému. Nemalý podíl na tomto úpadku má obecní představenstvo. Aby došlo k nápravě, je třeba dát císaři i Bohu, což jejich jest. Nutno začít kostelem a školou, odstranit nynější karban, zahálku a ostatní nectnosti. V obecnim hospodářství si každý po léta dělal, co chtěl; bylo rozkrádáno obecní jmění a všude uplatňováno rodinkaření. Je nutno skoncovat s „pitkami na svatého Jiří“, rovněž tak při čtení obecních účtů i při ostatních příležitostech.[8])

Nejsmutnější v naší obci – pokračoval Seydl – je vybírání školního platu. Učitel je nucen jako žebrák chodit od jednoho domu k druhému a doprošovat se toho, co mu právem přísluší. Starosta přikazoval, aby příště vybíral školní plat některý ze členů výboru a učiteli jej odvedl. Žádal přísnější tresty těm, kteří buď vůbec děti do školy neposílají, nebo jen velmi liknavě. Školní budovu rovněž třeba dát do pořádku, stejně tak hasičské nářadí, sestávající z chudobného inventáře – jedno-

---

6) SAB, F-40, kartón 63, rok 1866.

7) SAB, F-40, kartón 62, rok 1864. Obecní výbor v uvedeném roku tvořili tito sousedé: Václav Svoboda, Martin Novák, Tomáš Leitgeb, Václav Holík, Anton Chadim, Anton Čepera, Franc Krátký, Jan Tauvinkl a Anton Slavík.

8) „Pitky na svatého Jiří a při čtení obecních účtů“. Každého roku o sv. Jiří obcházeli sousedé – tj. sedláci – hranice katastru a potom si na obecní útraty hradili prozahálený čas. Stejně tomu bylo při schvalování obecního rozpočtu – obecního počtu na příjem a vydání. Všechny tyto útraty potvrzují zachované „obecní počty“ od roku 1806 do 1848. Jsou v SAB, F-40, kartón 331.

ho velkého stříkače, uloženého v čísle 10, tří žebřů a stejného počtu háků. Obec nemá vlastní šatlavy, a přece, i když upřímným přáním všech by bylo, aby ji nikdy nepotřebovala, podle nařízení ji míti musí. Starosta Seydel proto nabídl vězení v zámku. Z nedostatku obecní radnice byly dříve schůze a hromady konány v domě purkmistra nebo ve škole. Od nynějška bude důstojným shromaždištěm zástupců obce stará kancelář majitele zámku. Radní Matěj Smutný, čtvrtláník a majitel gruntu číslo 13, byl pověřen funkcí výběrčího všech kontribucí a jiných poplatků, tedy i školního. Vybrané peníze bude ukládat do dubové, železem pobité pokladnice a v určených termínech je musí odvésti výběrčímu úřadu v Krumlově. Pravidelné vybírání kontribucí zabrání zbytečným exekucím, omezí vydání v hospodě, opilství a hru v karty. Matěji Smutnému byl uložen také dozor nad obecními silnicemi a cestami i nad zdravotním stavem dobytka. Souhlas k pořádání zábav, všelikých komediantských představení a kejklířských atrakcí si vymínil sám starosta.

Obecním hospodářem byl jmenován druhý radní, čtvrtláník a majitel usedlosti číslo 30, Tomáš Franta. Pověřen dozorem nad obecním majetkem, pronájmem obecních polí, stavem obilních zásob a sýpky, bude dbát, aby dlužníci vyrovnali resty za obecní obilí, aby nebyla odorávána půda sousedy a aby byl pořádek při pasení dobytka. Ve všem mu bude nápomocen bývalý dlouholetý rychtář a nejlepší znalec polních záležitostí, starší soused Jan Kubíček a stejně tak člen výboru Tomáš Leitgeb z čísla 16. Drobné spory mezi sousedy nutno řešit v obci. Agenda obecního písaře byla svěřena Janu Tauvinklovi; býval deset let purkmistrem a z lásky k obci bude zastávat svěřený mu úřad zdarma, alespoň pro nejbližší dobu. Časem se pro něj najde zasloužená odměna. Starosta Seydel měl patrně na mysli výnos z kontribučenského fondu, který byl roku 1864 v Bohuticích založen.

Příliš tvrdě a pánovitě chtěl vládnout v obci nový starosta. Bezohledně lámal zvyky tradicí ustálené a byl přesvědčen, že se mu to podaří. Myslel, že pouhým nařízením změní povahu občanů, na které ještě nedávno láteřil, že jsou nesvědomití a nevděční, když dovolili obecnímu pastýři hnát dobytek na nejpěknější jeho žito na „nivě pod zahradou“. Důrazně tehdy připomínal obci, že to pastvisko „mezi domama a zahradou až ke kříži je jeho a rovněž tak i pastvina od Slavíkového sklepu až ke kříži a nejinak celé pastvisko od pastoušek a od dvora až k olbramovickým a lesonickým hranicám“.[9])

Sotva uplynulo půl roku od památné schůze v listopadu 1864, kdy Josef Seydel přebíral úřad bohutického starosty, a už psal do Krumlo-

9) SAB, F-40, kartón 62, nesignované spisy, rok 1860.

va, jak všude bují svévole a anarchie. Lid totiž přijímá jen to, co mu vyhovuje a ignoruje všechno ostatní. Nechce odvádět žádných platů, členové výboru odmítají poslušnost a obecní nepořádky jsou větší než dříve.[10]) O rok později ještě rozhodněji opakoval své názory a žádal o zproštění z úřadu starosty. Plných čtyřicet roků zná Bohutice – tak psal do Krumlova 22. srpna 1866 – avšak teprve v době pruské invaze důkladně poznal bohutické občany. Ozbrojeni pruskými zbraněmi, rekvirovali v sousedních vesnicích, násilně loupili, a nedálo se tak jen ojediněle, nýbrž všeobecně. Seydel naříkal, že spravuje stádo prašivých kozlů a nikoliv dobrých ovcí. Nemůže dále státi v čele obce, která ho pokládá pouze za dojnou krávu. Odvolává se i na pokročilý věk a ostatní starosti. Jako svého zástupce do konce volebního období navrhoval prvního radního Smutného.

V tomto roku však demise Seydlova přijata nebyla, ba ani ne v roku následujícím. Teprve v roku 1868 byl zvolen starostou Jan Tauvinkl a jemu především platila výtka Seydlova v prvních dnech září, adresovaná okresnímu hejtmanu v Krumlově. Občané – psal Seydel – trpí volné pobíhání psů po vesnici, ačkoliv dobře vědí, že psi mají být uvázáni, neboť rozšíření zhoubné vztekliny v neobyčejně suchém a horkém počasí je velmi snadné. Ze samé Vídně bylo hlášeno nemálo případů zkázonosné infekce. Připomínáme, že geniální objev Pasteurův ještě nebyl znám. Seydel žaloval dále, že se „žádné varty nedrží, čtvrtroční schůzky obecního výboru nejsou konány a obecní představení – ačkoliv u některých neschází dobré vůle – své povinnosti plní nedostatečně.[11]) To za jeho starostenství nebývalo. Hned zakročil proti provinilým a liknavce volal k zodpovědnosti. Máme o tom doklad z roku 1866, kdy podle oznámení 21. ledna se na příštím zasedání výboru budou projednávat záležitosti týkající se Jana Rota „skrze nedostavení se k vožení školního dříví do Maršovic, Martina Nováka skrze nedostavení se do výboru a Jana Kincla skrze nedostavení se na vartu“.[12])

Velmi často si majitel panství stěžoval na pytláctví. Zdálo se mu, že v Krumlově ne dosti ochotně vynášejí tvrdé rozsudky proti náruživým pytlákům, proto se odvolával až k zemskému soudu. Kladli prý oka na zajíce, přičemž mu ničili obilní porosty, kradli dřevo tak často, že by mohl uvést stovky případů. Co zvláště rozčilovalo zámeckého pána, bylo malé pochopení pro jeho hněv v Krumlově. Tam se odvážil říci mu jeden úředník do očí, že „včil je to jináč“, čímž chtěl patrně zdůraznit gruntovní přeměnu, jaká se stala v dějinném vývoji nejen Bohutic, nýbrž celého Rakouska od roku 1849 a ještě více po roku 1860.

---

10) SAB, F-40, kartón 63, rok 1865.
11) SAB, F-40, kartón 63, rok 1868.
12) SAB, F-40, kartón 63, rok 1866.

Starý feudál, starý názorem i věkem, nemohl chápat převratnou dobu a dny zatrpklého stáří vyplňoval sepisováním sáhodlouhých rozkladů, odvolání a rekurzů, čítajících celé desítky stran.[13])

Josef Seydel ani do smrti nepochopil, že „včil už je to jináč". V dlouhé době svého úřadování a správy panství uvykl úplně jinému poměru majitele statku k podřízeným. Uvedené příklady to ukazují nade vši pochybnost. Bohutický čeledín Florián Gruna v žádosti o místo pacholka v roku 1865 říká doslova: „že podává sprostě zestavenou prozbu před milostivou osobu, ve velké pokoře ruku líbá a uctivě prosí, by jejich milost tak dobrotivá byla a jej ke koňům za pacholka přijmouti ráčila. Vynasnažil by se vděčným býti a věrným velice by se prokázati snažil. Přiznává, že mnohokrát snad skrz lehkomyslnost a spurnost milostivou osobu urazil, čehož velice lituje a za odpuštění prosí i slibuje, že svoje jednání s celou silou přejinačí a co nejvýš vděčným se proukáže". Stejně ponížený tón vane z gratulace, ktetou v roku 1863 poslal zámecké paní bývalý bohutický učitel Antonín Hrůza. Ještě v roku 1871 prosil Seydla učitel Antonín Boháč o 15 otýpek klestu nebo čtvrť sáhu dřeva na upečení chleba o svatodušních svátcích. „Poníženě prosím a ruce líbám, peněz na dřevo nemám ... dětí do školy nyní je málo, zvlášť těch čtvrtnických, proto dostanu tedy málo žita, a co moje žena vydělá šitím, to je na ty maličkosti pro dům". Učitel Boháč dřevo na upečení chleba od milostpána dostal a opět – 25. května 1871 – tak otrocky děkoval: „Jejich milosti ruce a nohy líbám, zdraví vinšuju, aby Bůh dal pánu své požehnání a někdy pak slávu v nebesích." Tento patolízalský způsob už v našem desetiletí nebyl obvyklý a je proto míti za to, že bohutický pán jej vyžadoval.[14])

Skutečnost, že docházelo k třecím plochám mezi majitelem panství na jedné a obcí na druhé straně, neopravňuje k závěru, že obec byla jednotná a svorná, ba nebylo jednoty ani v samém obecním zastupitelstvu. Již od roku 1864 nebyla obec spokojena s radním Matějem Smutným, pověřeným funkcí výběrčího peněz. Na počátku roku 1866 spor došel tak daleko, že radní Smutný podal výboru žádost, aby byl zbaven této činnosti, „jelikož on ze strany výboru žádné důvěry nepožívá a tudíž k dalšímu ouřadování neschopný jest".[15]) Nespokojenost obce se Smutným i druhým radním Tomášem Frantou vyvrcholila koncem roku 1868. Celý výbor i se starostou Janem Tauvinklem psal okresnímu hejtmanství 31. ledna 1869, že všichni občané jsou rozhořčeni jejich nepořádným a podezřelým zacházením s obecními penězi, jejich diktátorskými způsoby v jednání s ostatními sousedy. Neleží jim na

---

13) Všecky se najdou v SAB, F-40, kartón 62, rok 1864.
14) SAB, F-40, kartón 62, rok 1863, dále kartón 63, rok 1865 a kartón 64, rok 1871.
15) SAB, F-40, kartón 63, rok 1866 a rok 1869.

srdci blaho obce, nýbrž vlastních kapes. Od roku 1864 se prý táhne nepřetržitý řetěz podvodů a machinací, takže čtvrtláníci Tomáš Leitgeb z č. 16 a Franc Krátký z č. 34 byli pověřeni revizí hospodářství obou radních. Revizoři vyčítali oběma, že nevyúčtovali 50 zlatých, darovaných občany na zakoupení kalichu do nového kostela, a 48 zlatých, jež obec obdržela na úhradu nocležného v době pobytu pruských vojáků. Celé představenstvo žádalo okres o vyšetření a zbavení radních jejich funkcí.[16])

Nedá se říci, jak dopadlo vyšetřování ze strany okresu, poněvadž chybějí nejdůležitější doklady. Z následujících faktů však možno usuzovat. V Krumlově nesouhlasili a starosta Jan Tauvinkl na důkaz protestu složil v polovici září 1869 funkci. Zastupitelstvo rozhodlo, aby až do nových voleb stál v čele obce „kasír Josef Svoboda z č. 41", avšak zemský úřad nařídil, že „to ouřadování první radní Matěj Smutný na sebe přijmouti povinen jest". Jan Tauvinkl „svůj ouřad složil a Matěji Smutnému k dalšímu ouřadování odevzdal.[17])

Stavba kostela a železnice

Největším dílem tohoto destiletí, dílem jež změnilo vzhled obce a mělo vzápětí proměnu života Bohutic v ohledu církevním, byla stavba kostela. Historie církevních objektů Bohutic – a nejen katolických – je značně pestřejší než u jiných obcí.[18]) Bohutice měly v minulosti několik svatostánků, do 19. století však zanikly až na kapli na hřbitově. Ta sloužila především jako místo posledního rozloučení s nebožtíkem a několikrát do roka – zvláště o Zjevení sv. Michala – vítala věřící k bohoslužbám, slouženým olbramovickým farářem. V roku 1830 byla podstatně opravena a rozšířena o vchod. Sem byly uloženy tělesné pozůstatky Seydlovy i Petříčkovy rodiny, počínaje Janem Topolanským, zemřelým 16. června 1792, a konče paní Aloisií Seydlovou, zesnulou 4. listopadu 1867. Další opravu si kaple vyžádala v roce 1852.

Po smrti obou dětí v roce 1834 a 1846 se Josef Seydel rozhodl zřídit v Bohuticích farní nadaci a příslušná místa mu to dovolila. Učinil tak, jak sám v roku 1870 prohlásil, pro větší slávu boží, pro povznesení obce i lepší výchovu bohutických dětí. Po založení farního beneficia se neustále obíral myšlenkou postavení chrámu, který měl být definitivním místem odpočinku jeho i všech pochovaných ve hřbitovní kapli. Takové bylo vroucí přání nebožky choti.

---

16) SAB, F-40, kartón 63, rok 1869.

17) O osudech církevních objektů byla už zmínka v předcházejících kapitolách. V tomto ohledu odkazuji na dílo Řehoře Volného, Die Markgrafschaft Mähren, Brno 1837, Znojemský kraj, III. díl, str. 96–98 a od téhož, Kirchliche Topographie, Brno 1861, IV. díl, str. 312.

18) SAB, F-40, kartón 63, rok 1867.

Stavbou chrámu se začal Seydel energičtěji zabývat od roku 1864. Vypracováním plánů pověřil mikulovského inženýra Antonína Tatera, avšak ten byl z Mikulova odvolán do Moravské Třebové a tak Tatera vystřídal stavitel Florián Zedník, který stavbu bohutického chrámu 31. října dokončil. Jako zedníci tu pracovali Jan a Arnošt Šotnerovi, Čepera, Solař, Svoboda, Bednařík a J. Zelníček. Tesařskou práci prováděl polír Josef Prokeš s Matějem Pelzem a tovaryši Petrem Petrůjem a Ondřejem Masetou. Ti totiž posílali Seydlovi i novému faráři občasné zdravice jako „pracující na novozaloženém chrámu a skládali k rukám jejich milosti vinš dobrého zdraví, spokojenosti a ještě dlouhého života. Seydel vždy poslal obilí a 10 zlatých.[19])

Veškeré náklady – prý svoje – jak se mnohokrát holedbal, nesl Josef Seydel. A přece tomu tak doslova nebylo, neboť prameny prozrazují i jistou, byť malou výpomoc, k níž se zavázali bohutičtí občané. Byly to především práce tažné i ruční, dovážení vápna až z Brna i práce nádenické. Jisto ovšem je, že bohutický chrám je dílem majitele panství; bez jeho peněžní oběti a energie by zde sotva stál. Prvním farářem se stal vyškovský rodák Rudolf Scholz, jenž zde působil až do roku 1877. Koncem listopadu 1869 se kostelu dostalo čtyř nových zvonů – P. Marie, Sv. Václava, Sv. Josefa, a Sv. Michala. (Těžko říci, jak byly těžké, neboť v tomto ohledu se údaje rozcházejí, a to i v jedné kronice, jak je o nich zmínka na dvou místech. Škol. kronika Bohutice I., majetek obce, str. 5 a str. 359.) O tři léta později byl slavnostně vysvěcen ke cti Nanebevzetí P. Marie. V roce 1885 přibyla sem křížová cesta, pořízená z dobrovolných příspěvků.

Neuplynul ještě ani rok a na novostavbě se objevily povážlivé nedostatky. Zjistila je komise, sestávající ze starosty Matěje Smutného, člena výboru Jana Tauvinkla a „obrkuršmída“ Jiřího Nováka. Ti potvrdili 17. října 1870, že „při každém dešťu skrze střechu na několika místách voda tak proráží, že klenutí zcela promoká. Následkem čehož velká škoda k obavám jest, neboť již nyní na několika místách musely se při dešťovém počasí všelijaké nádoby podstaviti, by velké škodě se předešlo“. Potvrdili rovněž, „že na věžu skrz střechu na moc místách až na zvony a zvonovou stolicu a podzednice tak teče“, že je třeba se obávat zřícení.

Tak začal několikaletý spor mezi Seydlem a stavitelem. Advokáti obou měli plné ruce práce a jedna žaloba stíhala druhou. Právní zástupce Seydlův, dr. Jan Pohlutka z Krumlova, žaloval stavitele pro nedodržení termínu stavby, pro různé chyby na ní a vyčítal lajdáctví

19) Materiál o stavbě kostela i o sporu mezi Seydlem a stavitelem Zedníkem je v SAB, F-40, kartón 63, rok 1865 a kartón 64, rok 1870.

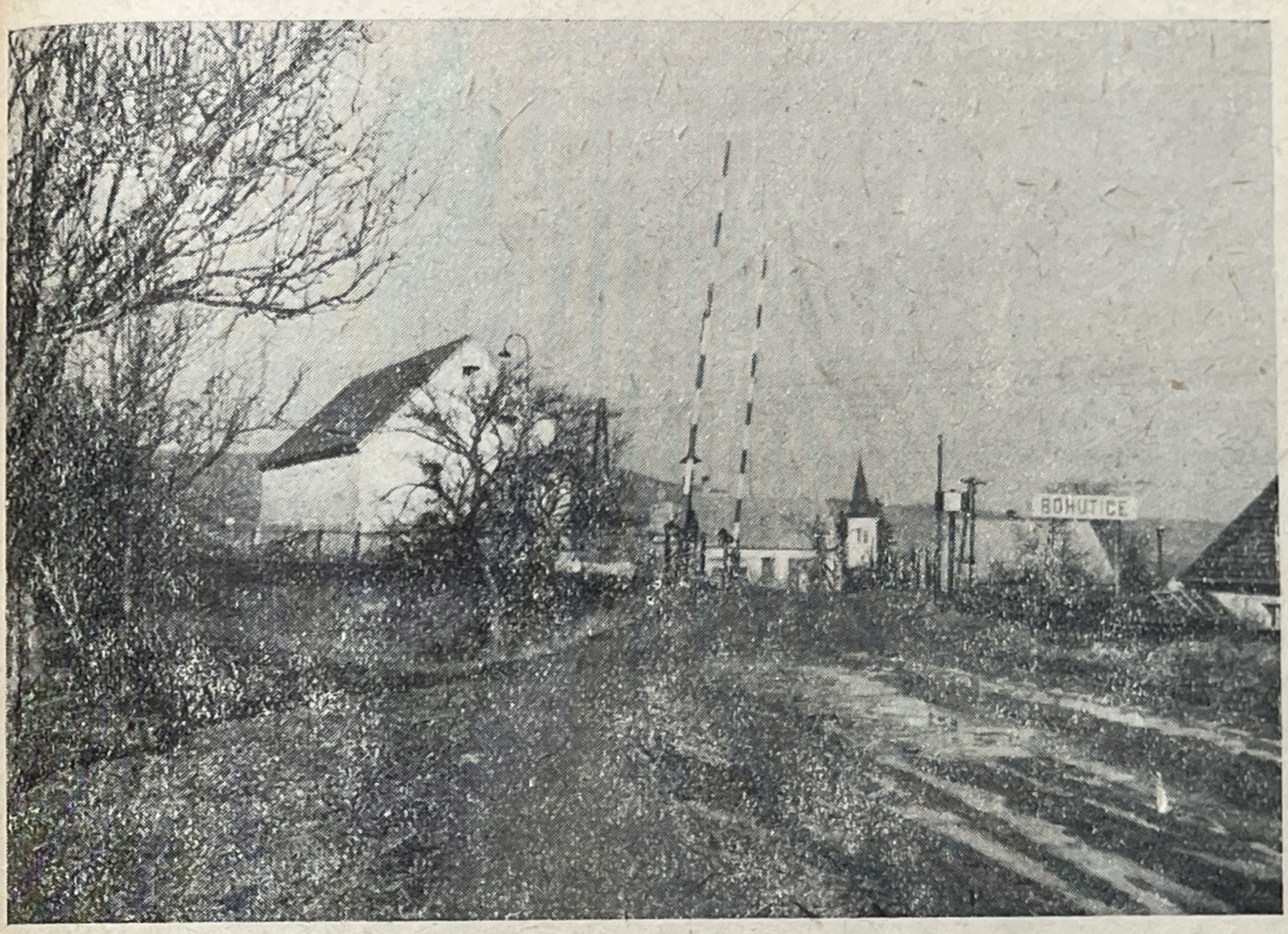

Pohled k bývalé sýpce.

při řešení střechy. Doktor Pieta z Brna snášel důkazy proti: stavitel nemohl dodržet termín, neboť Bohutičtí nechtěli pracovat na novostavbě, když si při budování železnice vydělali více, nezřídka se stávalo, že práce nádenické museli obstarávat zedníci, bohutičtí majitelé potahů odmítli přivést z Brna 1437 centů vápna. Tak byl stavitel nucen obstarávat všechno na svůj náklad. Vymáhal tedy na obci náhradu 50 zlatých a odmítal opravit střechu, dokud se obec nevyrovná. Ta zase prosila o poshovění, neboť nemajíc žádného jmění, nemohla zaplatit, dokud svůj dluh nevyrovnají ti občané, kteří byli povinni obstarat uvedené práce. Tento spor nebyl ukončen ani po pěti letech. Na samém konci roku 1874 radil Seydlovi jeho právní zástupce k vyrovnání se stavitelem, nechce-li znovu prohrát.[20]) K tomu se však ještě vrátíme. Zajímá nás totiž, proč obhájce radil klientu k vyrovnání, nechce-li prohrát po druhé.

Josef Seydel byl povaha neústupná, tvrdošíjná, umíněná, sudičská a udavačská. Při celkové charakteristice tohoto muže, jenž nepostrádal

20) SAB, F-40, kartón 64, rok 1870.

ani vlastnosti obdivuhodných, ukážeme podrobněji, co máme na mysli. Zde uvedeme pouze fakta, týkající se kostela. Stavba nového chrámu byla vyvolána především snahou postavit zemřelým rodiny důstojnou hrobku. Od počátku bylo pamatováno na to, aby v kostelní lodi bylo místo pro šest náhrobků, kam putovaly více nebo méně zpráchnivělé kosti nebožtíků ze hřbitovní kaple. Při exhumaci ostatků se však Josef Seydel dostal do vážného sporu se zákonem, který dovoluje vykopání kostí nebožtíka nejméně po deseti letech. Zarputilý stařec však nařídil v roce 1869, aniž žádal o úřední dovolení, přenésti do kostela i ostatky choti Aloisie, jež odešla na věčnost před dvěma roky. Otevření hrobu po tak krátké době neušlo pozornosti novin a v Moravské orlici ze dne 15. května 1870 se objevil článek adresovaný okresnímu hejtmanu v Krumlově, zda ví o pochování mrtvol v dosud nevysvěceném kostele. Všechny Seydlovy protesty nepomáhaly a koncem roku 1870 byl bohutický pán „jménem císaře a krále" potrestán pokutou 15 zlatých pro chudé v Bohuticích, že dal otevřít hrob své před dvěma lety zemřelé choti bez jakéhokoliv dovolení a přenést ji do nového kostela, aniž by při tom byl nebo o věci věděl některý ze členů představenstva obce. Možná že právě tento prohraný proces měl advokáta Pohlutka na mysli, když radil svárlivému klientu k vyrovnání se stavitelem kostela v roku 1874.[21])

Stavba kostela nebyla jedinou událostí, jež čeřila klidný život jihomoravské obce. Daleko větší oblast země byla zachvácena ruchem způsobeným budováním železniční trati, jež v Bohuticích spadalo do let dokončení chrámu. Se stavbou bylo započato v lednu 1868. Za panskou sýpkou byla plánována stanice, avšak úsilím Seydlovým zrušena; prý by se sem dostalo mnoho podezřelých a nebezpečných lidí, bandy zlodějské. Tak se železniční stanicí staly Rakšice. Ve vesnici zavládl nebývalý ruch, všude plno cizích lidí, často ani ne z Moravy, shánění pomocných dělníků na práci, zaručující snadnější výdělek. Nebyly radostné všechny průvodní zjevy spojené se stavbou železnice a soudobý pramen o nich poučuje bezpečně. Krčma neustále plná, uvolněná morálka, větší možnost šíření chorob – i venerických – a od častých výstřelů při úpravě železniční trasy zvýšené nebezpečí požárů. Pečlivější dozor se jevil nezbytným v hospodě, rovněž zdravotní kontrola musela být ostražitější, musela být zvýšena starost o bezpečnost a stejně se jevila naléhavou pozornost věnovaná seznamu cizích dělníků. V roku 1868 byla stavba trati dokončena a všichni občané byli vyzváni, aby si podali u okresního úřadu žádost o náhradu škod, které stavbou dráhy utrpěli. Při této příležitosti bylo rozhodnuto rozparcelovat polní

21) SAB, F-40, kartón 80, neinventované spisy.

trať „za hospodou“, a to na 124 parcelních čísel o 7,5 sáhu šířky a 71 sáhů délky, to je necelých 15 a 140 metrů.[22])

Udavač českých vlastenců

Na závěr desetiletí, jehož události podáváme, je třeba se zamyslit nad politickým vývojem stejně v Bohuticích jako v celém Rakousku. Pověděli jsme již, že v říjnu 1860 se vzdal císař dosavadního absolutistického způsobu vlády. Učinil tak slavnostním prohlášením nazývaným “říjnovým diplomem“, uvitaným zvlášť u slovanské složky monarchie, spatřující v něm počátek netušených možností svého uplatnění v každém ohledu. I když význam císařova nařízení byl podstatně omezen dalšími vnucovanými ústavami, přece říjnový diplom znamená obrat v životě národním. Uvolněný šroub státního aparátu měl za následek zakládání rozličných spolků – tělocvičných, hudebních, čtenářských a divadelních – a národní život vstupoval do nového stádia. Je to nástup nadšení, jež zachvátilo obě naše země, a proudilo i na národnostně utrakvistickou jižní Moravu.

V nejbližším okolí Bohutic vynikali mezi šiřiteli nových proudů a českého sebevědomí Josef a August Havlíkovi z Olbramovic, páter Leopold Pátek ze stejné obce, lékárník Komres z Krumlova, doktor Zezulák, jenž sem byl povolán z Blanska jako lékař dělníků pracujících při stavbě železnice, a rada zemského soudu Zechner. Tito lidé se stali trnem v oku majitele bohutického panství a terčem jeho pozornosti. Zatepla podával okresnímu hejtmanu zprávy o každém kroku jmenovaných a žádal, aby se proti nim zakročilo radikálněji. Z výrazů, jimiž je častoval, vane krajní nenávist ke všemu českému, ze lstivosti a zákeřnosti, k jakým se snížil, poznáváme nejen udavače, nýbrž potměšilého záškodníka. Pravého předchůdce Heinze Seydla-Neuschla, jenž 7. března 1939, tedy týden před likvidací okleštěného Československa, požádal vrcholné nacistické organizace v Německé říši o zabrání Bohutic do Rajchu.[23])

Na Josefa Havlíka, kramáře v Olbramovicích, Josef Seydel udával, že nechybí na jediném českém podniku nejen v nejbližším okolí, nýbrž zajížděl do Brna, Prahy, Vídně i do Uher, rozšiřoval české noviny i zprávy o událostech v uvedených městech a jako majitel výčepu je ještě nebezpečnější, neboť má možnost, stejně jako jeho bratr August, ovlivňovat značné množství lidí. Bratr August je pravou rukou Josefo-

---

22) SAB, F-40, kartón 63, rok 1868.
23) SAB, F-40, kartón 76 – Seydel-Neuschlova korespondence s nacistickými organizacemi.

vou, pomáhá v obsluhování návštěvníků šenku a tak umožňuje staršímu Havlíkovi jeho „nekalé rejdy“. Vedle výčepnictví zastává Josef i funkci olbramovického listonoše, má v malém a jen nouzově postaveném domku mnoho dopisů i peněz, přičemž je značné nebezpečí požáru, kterým by interesované strany mohly přijít o nemalý obnos. Příliš obratně se rozhodl poškozovat české vlastence bohutický pán. A když nemohl jinak, tupil je nadávkami; pátera Pátka soustavně nazýval popem – jméno kněz prý bylo pro něho příliš vznešené, a o lékárníkovi Komersovi, bývalém starostovi Krumlova, prohlašoval, že neví sám, čí je. Seydlovo udání oplývá termíny jako „ultra české subjekty, čeští agitátoři, ultra Češi, čeští špióni, drzí Panslávové“.[24])

Proč tolik vzteku, pomlouvačnosti a zákeřnictví? Seydel se totiž domníval – patrně správně – že jmenovaní čeští vlastenci byli původci noticky v Moravské orlici, která upozornila na předčasnou exhumaci tělesných pozůstatků manželčiných v roce 1869 a byla příčinou prohraného sporu. A tak majitelem bohutického panství – nikoliv bohutickým lidem – bylo způsobeno, že z Bohutic vycházela udání proti sílícímu českému živlu a proti nejlepším jeho členům.

Opravdu neobyčejná léta se řadila do dekády před stoletím. Bohutice o 540 obyvatelích v roku 1870 změnily tvářnost. Hlavním bodem panoramatu obce se stal hranol věže, zakončený ostrým kuželem. Supějící vlaky udávaly rychlejší puls životu, v němž nastupovalo nové hospodářství, i když na zámku dožíval kožený vyznavač feudálních řádů, jenž odmítal nového ducha, avšak marně vzdoroval postupu české složky i v ohledu politickém. Doba byla skutečně jinačí.

Byla daleko jednotnější než předcházející, charakterizována rozběhem kapitalistického podnikání a dlouhou vládou císaře Františka Josefa v Rakousku, na bohutickém panství pak správou tří členů Seydlových a v obci starostou s obecní radou. Počet obyvatel obce vykazoval vytrvalý přírůstek s mírnou převahou žen nad muži. 540 obyvatel z roku 1870 (262 mužů, 278 žen) vzrostl na 724 v roku 1890 a v roku 1910 na 771, avšak do roku 1916 poklesl na 676 následkem odchodu mužů na vojnu. Až na několik Němců – nikdy ne více než dvě desítky – bylo naše obyvatelstvo české a velkou převahou římskokatolické. Počet evangelíků vzrostl ze 60 v roku 1890 na 76 v roku 1910. Katastrální výměra obnášela 716 hektarů. Zemědělský ráz sídla potvrzuje i počet dobytka. V roku 1910 bylo v obci 45 koní, 247 kusů hovězího, 366 kusů vepřového, skoro 100 koz a 59 včelstev. Suma daně činila v tomto roku 6,175 korun.[25]) Velkostatku náleželo 112,43 hektarů

24) SAB, F-40, kartón 64, rok 1870.
25) Školní kronika Bohutic I., str. 12–13 a Haňák, 1. c., str. 141.

polí, 5,32 ha zahrad, 0,44 ha vinic, 40,11 ha pastvin a 189 ha lesa. Obec vlastnila něco přes 17 arů rolí, 10 arů zahrad.

Majitelé velkostatku, Seydlové, byli vždy Němci, schopni v ohledu hospodářském, ale nepřející českému rozvoji. S postupujícími léty se jejich poměr ke všemu českému stával nepřátelským. Dovedli využít každé příležitosti, aby ovládli a ovlivnili obec podle známého hesla „rozděl a panuj". V podřízeném personálu vždy našli ochotného služebníka, jenž vnášel do obce neklid a tříštil společné úsilí. Daleko více mohlo být vykonáno, kdyby si Bohutičtí včas uvědomili, že svorností malé věci rostou, zatímco nesvornost připravuje půdu nepříteli. Až do února 1878 spravoval velkostatek Josef Seydl. Přežil svou manželku Aloisii o 12 roků, doživ se osmdesáti let. Byl nadmíru zbožný a jeho ruka byla častěji otevřena k nadílce školní drobotiny při různých příležitostech, zejména o vánocích. Právem je pokládán za příznivce školy, na kterou pamatoval obrazy a knihami i peněžním obnosem na zakoupení pomůcek. Občanům však způsobil mnohou těžkou chvíli vytrvalým sudičstvím a neustálými stížnostmi u nadřízených úřadů. Jeho brněnský advokát dr. Moric Pietz měl plné ruce práce; nejvíce, když se jednalo o vykácení staletých dubů v panském lese „Lérna", kdy se provinil zejména radní Matěj Smutný v roku 1877 zásahem do Seydlova vlastnictví. Radní byl nepřítelem velkostatkáře, vytýkal mu, že připravil obec o pastvinu, avšak celý spor prohrál.[26])

Nejednalo se o málo, Seydl žádal náhradu 445 zlatých. Obec se však za Smutného nepostavila, přísně oddělujíc věci dědiny od záležitostí soukromých. Však to Smutní obci nezapomněli v roku 1899, kdy došlo k založení hasičského sboru. O tom však bude ještě zmínka.

Po Josefově smrti připadl velkostatek čtyřem dědicům – Karlu, Rozárii, Evženu a Marii. Správcem byl Karel, který v roku 1902 vykoupil od spolumajitelů jejich podíly a panství opět spojil. V prosinci 1908 zemřel ve věku 81 roků a panství se ujala jeho padesátiletá dcera Anna. Karel si vedl ještě nesmlouvavěji než jeho předchůdce a na každém kroku se snažil oslabit věci, směřující ve prospěch českého obyvatelstva. Ještě o tom uslyšíme. V roku 1880 odkoupil od obce les „Na toufarských". Smrtí dcery Anny skončilo panství Seydlů, neboť v první třetině našeho věku se stali spolumajiteli Neuschelové. Hlavní línie postupu zůstávala stejná.

Daleko svobodněji než v období feudalismu se vyvíjel život v druhé polovici 19. a na počátku století našeho. Starosta s radními a členy obecního výboru rozhodovali o osudech vesnice se značnou pravomocí a nejednou i majiteli panství připomínali jeho povinnosti velmi roz-

---

26) SAB, F-40, kartón 65, rok 1878 a kartón 64, rok 1877.

hodně.[27]) V roku 1876 důrazně vymáhali zaplacení obecní přirážky, kterou Seydl po devět roků odmítal zaplatit. Jindy ho upozorňovali, aby „vrátil do chrámu mramorové tabulky, které nechal z kostela odebrat, poněvadž vůbec všechen lid v obci se velmi nad tím horší a znepokojuje. Proto je má opět na ono posvátné místo vsaditi“.[28]) V dubnu roku 1886 poslali občané Karlu Seydlovi ostrou stížnost proti škodám od zajíců v minulé zimě. Přestože měli stromky pečlivě ošetřené a ovázané, byly okousány. Energicky psali velkostatkáři: „Žádáme Vás tedy o odpověď, jestli se s námi vyrovnat chcete. Pakli byste se v dobrém vyrovnati nechtěl, nebo na naši žádost odpověď nedal, sme nuceni na naši škodu komisi si vyzdvihnouti“. Nadlesní Tichý odhadl stav stromků a postiženým se dostalo náhrady.

Věru není mnoho výtek, které by padaly na hlavu obecních představených v této době. Počínali si často tak, že dobrá věc nakonec zvítězila, i když nebylo nouze o lidi krátkozraké, kteří z nevědomosti, hlouposti či nevraživosti chtěli dobré dílo ohrozit, nebo aspoň zdržet. O všem jsme dobře zpraveni z obecní kroniky, vedené od roku 1878 Josefem Svobodou z čísla 41, která dosvědčuje, že i v této době bývaly Bohutice královstvím rozdvojeným. Více však bylo věcí užitečných a prospěšných. V roku 1883 bylo započato se stavbou silnice do Našiměřic a v roku 1895 vybudována pohodlná spojka Bohutic s Olbramovicemi. Stála 1478 zlatých. O dva roky později došlo ke zřízení spolku Hospodářská besídka. Přičiněním jeho členů byla založena „Meruňková hora“ naproti železniční zastávce. Prodané centy meruněk pomáhaly v nejbližších letech obecní pokladně. V roku 1900 došlo k postavení obecní radnice ve „Vobůrce“; v přízemí našlo prostory hasičské skladiště a nad ním obecní kancelář. Náklad uhradil Karel Seydl, když chtěl od obce dosáhnout pronájem honitby.

Posílení bezpečnosti proti požárům značilo založení hasičského sboru. Stádium příprav na konci roku 1898 mělo praktický výsledek: 4. dubna 1899 byl zvolen výbor a do čtyř měsíců čítal sbor dvacet mužů a zakoupil sice starší, ale ještě plně vyhovující stříkačku. Část obce kolem Matěje Smutného však sboru nepřála a pomohla velkostatkáři uskutečnit v české obci spolek vojenských vysloužilců-veteránů – s německým velením. Neměl, na štěstí, dlouhého trvání. Založením raiffeisenky z podnětu faráře, starosty i nadučitele byl uplatněn český vliv natolik, že nebezpečí bylo zažehnáno.

Posilu v tělocvičném i národním ohledu znamenalo založení Sokola.

---

27) V roku 1874 byl starostou Václav Holik, po něm Josef Svoboda, od roku 1877 Martin Novák, v osmdesátých letech opět Josef Svoboda, od roku 1884 Jakub Kelner a v letech devadesátých Josef Svoboda, za I. světové války Václav Svoboda a po jeho narukování Karel Novák.

28) SAB, F-40, kartón 65, leta 1875–1877 a kartón 66, rok 1886. Jednalo se patrně o votivní tabulky s děkovnými nápisy.

Už od roku 1908 zde působil tělocvičný odbor z Krumlova a o dva roky později vznikla samostatná jednota sokolská v Bohuticích. Učitel František Hejný byl prvním cvičitelem. Zaslouženější pozornost byla věnována i škole. V roku 1882 byla dosavadní jednotřídka rozšířena na dvojtřídku a přistavěn i byt učitele. Stalo se tak nákladem 2300 zlatých. Měla také už svou vlastní knihovnu. O štědrém dnu roku 1876 daroval Josef Seydl 74 knih – povídky, báchorky, příběhy ze života i výbor z Komenského – a položil tak základ ke školní knihovně, jež do konce našeho období vzrostla na 239 svazků. V prosinci 1898 byla založena z popudu místní školní rady školní nadace k podpoře chudých žáků. Tak vznikl „Školní fond císaře Františka Josefa a císařovny Alžběty", připomínající padesáté výročí vlády mocnáře. Nejdůležitějším datem v tomto ohledu se stal rok 1906. 18. března byl posvěcen základní kámen k nové budově „dílny lidskosti", dokončené 30. července nákladem 30 000 zlatých. Jednopatrová stavba trojtřídního ústavu je dodnes vedle kostela nejvýraznějším bodem obce. Stavbu nové školy nepouštěly občané se zřetele od počátku našeho věku. Už v roku 1904 získali stavební místo od majitele velkostatku, František Dočkal z Miroslavi vypracoval plán nové budovy, kterou provedl brněnský stavitel František Křivý. Ke škole patří pozemky parcelních čísel 385, 386 a č. 509 s úhrnnou výměrou 874 čtverečních metrů. Školní plat však vytrvale váznul, takže okresní hejtman krumlovský byl častěji nucen posílat do Bohutic exekutora, aby vymáhal nedoplatky od nepolepšitelných dlužníků.[29]) Už v roku 1912 se vynořila snaha po elektrifikaci obce; jejím propagátorem byly „Podyjské závody elektrické". Ušlechtilá snaha však byla přerušena válkou a Bohutice musely ještě desetiletí čekat, než se v domech a nad obcí rozsvítily první žárovky.

V ohledu církevním je nutno poznamenat vybudování fary, která vznikla adaptací staré myslivny na dolním konci v sousedství panského hostince, později prodaného Nathanu Eisnerovi, bývalému nájemci. Pozornost si vynucují i evangelíci. Ačkoliv tvořili pouhou desetinu obyvatel, přece měli pevnou organizaci, a to zejména od roku 1896. Tehdy zámožný zdejší občan Jan Schovanec z čísla 50 podědil po smrti příbuzné Terezie Schovancové dům číslo 14 a dal ho opravit na modlitebnu. Reformovaní z Bohutic, z Vedrovic a Rakšic získali tak útočiště, kde jim první neděli v měsíci konal bohoslužby duchovní z Miroslavi. Trvaly zde do roku 1925, kdy byl dům prodán řídícímu učiteli Tomáši Grůnovi. V roku 1883 byla postavena zeď okolo katolického chrámu a opraveny náhrobky manželů Seydlových.[30]) V sousedství

29) SAB, F-40, kartón 66, rok 1887.
30) SAB, F-40, kartón 66, rok 1883 a školní kronika obce I., str. 32.

panské zahrady dal v roku 1899 zbudovat rázovitý pomníček „ke cti a chvále svaté rodiny“ Josef Holík a v roku 1906 farář Karel Bezstarosti přiměl občany k rozsáhlé opravě kostela při příležitosti biřmování, jež provedl brněnský biskup Pavel Huyn.

Neobyčejně suchý rok 1908 přinutil občany hloubit vlastní studny, když obecní byly vyčerpány a zámecká nestačila. Tak bylo vykopáno devět studní, z nichž zejména studna Jana Franty v čísle 30 měla značné množství vody. V roku 1912 bylo započato s úpravou vesnice. Hluboký výmol, jenž se táhl středem vesnice a po každém přívalu se šířil a prohluboval, byl zahrnut a vydlážděn.

Starší situační plán obce ukazuje názorně půdorys vesnice. Bohužel, není na něm uveden rok ani žádný podrobnější údaj, k jakému účelu měl sloužit. Leccos však by dosvědčovalo tomu, že zachycuje stav Bohutic z počátku našeho období, nebo z prvních desetiletí 19. století. Dvě ulice, jež tvoří základ půdorysu sídla, se od sebe nápadně liší. Severní je tvořena hospodářskými budovami zámeckými se zámeckou residencí v pozadí a po obou stranách s rozsáhlými statky, vesměs od sebe oddělenými mezerou 3 až 5 metrů širokou. Před každým stavením je předzahrádka. Šířka ulice je 15 až 25 metrů, ojediněle přes 30 m. Až na čtyři jsou zde všechna obytná stavení kryta pálenými taškami, severní strana má tvrdou krytinu i na hospodářských budovách, zatímco na jižní jsou téměř všechny pod dochem. 8 až 14 metrů široká ulice dolní je mnohem chudobnější a obytnými staveními zastavěna pouze po jedné straně; druhou tvoří stodoly, patřící hospodářským usedlostem hlavní návesní ulice. Na první pohled je poznat dochem pokryté chalupy domkařů, rovněž oddělené navzájem mezerou; pouze na východní straně jsou stavení sražena. Za každým stavením se táhne zahrada s nezbytnou stodolou na samém konci. Na návsi jsou dvě studny, dále kašna na nádvoří zámku a rybník „Obůrka“. V dolní ulici je studna jediná a další v obvodu poblíž dnešní lurdské jeskyně. Poslední byla po levé straně cesty do Olbramovic, nedaleko panské zahrady, kde sloužila několika chalupám na východním okraji vesnice.[31])

Pokojný život obce častěji rozrušila událost neradostná. V létě roku 1875 shořela Seydlovi stodola plná obilí z nové sklizně. 16. července následujícího roku bylo v Bohuticích pocítěno zemětřesení; spadlo několik komínů. Strašné krupobití s průtrží mračen zničilo úrodu 10. července roku 1884. V posledním desetiletí předcházejícího věku byla veřejnost častěji vzrušena sebevraždami místních obyvatel následkem alkoholu, trudnomyslnosti nebo zoufalých rodinných poměrů.

---

31) To vše je vidět na situačním plánu obce, bohužel nedatovaném. Je v SAB, F-40, č. 360.

Největší strádání však přinesla první světová válka v letech 1914 až 1918. Z Bohutic bylo odvedeno 156 občanů[32]) od 18 do 50 roků, mnozí utrpěli zranění, někteří jsou nezvěstní a 25 mužů v nejlepším věku obětovalo život. Této smutné bilanci ještě věnujeme pozornost. Válečné hospodářství dolehlo na obec stejně jako na každé sídlo země a projevilo se rovněž v každém ohledu: v zabavování obilí, dobytka, neustálými rekvizicemi i za vojenské asistence a pronásledováním uvědomělých členů obce. Školní děti pletly a háčkovaly ponožky a nátepníčky pro vojsko, sbíraly byliny, peníze, textilie, kovy a papír. Jedna válečná půjčka stíhala druhou – celkem sedm – přibývalo potravinových lístků, ale nebylo živobytí. V roku 1916 bylo odevzdáno k vojenským účelům kovové náčiní – hmoždíře, kotle, svícny, měděné hrnce, stříkačky a v březnu 1917 došlo i na kostelní zvony. Naposled se rozezvučely nad krajem a potom rozbité na kusy shazovány s věže. Za kostelními putoval i ze hřbitovní kaple, ba i školní zvoneček musel být odevzdán. Druhý z uvedené kaple byl upevněn na kostelní věži, aby zastával službu zvonů zabavených a rozbitých. V lednu 1918 byly rekvirovány i kovové předměty kostelní – svícny a píšťaly varhan. To však monarchie měla už na mále. Říjen roku 1918 ji škrtl ze seznamu států. Ustoupila novému uspořádání světa, v němž zaujala místo i Československá republika. S ní mír a mnoho nadějí. Touha nespokojených v roku 1706 a rebelujících v letech 1821 a 1866 byla konečně splněna.

32) Všechna jména odvedených jsou ve školní kronice I., str. 41–47.

Léta 1918—1960

Ráz doby, stručný přehled – 28. říjen 1918 – Obec po válce, padlí – Politické strany – Stavební ruch – Kulturní život – Pomník obětem 1. světové války – Farář Prášek buduje „moravské Lurdy" – Evangelíci – Vývoj dělnického hnutí – „Bohutická stávka" – Protektorát – Snaha o vlastní nádraží – Vládní komisař Seydl-Neuschel – Škody na konci 2. světové války – První místní národní výbor – Vývoj JZD – Vodovod – Ovocnářský spolek – Další rozvoj obce – Význační rodáci.

Celé období od konce první světové války až do dneška je vyplněno existencí Československé republiky, která nepřestala právně existovat ani v osudných dnech Mnichova a byla neustále uznávána velmocemi. Fakticky byla však od března 1939 násilně obsazena brutálním sousedem, ale v srdcích lidu nikdy neutuchalo přesvědčení, že okupace a roztržení státu jsou pouze dočasné. Násilně vnucený protektorát dělí toto období na tři části: na předmnichovskou republiku, období okupace a dobu po druhé světové válce, kdy se nejvýrazněji proměna odrazila i v novém označení státu, zdůrazňujícím jeho socialistický charakter. K vůli přehledu pokládáme posledních 40 roků za souvislý časový úsek, charakterizovaný republikánským zřízením a dalšími typickými znaky, které vtiskují době jednotný ráz.

28. října 1918 začal všechen náš lid žít novým životem. Přebíral řízení poměrů do vlastních rukou, odstraňoval zbytky rakousko-uherské monarchie, vítal vracející se vojíny z jednotlivých front a truchlil nad těmi, kteří již nespatřili svých domovů. Bohutičtí padlí jsou zvěčnělí na pomníku před kostelem a na pamětní desce na sokolovně: Ladislav Bauer, Stanislav Buršík, Rudolf Čepera, František Dolák, Jindřich Eger, Karel Franta, František Holárek, Ferdinand Chadim, Tomáš Jelínek, Cyril Kelner, František Křikava, Vilém Novák, Edvard Řeřucha, Vilém Schovanec, Edvard Smrček, Josef Smutný, Edvard Stehlík, František Svoboda, Matěj Svoboda, Jan Šibral, Karel Štindl, František Švanda, Vojtěch Vavřín, Ferdinand Ziegler a Petr Žák. Bohutice ztratily 25 občanů vedle dalších raněných a zmrzačených. Teprve v roku 1930 vyrovnala obec ztráty válečných let a její počet obyvatel činil 762 Čechů a 6 Němců. Podle náboženského vyznání 599 římských katolíků, 63 evangelíků, 65 vyznání československého, 10 izraelitů a 30 bez vyznání. Všichni bydleli ve 193 popisných číslech. Výměra katastru činila 716 hektarů, 66 arů, z čehož obci a občanům patřilo 332 hektarů,

velkostatku 365 hektarů. Do dneška, to je do konce roku 1966, stoupl počet obyvatel na 823 a počet domů na 227. V obhospodařování půdy došlo k převratné změně na konci období – od roku 1957. Dnes patří 440 hektarů orné půdy zemědělskému družstvu, ostatek je v rukou samostatně hospodařících zemědělců, bez šesti hektarů, patřících obci.

Poslední dva měsíce roku 1918 uplynuly v oslavách a přípravách na další léta, ve kterých se život zemědělské obce měl rozběhnout všemi směry. Především oslavila svátek svobody škola. Tam zazpívaly děti novou hymnu, školnímu dorostu nikoliv neznámou. Už v roku 1898 přidal učitel Florián Štenzl k Tylovu textu sloku o známém ovoci a révě domova bohutického. Dodnes není mezi staršími občany vesnice nikoho, kdo by neznal vroucí verše o domovu pod Leskounem.[1]) 15. listopadu 1918 promluvil o významném osvobození k přeplněnému sálu tehdy už Eisnerova hostince učitel Alois Švarc z Lesonic. Vesnice se octla ve varu, v zajetí hesel a tužeb, čekalo se na parcelaci velkostatku, potrestání udavačů, náhončích četnictva a keťasů, jak se tehdy říkalo šmelinářům, přičemž jako v každé převratné době byla mnohá obvinění lichá a neopodstatněná.

Politicky se občané zařadili do strany lidové, v obci vždy značně zastoupené, dále do starší, leč o málo slabší sociálně demokratické a do republikánské. V prvních volbách 15. června 1919 získali lidovci šest, sociální demokraté pět a republikáni čtyři zástupce do obecního zastupitelstva. Starostou se stal lidovec, rolník Karel Holík. Pro churavost se však koncem roku 1922 vzdal úřadu, který převzal dosavadní náměstek Ferdinand Adamec.[2]) Pětileté volební období přinášela osobní změny v obecním zastupitelstvu, dny voleb samých rozvířily hladinu normálního života, zejména když v roku 1925 přibyla k dosavadním politickým stranám ještě národně socialistická a když někteří jednotlivci se nesmlouvavě drali do popředí. To ostatně nebyla pouze bolest Bohutic; stonala na ni celá republika, ve které nesvornost politických stran a jejich nezdravý počet byly také jednou z příčin konce v roku 1939. Obci byl vnucen německý komisař a bezohledně potíral jakýkoliv projev svobody. Teprve rok 1945 přinesl novou správu v národních výborech, orgánech pracujících v dosud nebývale širokém slova smyslu.

Neprodleně po první světové válce se v Bohuticích hodně stavělo. Občané kupovali stavební místa od velkostatku – měřici za tisíc až dvanáct set korun, nebo aspoň rozšiřovali několika desítkami čtverečních

---

1) Stenzlovy verše jsou uvedeny v předmluvě MNV.

2) Po první světové válce byli starostové obce následující občané: Karel Holík, Ferdinand Adamec, Alois Živna, Jaroslav Smutný, kterého po smrti v roce 1930 vystřídal náměstek František Rozmahel. Po něm Václav Štefl a až do okupace Bohuslav Svoboda. Po dobu okupace vládní komisař Seydl-Neuschel. Po druhé světové válce se ve funkci předsedů MNV vystřídali: František Hykl, Jan Zelníček, Karel Kolesa, František Vespalec, Ludvík Čepera a Rudolf Čunderlík.

ních metrů dvorky a předzahrádky.[3]) Již v roku 1921 koupila obec za tisíc korun od velkostatku díl parcely č. 328 ve výměře 402 m² na veřejnou cestu. V únoru 1923 byl ve prospěch obce zaknihován pozemek „stráně od mostku až ke dráze, rybníček a potok v to počítaje". Současně koupila sokolská jednota od správy statku 3200 m² na postavení tělocvičny a cvičiště za 7073 Kč. Ústřednímu výboru Národní jednoty pro jihozápadní Moravu docházely zejména v letech 1921 až 1925 stále žádosti o parcelaci velkostatku nebo utvoření statku zbytkového, který by přešel do českých rukou. Ústřední výbor v Brně upozorňoval, že majitelce musí být podle zákona ponecháno 150 hektarů zemědělské půdy, takže zbytek, jejž tvořil hlavně les ve výměře 196 hektarů, by sotva uspokojil velký počet uchazečů. Radil proto nabídnout Anně Seydlové jiný zemědělský podnik cestou směny za její statek v Bohuticích. K tomu ovšem nedošlo a stejně ne k parcelaci, takže němečtí majitelé tu zůstávali až do roku 1945. V roku 1930 žádala obecní rada velkostatek o „přepuštění přední fronty před domky těm občanům, kteří postrádali kloudného příchodu a vjezdu" a zdůrazňovala, že valem přibývá žádostí o stavební místa. Dědina tak dostávala novou tvář a kolem starého jádra vyrůstaly shluky nových domků. Na kolonii 14, na Marešově 17 a Na příčkách 6. Všechny musely být kryty pálenou krytinou, aby nedošlo k požáru v případě zapálení panského stohu. Tak si vymínil velkostatkář.

8. července 1923 došlo k otevření sokolovny. Byla přestavěna z bývalé panské stodoly a s rozsáhlým cvičištěm skýtala možnost tělocvičného vyžití. Náklad 82 000 Kč byl z velké části kryt obětavou prací členů. Otevření tělovýchovného stánku bylo slavností pro jižní Moravu a vzbudilo zaslouženou pozornost novin.[4]) Členové Sokola hráli divadelní představení dobré úrovně a tak vedle tělocvičné pěstovali i kulturní činnost, závodíce tak s Jednotou orelskou, založenou v roku 1921. Také svěcení orlovny 23. srpna 1925 se stalo manifestací lidové strany za účasti hostů z blízkého i širokého okolí. Zdravá konkurence tělocvičného ruchu se stávala i dravou a často vrhala i své stíny. Bylo jich v obci víc než dost. V den svěcení orlovny pořádala místní organizace republikánské a národně-socialistické strany dožínkovou slavnost v Kalinově hostinci u rakšického nádraží – „orlům na truc". Opakovala se

3) V roce 1922 koupil od velkostatku 154 m² Karel Rod, 138 m² Fr. Štefka, 330 m² Fr. Svoboda, o něco více Karel Štefl, Edvard Buchta a Josef Šibral. Dále 1610 m² Fr. Štefka a 1963 m² Josefa Rodová. V roku 1925 zakoupili stavební pozemky: Ludvík Franta, Jan Novák, Jakub Zelníček, Jan Franta, Josef Buršík, Edvard Kelner, Frant. Rozmahel a Frant. Hykl. V letech třicátých byla prodána stavební místa Edvardu Vavřínovi, Amálii Šibrlové, Františku Čeperovi, Janu Svobodovi, Oldřichu a Blažeji Vlkovi a Karle Holíkové. Každému ve výměře do 380 m², 1 m² za 2,50 Kč. F-40, kartón 69, fasc. pozemková reforma.

4) Lidové noviny z 9. 7. 1923.

tu nesvornost, jež začala už při budování pomníku padlým ve světové válce 1914 až 1918.

Připomeňme si trochu historie. 1. května 1919 byla na pozemku za tratí u cesty do Knínic uspořádána stromová slavnost za účasti téměř všeho bohutického obyvatelstva. Obci ji dodnes připomínají dvě ze tří tehdy zasazených lipek svobody. Tam se poprvé vynořila myšlenka uctít oběti války důstojným pomníkem, na který bylo účastníky vybráno prvních 450 Kč. Nastal však spor o to, kde má pomník stát. Lidovci trvali na místě před kostelem, pokrokáři s evangelickou menšinou však nesouhlasili. A tak ovocem nejednotnosti jsou v obci památníky dva: jeden před kostelem a druhý jako pamětní deska na sokolovně. Památník zbudovaný „lidovou jednotou s příznivci" byl odhalen v roku 1922, mramorová deska na sokolovně v říjnu o dva roky později. Spory se odrážely i na půdě školní a bývaly přiostřovány ještě tiskem, jistě k neprospěchu společné věci.[5])

Nebyla by však správnou představa, že Bohutice byly jenom královstvím rozděleným. Potvrzují to takové akce, které vyrostly z přesvědčení všech a dosáhly všeobecného souhlasu. V roku 1921 byla založena obecní knihovna, umožněná darem výboru ve výši 600 Kč. Prvních 77 svazků vzrostlo do konce roku 1924 na 151 a v ostatních letech průměrně o knihy za 500 Kč. Umístěna ve škole doplňovala zábavnými knihami a poučnými časopisy školní knihovnu a stala se významným zdrojem vesnické osvěty. V roku 1924 byl založen místní odbor Národní jednoty pro jihozápadní Moravu a značil rozhodnou posilu národního a kulturního úsilí. Vedle školy byl institucí, která nerozlišovala občany podle politického nebo náboženského zařazení a všechny děti podporovala prádlem, šatstvem a obuví. Červený kříž podal leckdy pomocnou ruku a přispěl nářadím a inventářem pro školní zahrádku. Škola sama měla poslání osvětové, ovšem v duchu pokrokovém, jímž byl určován vývoj celého státu. Každoroční oslavu si vyžádal 28. říjen, výroční dny narozenin presidentů i ostatní historická data mužů i událostí, která tvoří radostnou i bolestnou náplň národní historie. Občasnými sbírkami pomáhaly děti mrzáčkům, neduživým, trpícím tuberkulózou, nebo ústavům menšinovým. Několikrát vítaly prvního presidenta, když projížděl smavou jižní Moravou.[6]) Po šesti letech se nad krajem opět rozhlaholily zvony kostela, vytažené na věž 25. března 1923 za slavnostní střelby z hmoždířů. V roku 1928 se občané dočkali elektrického osvětlení. Poslední den v roce zalil vesnici světlem žáro-

---

5) Noviny „Den" ze dne 7. února 1922 a „Příspěvek ke kronice obce Bohutic od říd. učitele M. Svobody. Rukopis mně byl zapůjčen p. Čárským. Více se najde ve Školní kronice obce Bohutic, I. str. 79.

6) Například 20. června 1924 nebo 13. května 1928. Při oslavě 80tých narozenin T. G. Masaryka zasadilo žactvo v březnu 1930 „strom Masarykův". Srovnej kroniku obce, I. díl.

vek, napájených proudem z Oslavan. Náklad přes 100 000 Kč byl kryt půjčkou od Hypoteční banky v Brně. Elektrický proud umožnil vybudování kina „Moravia", patřícího orelské jednotě. S promítáním bylo započato 1. ledna 1930 filmem o sv. Františku z Asisi. O čtyři léta později byla postavena na železniční zastávce malá čekárna.

V jubilejním roku Lurd pojal farář Antonín Prášek (1886 až 1959) smělý a nákladný plán. Sám byl horlivým poutníkem, jak dosvědčuje nápis na hřbitovním náhrobku – poutník lurdský a jerusalemský. V sedmdesátém výročí lurdského jubilea v roku 1928 uvítal příležitost k postavení jeskyně, která měla poutníkům z Moravy připomínat zázračné místo francouzské. Majitelka panství poskytla akátovou stráň pod hřbitovem a farář se pustil do práce s elánem, jemuž není možno odepřít uznání. Vybudoval jeskyni podobnou francouzské, obstaral mariánskou sochu z Lyonu a oltář z kararského mramoru. Desítky soch v životní velikosti značné umělecké práce sochaře Becka z Kutné Hory měly tvořit plastickou křížovou cestu podobnou vambeřické. Změna nazírání po roku 1948 a leckdy ne dost taktní počínání duchovního nedovolily dokončení záměru, jenž usiloval obnovit poutnickou slávu Bohutic, kterou obec slynula v době jesuitského panství. Není sporu o hmotném prospěchu farářova záměru, když několikrát do roka zhlédlo „lurdskou jeskyni" tisíce návštěvníků. Bývalo to o svatodušním pondělí, o svátku P. Marie Karmelské, dále 15. srpna a o růžencových slavnostech v říjnu. Poutníci přicházeli z blízkého okolí, ale i ze Znojemska, Slovácka, z Brna, ba i z Prahy. Jména dárců přispívajících na zhotovení soch křížové cesty potvrzují, že obec začínala být známa v celém státě. 22. července 1928 vysvětil jeskyni rajhradský opat Petr Hlobil. Česky psaná „Kytka z lurdských skal" od Práškova předchůdce Karla Bezstarosti, jenž ve francouzských Lurdech první česky kázal, s německým spiskem J. Amstlera šířily popularitu jihomoravské vesnice.[7])

Poválečnými hesly byl velmi zdůrazňován požadavek vystupování z církve, ražený devizou „pryč od Říma". Také v Bohuticích opustilo katolickou konfesi několik rodin a posílilo novou církev československou, méně evangelickou, poněkud více počet občanů bez konfese. Evangelíci právě v těchto letech dovedli najít dosti ochoty, píle a obětavosti, když 29. června 1935 si otevřeli novou modlitebnu. Pěkná budova na Chovancově pozemku při málo upravené cestě k železniční zastávce je vedle kostela a školy výraznou dominantou vesnice. Jistě

---

7) Bližší poučení najde čtenář v obou uvedených svazečcích. Německý se jmenuje Die Lourdes-Jubiläums-Grote in Bochtitz. Velikého počtu poutníků, kteří přicházeli do Bohutic, se v roku 1939 dovolávali občané při podávání žádosti o zřízení nádraží v obci po odtržení pohraničních oblastí. Materiál mně laskavě zapůjčil p. Ad. Ambros.

Nové koupaliště.

vynikne daleko více, až se celé okolí evangelického sboru dočká potřebné úpravy a vzrostlá zeleň poskytne vhodný rámec ladně řešeného celku. Jak tu nevzpomenout lic. theologie Josefa Ladislava Hájka, českobratrského faráře a opory češství v Miroslavi, zemřelého 10. května 1930. Nadšený šiřitel názorů Husových a Komenského na bohutické škole se otevření nového sboru nedočkal. Modlitebna byla postavena finanční obětí evangelických příslušníků Bohutic a okolí, plány vypracoval a stavbu vedl František Dočkal z Miroslavi.

Také otázka vývoje dělnického hnutí v Bohuticích si vyžaduje náležitou zastávku. Je ovšem pravda, že v zemědělské obci, ve vesnici s velkou převahou obyvatel římskokatolického vyznání, nedošlo k takovému hnutí jako v centrech průmyslových, avšak bez odezvy tu nezapadla žádná důležitější akce, týkající se osudů proletariátu. Již koncem minulého století sem zalétaly vlivy působení Josefa Hybeše a nacházely úrodnou půdu. Pokusy o založení sociální demokracie se datují již z let 1895, a to u občanů ovlivněných pobytem ve Vídni nebo vojenskou službou. Válkou byly sice přerušeny, ale po ní se vynořily opět, takže již v roku 1919 zde byla založena Dělnická tělocvičná jednota. Její členové měli na zřeteli podchycení zaměstnanců velko-

statku, aby mohli důrazněji postupovat v ohledu mzdových požadavků. Pět mandátů, které získali ve volbách v témže roku, svědčilo o tom, že v obci byly předpoklady pro další rozvoj. Starostou Dělnické tělocvičné jednoty byl učitel Ferdinand Adamec, rozněž agilní činovník hasičský, starosta 29. župy, která později nesla jeho jméno.[8])

„Lassallovci", jak se členům Jednoty tehdy běžně říkalo, se neomezovali jen na cvičení. Doplňkem byla i činnost organizační a kulturní, jež nutila členy Sokola i Orla udržovat krok. Obydlí spoluzakladatele Františka Sulzera ve staré škole bylo centrem činnosti i solidarity se stávkujícími v Oslavanech na konci roku 1920. O rok později se Dělnická tělocvičná jednota proměnila ve Federovanou a připravila úspěšnou místní spartakiádu v sádku na panském poli. Vedle vzpomenutých organizátorů uvádíme ještě jména Františka Uhra a Josefa Kopčila. Na 10. října 1921, právě když byly v obci pořádány hody, vyhlásili stávku zemědělského dělnictva velkostatku, která i při hubeném výsledku měla svůj lokální význam; přinutila zámecký personál obsluhovat dobytek, když všichni dělníci stávkovali. Ne dost promyšleně připravená akce však skončila neúspěchem a propuštěním jmenovaných organizátorů z práce. Po čase se odstěhovali z Bohutic, kde sotva mohli obstát pro charakterové vady, jež poskytovaly odpůrcům záminky k útokům a napadání.[8a]) Federované jednotě i vznikající organizaci komunistické byla zasazena těžká rána. Teprve v roku 1927 byla založena sociální demokracie a trvale v obci upevněna. KSČ se dočkala řádné organizace teprve po druhé světové válce. Ať jakkoliv hodnotíme podrobnosti průběhu „bohutické stávky" – a byly tu i výjevy, jimž přitakati nemůžeme – přece nutno uznat, že se v ní uplatnila rozhodná vůle pracujících proti kapitalistickým pánům dědiny.

Nelze rovněž zapomínat, že z podnětu sociální demokracie vzniklo stavební družstvo, jež pečovalo o vyvlastnění pozemků a příděl stavebních míst k výstavbě rodinných domků. Z jejího přičinění byla založena organizace lučebníků, která umožňovala podpory v nezaměstnanosti v období pro nepracující dělníky nejtěžším. Bez sociální demokracie, bez energické osobnosti Adolfa Hykla, by sotva vznikl úsporný kroužek čítající přes šedesát drobných střádalů, kteří se tak učili odkládat i nejmenší částky, jež odmítala přijímat místní raiffeisenka. Nebylo by divadelního elánu, nesčetného množství poučných přednášek za účasti významných osobností a odborníků z dalekého okolí. Dodnes jedna z nově vzniklých čtvrtí rodinných domků nese jméno znojemského průkopníka dělnického uvědomění v Bohuticích.

---

8) Zde se opírám o paměti současníků, stejně jako při 8 a. Josef Kopčil se odstěhoval do Jeřic, kde byl tajemníkem lidové strany. – 8a) Srov. předcházející poznámku.

Zde jsme však také u nebývale vzedmuté hladiny vesnického života plného jitření a zápasu politických stran, na místě nezbytné svornosti a pevné vůle táhnout za jeden provaz, jak vyžadovala politická situace. Rozvadění synové obce měli dost času přemýšlet o svých nedostatcích, když na podzim roku 1938 byla nespravedlivě diktována nová státní hranice a v následujícím roku nenasytný soused pohltil i vesnici. Okupací pohraničního území byly i Bohutice obsazeny říšskou armádou a na žádost majitele panství měly připadnout k říši. Vzápětí po okupaci se však ukázalo, že Bohutice byly zabrány omylem, a proto po 12 hodinách byly ze záboru vypuštěny. Z vesnice byla vypravena delegace do Prahy, aby dosáhla přivtělení obce k území druhé republiky, zbavené pohraničních krajů. Sestávala z faráře Práška, starosty Bohuslava Svobody a radního Jaroslava Leikepa. O beznadějnosti jejího poslání by nebylo nejmenší pochyby, kdyby hodnostáři Třetí říše bývali uznali z jakýchkoliv důvodů za prospěšné odtržení vesnice od zmrzačeného těla trpícího státu. Bezohlední okupanti nevydali totiž jediné místo, o němž bylo rozhodnuto Hitlerem a jeho poradci ve prospěch říše. Zůstane ovšem zásluhou české obce, že se bránila proti křivdě a hledala nápravu.[9])

Vládním komisařem obce v době protektorátu se stal Heinz Neuschel. Rodák z Nového Přerova u Mikulova, správce panství, byl adoptován poslední majitelkou Annou Seydlovou a po její smrti se stal univerzálním dědicem. Jeho korespondence s nacistickými institucemi ukazuje portrét posledního držitele panství a jeho nepřátelství vůči všemu českému.[10]) V době první republiky zaměstnával přes 50 osob z Bohutic ve službě hajných, nádeníků, lesních dělníků a kromě toho ještě desítky Slováků. O jeho postupu a chování k zaměstnancům svědčí už vzpomenutá stávka v roku 1921, o národnostním smýšlení zachované dopisy z let 1938 a 1939.[11]) Je opravdu těžko nalézt omluvu, kde prameny hovoří jasnou řečí; zamýšlel zřídit německou školu v obci, vždy hrdé na své češství a usiloval tak o zničení samých kořenů národní bytosti. Bude ctí Bohutických, že se této snaze vzepřeli, ať byli Čechy po staletí, nebo nositeli německých jmen, u nichž by se dal čekat pravý opak.

Počátkem prosince 1938 psal říšskému komisaři pro sjednocení Rakouska s Říší, že koncem září téhož roku byli z panství vykázáni všichni němečtí zaměstnanci, ačkoliv pravdou je, že zámecké panstvo odešlo samo, aniž by je někdo vyháněl. Když se v listopadu opět vrá-

---

9) Podrobnější zmínkou o krátkém záboru obce vysvětlujeme situaci, která zpravidla bývá chápána tak, jakoby uvedení členové delegace měli rozhodující podíl na vypuštění Bohutic ze záboru, což bylo především časově neproveditelné.

10) SAB, F-40, kartón 76 Neuschelova korespondence s nacistickými institucemi.

11) SAB, F-40, kartón 66. Tam je dosti dokladů o osobních záležitostech zaměstnanců u dvora.

tili, pokračuje Neuschel, našli zplundrované obydlí, vše rozkradeno, sklep vylámán, zásoby odvlečeny a píci se senem zkonzumovánu, neboť zde bylo ustájeno 270 vojenských koní. Do zámku se nastěhovalo četnictvo, avšak to odmítlo ručit za bezpečnost majitele a personálu. Žijí prý zde jako na ztracené vartě; špatná to odměna za to, že za všech okolností vzdorovali nesnesitelnému příkoří ze strany Čechů, hájili panství jako důležitou výspu němectví a snášeli posměšné nadávky proklatých henlajnovců. Neuschel se netajil hořkým pocitem, že ho říše opustila. Týden před vyhlášením protektorátu opakoval své nářky pověřenci říšské komise pro úpravu pohraničních poměrů Quidonu Klieberovi a rozhodně žádal připojení Bohutic k říši. Zdůrazňoval zde své zásluhy o panství, které zůstalo v německých rukách přesto, že majitelka byla již dříve rozhodnuta k jeho prodeji. On však se proti tomu postavil a tak zabránil posílení české složky v kraji. Budou-li Bohutice připojeny k říši, psal dále, prodá statek osidlovací společnosti, která se postará o jeho osazení německými sedláky. Tyto dopisy nám objasňují příchod několika besarabských rodin do vesnice o něco později. Je na ně třeba pohlížet jako na kolonizační předvoj, který měl znamenat počátek konce českého sídla na jižní Moravě.

Hans Seydl-Neuschel jako vládní komisař posílal častá hlášení úřadům a nikdy neopomenul patřičně zveličit jihlavskému oberlandrátu nebo třebíčskému gestapu jednotlivé události jako součást záměrného spiknutí. Tak se stalo 21. dubna 1939, když vypukl oheň v panském lese, 9. června 1939 při zničení úřední registratury, nebo při znečištění lesní studny, která zásobovala zámek vodou. V náhodně pohozeném zrezivělém revolveru viděl stopu ukrytého skladiště zbraní.[12]) Tak docházelo k zatýkání bohutických občanů, ačkoliv není možno tvrdit, že všechna byla následkem Neuschelových hlášení. Brzy po jeho návratu do Bohutic byl zatčen starosta Svoboda a obviněn, že jako dočasný správce statku nesl hlavní vinu na rozkradení panského sklepa a jiných hodnotných věcí. Nezávisle na starostovi po požáru tak zvané hájovny byli zatčeni a vyšetřováni jako domnělí žhářové Leopold Eisner, židovský majitel hostince, zemědělec František Tauvinkl a dělník Karel Štefl. Po měsíční vazbě v Jihlavě se opět vrátili, Štefl však doma zakrátko zemřel.

Pro politické provinění byli vyšetřováni a internováni: úředník Jarmil Sedmera 6 měsíců v Kounicových kolejích v Brně, jako rukojmí dělník Josef Vrána – 17 měsíců v Buchenwaldu, železniční zaměstnanec Adolf Ambros – 9 měsíců v Kounicových kolejích v Brně a Tomáš Masařík, celá čtyři léta na různých místech. Vedle zmíněných ještě dů-

12) SAB, F-40, kartón 76.

chodce Fr. Rozmahel a obchodní zaměstnanec Jan Vojta. Šest občanů židovského vyznání bylo odvlečeno, čtyři z nich se stali obětí Hitlerova antisemitského běsnění. Osud Leopolda Eisnera byl nejdojímavější. V době nebezpečí republiky byl na hranicích v oddílech SOS a v jeho hostinci se nejednou v pozdních hodinách ozvalo volání londýnského rozhlasu. To vše mu vyneslo odsouzení na dva roky a trest si odpykával v hamburských loděnicích. Těsně před atentátem na Heydricha mu trest vypršel a Eisner se vracel do Bohutic. Přespal v Praze, kde se mu nocleh stal osudným; ve dnech stanného práva byl zatčen a neprodleně popraven. Manželka Olga se rovněž nevrátila a nejinak obě děti – Jarmila a Zdeněk – které skončily 26. října 1942 v Osvětimi. Od 1. září 1943 do 11. dubna 1945 byl vězněn Jan Vojta, adoptovaný syn manželů Schovancových; dotrpěl v koncentráku 11. dubna, v posledních dnech války.

Vládní komisař dovedl i jinak znepříjemňovat život občanů různým šikanováním: tak zákazem používání přímé lesní cesty z Bohutic do Lesonic a celou obec, třeba podvědomě, uváděl ve strach a neklid. Na nucené práce v protektorátu i do říše bylo odvlečeno bezmála třicet občanů – mužů i žen. V roku 1941 byla zastavena činnost Sokola i Orla, zabaven majetek židovských rodin a do Eisnerova hostince usazen Němec Baron. Německé rodiny z Besarábie obsadily hospodářství Zikmunda Tauvinkla, Antonína Práška, Růženy Smrčkové a Emila Smutného, tajemníka v obci v době okupace. Také několik českých rodin, jež ztratily domov okupací pohraničí, našlo trvalý nebo dočasný pobyt v naší obci.[13]) Jinak probíhal život v Bohuticích stejně jako v každé obci zmrzačeného Československa, ba daleko hůře, a to z následujících příčin. Záborem okolí se obec octla v zoufalé situaci. Podobna zchromlému údu stejně zmrzačeného těla s odříznutou tratí u Rakšic i Našiměřic ztratila jakoukoliv možnost železniční dopravy, když zastávka v místě byla zrušena. A přece byla tolik nezbytná pro přepravu osob, pošty, zavazadel i zboží. Z trati od Hrušovan nad Jevišovkou, připadlých Německu, po naše Dolní Kounice zůstalo nám pouze dva a půl kilometru s Bohuticemi uprostřed. Pouze z Ivančic, vzdálených od některých obcí nového území až 50 kilometrů, bylo možné železniční spojení po státním území v nových hranicích. Bohuticím tak připadl úkol stát se dopravním uzlem 30 obcí čítajícího obvodu. Obec se rozhodla k odpovědnému vyřešení úkolu. 2. ledna 1939 rozhodně žádala na ministerstvu dopravy znovuotevření zastávky, sjednání peážní dopravy v úseku Dolní Kounice–Bohutice a vybudo-

13) Do Bohutic přišli lidé z pohraničních krajů, v roku 1938 odtržených: Špačkovi, Růžičkovi, Vlašínovi, Suslíkovi, Švarcovi, Jurkovi, Smrčkovi, Zahradníčkovi a Kolářovi.

vání manipulační koleje k nakládání a vykládání vozových zásilek pro obce celého obvodu. A nejen to. Byla připomenuta i nezbytnost zřídit v Bohuticích nádraží s neodkladným postavením silnice do Lesonic. Odpověď nemohla být jiná než zamítavá; vždyť právě znemožnění plynulé dopravy po území na říši nezávislém bylo velmi důležitým činitelem při stanovení nových hranic. Osudný 15. březen 1939 přesvědčil, že i území druhé republiky bylo trnem v očích Němců a vyhlášení protektorátu učinilo zásah Bohutických bezpředmětným. Přesto však úsilovná práce 15členného výboru, plného iniciativních podnětů a elánu zasluhuje vzpomínku i ocenění.

Pohnutý život obce, těšící se z každého postupu spojeneckých armád a upadající do resignace při každé zprávě bolestné, se odrazil i ve škole. Od školního roku 1940 a 1941 byla zavedena němčina jako povinný předmět, vyřazeny „závadné učebnice" i knihy ze všech knihoven a žactvo bylo neustále nuceno ke sběru kovů, textilu, papíru a gumy. Omezena možnost docházky do hlavní školy, jak se tehdy začalo říkat měšťance, a učitelé museli skládat povinné zkoušky z němčiny. Prázdninami nebylo šetřeno, dílem záměrně, dílem pro nedostatek uhlí.

Konec se však neúprosně blížil. 15. dubna 1945 přitáhlo do vesnice německé vojsko, tři dny pobylo ve škole a odtáhlo. Nadešel 5. květen, který zasluhuje vzpomínky proto, že byl do jisté míry vyvrcholením akcí, na kterých se podíleli někteří občané již dříve v odbojové skupině „Horácko - R 3". Vzpomenutého dne přijelo do vesnice osobní auto, označené československou vlajkou se třemi členy zmíněné odbojové skupiny a Adolfu Hyklovi odevzdali prohlášení československého revolučního výboru o znovuzřízení republiky. Delegace se vzápětí odebrala k místnímu veliteli německé posádky, ubytovanému v domě u Vlašínů. Ten sice kategoricky neodmítl požadavky deputace, avšak slíbil jim vyhovět, až dostane vojenský rozkaz od svého nadřízeného. Požádal delegaci, aby vyzvala shromážděné občany k rozchodu. Ti usoudili, že případné násilí by mohlo vyvolat krveprolití a uposlechli. Svým pohotovým shromážděním však naznačili, že byli ochotni k případným obětem větším. Proto zůstane 5. květen v paměti Bohutických jako generální zkouška osvobození, na které bylo třeba čekat ještě několik málo dnů.

6. května přišel početný německý transport, hnaný svazy sovětských bombardérů, které následujícího dne provedly větší nálet na soustředěné nepřátelské tanky a vozidla. 8. května uviděla obec první ruské bohatýry. Po silnici od Našiměřic se objevily první tanky a obrněné vozy, po obou stranách železniční trati postupovala sovětská pěchota. Radostný jásot, nadšení a veselí propuklo u transformátoru. Bohutice byly osvobozeny. Obdobím protektorátu se jim podařilo proplout bez

katastrofálních ztrát. V druhé polovici dubna byl utvořen revoluční národní výbor. Sovětští vojáci se nezdrželi dlouho; Praha volala o pomoc.

Ani po frontě nebyly škody veliké. Pumou byl zasažen a demolován domek deputátníka Jana Zámka, v zámeckém dvoře druhý, poněkud poškozena orlovna a přilehlá stodola. Mnoho střech odneslo menší nebo citelnější šrámy a rovněž početná okna byla vytlučena. Chlapecká zvědavost stála život Miroslava Buršíka, jenž se zdržoval v blízkosti německých tanků a zraněn střepinou bomby za převozu k lékaři vykrvácel. Jeho jméno přibylo k obětem první světové války na pamětní desce Sokolovny. V neděli 13. května 1945 se celá obec radovala z konečného vítězství na slavnosti osvobození.

První národní výbor s předsedou Františkem Hyklem se ujal funkce.[14]) Hlavní jeho snahou bylo zajištění řádného chodu všech prací na místním velkostatku, jehož poslední majitel opustil vesnici, vzav s sebou, co se dalo, dále všechen hovězí dobytek a pět párů koní. Mimořádná činnost se projevila v častém schůzování, neboť problémů, co čekaly na řešení, bylo nad hlavu. Všimněme si jen těch nejvýznačnějších: založení KSČ, rozparcelování půdy velkostatku v letech 1945 až 1949, otevření mateřské školky, přidělení polní trati „Ouzká“ pro stavební místa, zřízení sportovního hřiště pod zahradou, pronájem sýpky u železniční zastávky výkupnímu podniku v Moravském Krumlově. Ten ji v roku 1957 opravil zpevněním základů a vyplněním trhlin zdiva. V dalších letech, kdy místnímu národnímu výboru již pomáhal akční výbor nár. fronty, vytvořený koncem února 1948 ze zástupců politických i nepolitických masových organizací, bylo přikročeno k dalšímu budování. Z politických ubyla strana národních socialistů, která skončila svou existenci v obci 29. února 1948. V roku 1950 následovala instalace místního rozhlasu, postavení koupaliště a s pomocí státní spořitelny zřízena mostní váha. Úpravě školní budovy, zahrady i dvora byla věnována péče v letech 1949 až 1956. Více zájemců se ucházelo o zámeckou budovu, leč všechny odradil nemalý potřebný obnos na nejnutnější opravy. Od března 1952 patří zámek obci. Zde našly místo kancelář místního národního výboru, knihovna i byty zdejších občanů. V letech 1953 a 1954 byly opraveny střechy a do kanceláře MNV instalován telefon. Větší adaptace si vyžádaly místnosti, které byly v roku 1955 přiděleny mateřské školce.

Neustálé doplňování národního výboru, nápadně časté střídání jeho

---

14) Při událostech spojených se žádostí občanů zřídit v Bohuticích nádraží se přidržuji kopií úředního materiálu zapůjčeného mně p. Ad. Ambrozem. Nejinak při líčení posledních dnů protektorátu. V prvním bohutickém národním výboru byli následující členové: Frant. Hykl, předseda, Adolf Ambros, místopředseda a další členové: Václav Smrček, Jaroslav Leikep, Hynek Svoboda, Bohuslav Sedmera, Jan Franta, Václav Štefka, Ludvík Záviška, Leopold Šidlo, Karel Štefl.

předsedů i opakované volby do MNV v pěti obvodech v roku 1956 svědčily o tom, že obec byla v neustálém kvasu. V pohnutých letech autoritativního rozhodování, kdy se více přihlíželo k tomu, kdo mluví, než co mluví, a hlavně k tomu, co dělá, se i našim funkcionářům leckdy zatočila hlava. Později, až tento druh spíš zastrašování než přesvědčování pominul a zůstala jen tísnivá vzpomínka, byl vynalezen pro tento druh úchylky název kultu osobnosti. Bohutice s ním naštěstí nezápasily dlouho, ač i zde některé akce poznamenal.

Otázka rozdělení a obdělávání veškeré půdy, plnění dodávek a ostatních povinností byla předmětem každého zasedání. Vesnice stála před významným rozhodnutím – socializací. Až do konce roku 1956 vyřešena nebyla, a to z důvodů, jež nejsou pouze bohutickou zvláštností. Stejné potíže měla jednotlivá družstva v tisících jiných sídel státu a není proto nutné líčit podrobně vývoj kolektivizace v Bohuticích v době jejích ustavičných nesnází. Místní rolníci se proti družstvu přímo nestavěli, ale chtěli si své věci řídit sami, svými lidmi a nikoliv textil- a kovozemědělci. Také nadřízené úřady měly povinnost pomáhat socializaci. Vědomě sice nebylo ukřivděno nikomu, avšak určitý tlak pociťován byl a ten právě budil protitlak, jenž záležel ve vyčkávání. To nebylo možno protahovat do nekonečna a bylo přistoupeno k radikálnějšímu řešení.

Rok 1957 byl kladivem, jež udeřilo na kovadlinu trpného odporu nesmlouvavěji. Úředně nepovolená stavba vlivného zemědělce byla první kuličkou na šňůře dosud pevně držícího růžence a po ní padaly další. A tak čtyři zemědělci byli mezi prvními.[15]) 1. března 1957 došlo k ustavující schůzi JZD, do něhož vedle uvedených zemědělců vstoupilo 17 kovozemědělců s nepatrnou nebo žádnou výměrou pozemků. Karel Zelníček se stal prvním předsedou. V přátelské zábavě po schůzi lámali členové družstva z Jezeřan ledy nedůvěry v nové formy kolektivního hospodaření. Výsledkem důrazné celookresní náborové akce na podzim uvedeného roku byl vstup téměř všech dosud soukromě hospodařících rolníků, počet členů vzrostl na 142 s výměrou půdy 360 hektarů. Příliv členů umožnil vznik odborných skupin – pro výrobu rostlinnou, živočišnou, ovocnářství, zelinářství. Přibylo i konfliktů, avšak i výše jednotky – 24 Kčs vedle naturálií – přesvědčila, že byl učiněn dobrý počátek. Šňůry polí byly scelovány v hony, 50 hektarů na jejich okrajích zůstalo soukromnému sektoru a dalších padesát záhumenkům. Scelením a arondací pomalu mizí staré názvy polních tratí, vystřídané počtem jednotlivých honů.

---

15) Karel Zelníček, Jaroslav Hykl, Antonie Tauvinklová a Anna Stáňová. Při líčení vývoje JZD se přidržuji Obecní kroniky Bohutic. Stejně tak při stavbě vodovodu, podobně při popisu vývoje kulturních organizací, ovšem za pomoci spolehlivých zpráv současníků.

První fáze scelování byla skončena. Padlo jí za oběť zbytečně mnoho stromů, jejichž spanilé kmeny s chomáči kořenů a úrodou naplněných korun ležely v tiché rezignaci na rozoraných brázdách. Nově zvolenému národnímu výboru s Františkem Vespalcem v čele přibylo o nemalou starost více; první a poslední jeho snahou musela být péče o rozvoj a prosperitu hlavního důsledku historického obratu od kapitalismu k socialismu na vesnici. Několik dalších let potvrzuje, že nové JZD si zatím počíná dobře. Jako jednomu z mála na okrese se jeho předsedovi Janu Leikepovi v roku 1964 dostalo titulu a odznaku budovatele československého zemědělství od ministra příslušného resortu. Jmenovaný zůstává v této funkci až do konce našeho období. 140 členů družstevního kolektivu se jistě příslušnou částí podílí na tomto uznání.

JZD obhospodařuje 440 hektarů, vlastní nové budovy, stroje s dalším inventářem, 144 krav, 510 vepřů a s výší jednotky nad dvacet korun. Není dosud nejlepším, ale značně v popředí, vytrvale se vyrovnává s nesnázemi a obvyklými problémy. Je však oprávněná naděje, že jeho odhodlaní budovatelé je povedou k dalšímu rozkvětu, když se dovedli vyrovnat se všemi počátečními nesnázemi. V roku 1959 byla postavena drůbežárna, po třech letech druhá, v r. 1960 provedena adaptace kovárny, po dvou letech zřízena nová porodna prasnic, vykopány silážní jámy a uskutečněno sociální zařízení. Postavení družstevních objektů za kostelem si vynutilo instalaci nového vodovodu podle projektu inženýra Čejdy v roku 1959. 36 metrů hluboký vrt poskytuje zásobu vody družstevním objektům, takže národní výbor mohl schválit rozšíření vodovodní sítě na celou obec. Nedostatek finančních prostředků je dosud hlavní brzdou realizace celého díla. Celkový náklad té části vodovodu, která slouží družstvu, obnášel tři sta tisíc korun. Starost o zásobení celé obce vodou, vybudování kanalizace, asfaltové vozovky a úprava vzhledu vesnice připadla Vespalcovým nástupcům v místním národním výboru, jehož předsedy až do konce obdobi byli Ludvík Čepera a Rudolf Čunderlík.

Průlom do soukromého hospodaření a zajištění dalšího rozvoje kolektivního postupu bylo nejdůležitější složkou přeměny života vesnice. V Bohuticích však nebylo jedinou. V prosinci 1957 zde byla ustavena pobočka Svazu československých zahrádkářů, ovocnářů a vinařů. Její hlavní starostí je rozvoj sadařství v obci, která v pěstění ušlechtilého ovoce má tradici i budoucnost. Vždyť v tomto ohledu se Bohutice mohou pochlubit nejednou osobností. Rolník Josef Svoboda byl již před sto lety iniciátorem založení „Besídky hospodářské“ a s řídícím učitelem Floriánem Štenzlem, nadšeným propagátorem pěstování ovocných kultur všeho druhu. Propagátoři „bohutické meruňky“ mohou pokračovat v díle dobře započatém a v celém státě prosazovat místní název plodu,

který co do velikosti, krásy a chuti má sotva v Československu konkurenta. O stav lesní i polní zvěře, její krmení v zimě pečuje myslivecká společnost „Hubertus“, ustavená v roku 1948. Odbočka Československého červeného kříže zahájila činnost v lednu 1954 a koncem roku 1961 měla 161 členů. Poslání Červeného kříže úzce souvisí s poradnou pro matky a děti, otevřenou v červenci 1954. Po splynutí Orla se Sokolem v roku 1948 se tělocvičný rozmach podstatně zúžil na discipliny sportovní a nepodřadnou činnost divadelní.

I několik živelních pohrom je třeba zaznamenat v posledních čtyřiceti letech. 5. srpna 1946 zapálil blesk panskou stodolu plnou slámy a obilí. Plameny zachvátily i dvě stodoly sousední a šířily se tak rychle, že nebylo ani pomyšlení na hašení, nýbrž pouze na lokalizaci požáru. Brzy nato vyhořely na zámeckém nádvoří dvě kůlny. V roku 1948 vypukl oheň ve stodole Jaroslava Vrány a 21. prosince o rok později padla za oběť plamenům stodola Františka Schovance. To už však členové požárního sboru mohli zakročit daleko energičtěji novou motorovou stříkačkou. Od roku 1949 se zemědělci potýkají s mandelinkou, která se zejména v roku 1957 objevila v abnormálním množství. V roku 1927 bylo neobyčejné množství myší a v roku 1951 tolik chroustů, že museli být hubeni poprašováním z letadel.

A nakonec několiv slov o těch našich rodácích, kteří významem překročili okruh katastru a zaujali čestné místo doma nebo za hranicemi. Za vývoj tepelného mikroskopu byla 3. května 1956 udělena státní cena Klementa Gottwalda inženýru kapitánu Daliboru Růžičkovi. Filolog Přemysl Adamec dosáhl docentury na pražské universitě a Záboj Tauvinkl se stal profesorem přírodních věd. V Bohuticích se narodil MUDr. Ferdinand Smutný, pozdější plukovní lékař v Košicích; zemřel v roku 1958 v rodné obci, dosáhnuv hodnosti plukovníka. Montér Alois Žák pobyl v letech 1954 a 1955 deset měsíců v Číně. Důlní inženýr Alfred Steiner našel působiště na Novém Zeelandu. Vedle uvedených by tvořila celou řadu jména drobných, poctivých pracovníků, kteří ve škole, v dílně či ve vinohradu a v sadě šířili dobré jméno obce a u potomků zůstanou v čestné paměti. Kdo by rád nevzpomenul nadšeného pomologa, učitele Floriána Štenzla a nadšeného hudebníka Metoděje Svobody. Jen sumárně je možno konstatovat, že mnoho občanů z Bohutic odešlo za prací do Vídně a tam zůstalo trvale. Tak se do rodiny světoznámého vynálezce turbíny Kaplana dostala Otýlie Frantová, jež si zachovala k rodné obci vztah srdečný a intimní a dosud pomáhá zachraňovat materiál k jejím dějinám. Bylo by více podobných, kteří ve Vídni zůstali upřímnými Čechy a na svůj původ i rodnou obec nezapomněli.

Po druhé světové válce opustilo Bohutice z existenčních důvodů několik rodin i jednotlivců. Přáli bychom jim, aby našli nový domov za

hranicemi katastru rodiště, avšak aby se domovu neodcizovali, radovali se z jeho úspěchů a rmoutili se z jeho chyb.[16])

6. listopadu 1961 zavítalo do vesnice šest sovětských občanů. Srdečně s Bohutickými pobesedovali a neskrblili chválou kulturní i hospodářské úrovně vesnice. Také návštěvy tohoto druhu pomáhají pronikat obci do světa.

16) Po roku 1945 odešli do pohraničí: Adolf Brázda, Václav Buršík, Ludvík Čepera, Leopold Fendrych, Otýlie Kalinová, Josef Šidlo, N. Schreierová, Frant. Vrána, Karel a Zikmund Zieglerovi a Terezie Zavřelová.

Přílohy

I.

Nejstarší seznam bohutických obyvatel z roku 1641 a z let 1650 až 1660 a jejich povinnosti k vrchnosti.

Nejzajímavější však je, že na jednom jsou uváděna jména česká, kdežto na druhém u těchže osob přeložena do němčiny. Doklady jsou v SAB, F-40, Fundi Bohuticenses a Berg-Buch.

1. Macek Chlupatej, pololáník je povinen odvádět při sv. Jiří 14 grošů, 5 denárů, při sv. Václavu 13 grošů, 5 denárů, 2 slepice, 10 vajec, týdně po celý rok orati 3 dny.
2. Mertl Šilhar, vše jako Macek Chlupatej.
3. Tomáš Zdinskej, vše jako Macek Chlupatej.
4. Mertl Havlů, vše jako Macek Chlupatej.
5. Tomáš Čech, vše jako Macek Chlupatej. V německém urbáři je uveden jako Thomas Böhm.
6. Klaus, čtvrtláník, odvádí o sv. Jiřím i o sv. Václavu po 10 gr., 5 den., 2 slepice, 10 vajec, ale nerobotuje.
7. Herr Lapáček, jako Macek Chlupatej, ale nadto ještě ze čtvrtiny lánu o sv. Jiřím 7 gr., 2 den., a o sv. Václavu 6 gr., 6 den.
8. Bartl Vajs, jako Macek Chlupatej.
9. Staněk Vejvalka, jako Macek Chlupatej, ale bez roboty.
10. Toufaři, vše dvojnásobně jako pololáníci.
11. Volf Verkauf, o sv. Jiřím i o sv. Václavu 5 gr., 2 slepice, 10 vajec, bez roboty.
12. Šimandl Holík, jako Volf Verkauf.
13. Michal Kuchlmajstr, jako Š. Holík.
14. Václav Řezník, jako Š. Holík. V německém urbáři uveden jako Wenzel Fleischakher.
15. Jíra Brzobohatý, jako pololáníci, ale bez roboty.
16. Kašpar Pomrle, jako předcházející.
17. Jan Kreyt, jako pololáníci, ale bez roboty.
18. Šimandl Mikuláškův, jako předcházející.
19. Petr Kuklík, má půl podsedku a dává o sv. Jiřím 2 gr., o sv. Václavu 1 gr., 3 den., 1 slepici a 5 vajec.
20. Lukáš Kuchař, jako Š. Holík. V německém urbáři uveden jako Lukesch Koch.
21. Jíra Paur, z půl podsedku o sv. Jiřím 4 gr., o sv. Michalu 3 gr., 3 den. 2 slepice a 10 vajec.
22. Jíra Čech, staví nový podsedek a má úlevu. V německém urbáři uveden jako Georg Böhm.
23. Jakub Vlha, jako Petr Kuklík.
24. Chalupa panská, na které ptáčník bejval, z ní se platu žádného nedává.
25. Jan Krejčí, jako Petr Kuklík. V německém je Hans Schneider.
26. Mátl Felstvonec, jako Jiří Paur.
27. Martin Nuslar, jako Jiří Paur.
28. Šimandl Kožišník, jako Jiří Paur. V německém je Schimandl Kiršner.
29. Vondra Kramář, jako Jiří Paur. V německém je Andreas Kromer.
30. Matl Paur, jako Jiří Paur.

31. Martin Ptáčník, jako čtvrtláníci. V německém je Martin Vogelstöller.
32. Urban Jasyngar, jako čtvrtláníci.
33. Michal Vlach, pololáník, o sv. Jiřím 16 gr., 5 den., o sv. Michalu 16 gr., 2 slepice, 10 vajec, 3 dny roboty týdně.
34. Fara, o sv. Jiřím 4 gr., o sv. Michalu 3 gr., 2 slepice, 10 vajec. Totiž na faře hospodařil Lukáš Šula.
35. Urban Kočí, jako pololáníci, ale připsáno, že utekl. V německém je Herbert Kotz.
36. Andrle Řezáč, jako čtvrtlánici, ale připsáno, že utekl.
37. Toufaři, jako pod č. 10, ale připsáno, že utekli.
38. Vítek Holej, jako čtvrtláníci.
39. Macek Kozák, jako čtvrtláníci, ale připsáno, že utekl.

II.

Zničení Bohutic po turkotatarských vpádech na Moravu po roku 1660 a počet obyvatel obce v roku 1669

SAB, Liber pupillorum ad collegium S. J. Znoiemse spectantium anno 1669 2. januarii inchoatus, str. 3–4.

Bohutičtí hospodáři. S pivovaru začna dolů k zahradě:

No. 1. 2 pustý místa.
3. Jan Šalamoun s manželkou.
4. Pustý dům, zůstává zatím podruhyně Kateřina Šrámková.
5. Pustý místo.
6. Šenkhaus a kovárna, zůstává kolář Paul Tidl s manželkou a 4 děti.
7. Panská zahrada, zůstává Jíra Hladík s manželkou a dvěma dětmi.
8.–14. Pustý místa.
15. Jakob Klim s manželkou a čtyřmi dětmi.
16. Jihlavská presovna. Zůstává Říha Helš s manželkou a třemi dětmi.
17. Jíra Jasinger s manželkou a třemi dětmi.
19. Hans Verkauf s manželkou a dvěma dětmi.
18. Říha Vrána s manželkou a dvěma dětmi.
20. Vondra Pokorný, nyní Vondra Toček s manželkou a dvěma dětmi.
21. Pavel Zahánckej s manželkou a třemi dětmi.
22. Pavel Krsňák s manželkou a s pěti dětmi. 13letý syn Jakub studuje.
23. Jan Viktoš, pohunek, s manželkou.
24. Jan Marek s manželkou a se čtyřmi dětmi.
25. Pavel Lesonský s manželkou a pěti dětmi.
26. Matěj Jursa s manželkou a synkem Matějem.
27. Sedlář Zachariáš Jan s manželkou a pěti dětmi.
28. Pustý dům, zůstává podruhyně Marýna po pastýřovi. Má dvě děti.
29. Pustý místo.
30. Jan Čepera s manželkou a se šesti dětmi.
31. Podle pastoušek holý místo.
32. Pustý místo Vlachovský.
33. Pustý místo.
34. Lukáš Šula s manželkou a tři děti.
35. Chalupa pustá, zůstává podruh Matěj s manželkou a dcerou.
36. Melichar Přemastil s manželkou a dvě děti.
37. Pavel Jasinger s manželkou a synem.
38. Jan Svoboda, krejčí, s manželkou a pěti dětmi.
39. Pavel Kuchař s manželkou a čtyři děti.
40. Havel Becha s manželkou a šest dětí.
41. Urban Verkauf s manželkou.

Dále tu byli ještě sirotci: po Hanzlu Nečasovi 2, po Holcapkovi 1, po Viktošovi 3, po Nuslarovi Martinovi 1, po Janu Pokorným 3, po Říhu Vránovi 2, po Janu Lesonským 1. Někteří z nich utekli.

Podle téhož pramene – SAB F-40, liber pupillorum (str. 7) – přibylo do roku 1672 devět nových osedlých, kteří obsadili místa, jež jsou v roku 1669 označena jako pustá. Byli to:

1. Václav Jeník s manželkou a třemi dětmi; výslovně je podotknuto, že bydleli v šenkhausu.

2. Matěj Havíř s manželkou a dvěma dětmi.
3. Vašek Žampach s manželkou a jedním dítětem.
4. Lukáš Zezula s manželkou a čtyřmi dětmi.
5. Petr Holík s manželkou a třemi dětmi.
6. Jíra Černej s manželkou a třemi dětmi.
7. Ondřej Šakl s manželkou, bez dětí.
8. Hans Heorg s manželkou a jedním dítětem.
9. Jiřík Slavík s manželkou a pěti dětmi – bohutickej ovčák.

Podle malých dětí, hlavně nemluvňat, možno soudit, že šlo o manžele mladé, kteří doufali, že v Bohuticích najdou obživu.

III.

Stížnost bohutických hospodářů k císaři Josefu I. 15. února 1706 na nesnesitelné požadavky vrchnosti

Kronika školy bohutické – majetek obce – str. 24–27.
Přepsáno moderním pravopisem.

Rubrum – to je nápis na přední straně spisu, obsahuje adresu úřadu, kterému je spis určen, jméno podatelovo a stručný obsah podání.

„Prosbu velikou činíme k Jeho milosti císařský z vosade Bohotic, o kterou jsme se celá vybec snesli i taky k milostivému císaři pánu našemu opovážili a k němu poklonu učinili. Chceme, aby nám jeho milost císařská mocná ruka milosrdný skutek prokázala, abychom my mohli za to pánu Bohu děkovat i taky je milosti císařský."

„Stížnost velikou a prosbu bohotický vubce k jeho milosti císařský utíkáme se a poníženě prosíme za lásku a milosrdenství od milostivého císaře pána našeho k propůčení nám chudém lidem k pomožení. Poněvadž my tak velice jsme sužováni s velikým dáváním a utiskaní tak, že není možno již toho dýle vestát anebo obstát.

Předně pak my bohotická vubec přináší vosadě jenom hožitku, máme půl sedma lánu a tak musíme dát z každýho lánu za rok 25 zl.

Za druhý zase musíme z každýho komína dát za rok 4 zl. a 3 gr., a tak dáváme z 25 komínů.

Za třetí zase dali jsme na zemský zastání 9 zl., 45 gr., ještěpak k tomu taky dali jsme z každýho komína po 10 gr.

Za štvrtý taky dala bohotická vubec na kyrisarskýho koně 19 zl., 40 gr., potom taky dali jsme na dragounskýho koně 14 zl., 30 gr.

Za pátý taky na verbunk na pěší vojáky museli jsme dát z každýho lánu 5 zl., 40 gr., potom dalo se z každýho chlapa 2 zl., 40 gr., když se vodváděli na Špilberk. Taky sme dali na proviant vovsa do Hodonína 10 měřic. Taky jsme dali do Vostiradic proviantu 12 měřic vovsa. Nemáme při naší vosadě ani kousek louky, tak když přijdou vojáci na kvartýr, musíme jim všechno seno kupovat. Tak jsme museli letos koupit 11 centů pro vojáky. Také jsme museli 4 chlapy vyslat na proviantné mouky k Trenčínu a na jednoho každýho chlapa s koněm jsme museli dát 6 zl. Zase jsme museli dát na proviant do Břeclavě 5 měřic vovsa a do Milotic 6 měřic vovsa, jak ti oficíři jeli na rebelanty, a do Hodonína 5 měřic mouky a 10 vovsa.

Přitom pak taky při naší vosadě bohotický jeden každý kousky vinohradu majíce, když nám Pán Bůh ráčil dát nějakou částku, tak jsme před 30 lety směli jeden každý své víno vyšenkovati, ale vod těch 30 let nám naše vrchnosti zapověděly, takže jenom máme nyní dovolený od vinobraní až do svatý Kateřiny. My pak poníženě a pokorně prosíme jeho milost císařskou, aby nad námi ruko drželi jakožto mocný pán tak, aby se nám zase dovolilo šenkovat toto naše těžký nadělání jako prve.

Nicméně pak, když bylo v ty světský křike, takže v ten čas mnoho pustých rolí bylo, poněvadž nebylo, kdo by jich měl obdělat, tak jsou sobě vrchnosti v ten čas velikéch niva rolí nadělaly, že je až posavát užívají i taky od našich vlastních domů, které my nebozí poddaní užívati máme a z nich živí bejti a všelijaký dávání vypravovati máme, takže nám není možná vobstát na našéch živnostech při tak malých hožitkách, jako my máme při naší vosadě Bohoticích, poněvadž vrchnosti naše polovic rolí našich užívají. My pak majíce jeho milosti císařské všelijaké dávání vypravovati, nemůžeme z takových malých hožitků, protože jsme obraní vrchností. Nejlepší hožitky mají a jich užívají. A taky velkéma robotama sužovaní jsme. Tak musíme pololáníci robotovat každý tejden s konima tři dny i taky štvrtníci musíme robotovat každej

tejden tři dny, potom pak vod svatýho Jana musíme robotovat všichni vespolek jak sedláci, tak čtvrtníci po celým tejdni až do svatýho Václava.

Přitom pak taky zůstává jeden sad při volbramských hranicích, kteréžto před časem užívali sousedi. Toto vrchnosti vod těch časů užívají až posavád.

Poníženě a laskavě prosíme, co prošeno bejti může jeho milost císařskou, jakožto chudí lidé k jeho milosti císařské se utíkáme, aby nám taky na ruku stála, neboť se nemáme ke komu utéci než k Pánu Bohu a jeho milosti císařské. Toho nám dopomáhej Bůh všemohoucí, matka boží i všichni svatí. Amen.

V osadě Bohotice, s panství jezovitského do města Znojma koleje jezovitské (patřícího) dne 15. february 1706."

Stížnost k císaři podepsalo 25 bohutických hospodářů: Jiří Syrový, Vít Sýkora, Pavel Žalud, Eliáš Leitgeb, Jakub Musil, Pavel Hrdlička, Matouš Vysloužil, Urban Kuchař, Jiří Slezák, Melichar Přimastil, Matouš Čepera, Jan Novák, Bartoloměj Jelínek, Jan Holík, Matouš Pečený, Matěj Růžička, Martin Becha, Havel Vrána, Mates Schovanec, Tomáš Franta, Anton Slavík, Václav Parkan, Chrištof Štefel, Tomáš Šachl a Václav Sobotka.

Vysvětlení některých bodů stížnosti:

Dávka z komína byla vlastně daní domovní, protože komín byl v té době průkazným znakem obydlí.

„Dali jsme na zemský zastání", tj. na zeměbranu.

„Dali jsme na kyrisarský a dragounský koně". To je pozůstatek příspěvku na tak zvané „zbrojné koně".

„Do Vostiradic", tj. do Hostěradic.

„Když oficíři táhli na rebelanty", tj. proti uherským vzbouřencům proti císaři.

„Všelijaký dávání vypravovati máme", tj. různé dávky odváděti.

„Světský křike", tj. všeobecně se povídalo.

IV.

Seznam Bohutic, jejich platů a robot z roku 1777

SAB, F-40, kartón 59.

Jméno, charakter	Č. domu	Daň v roku 1775	Povinnost robotní
Pololánici:			
Ignác Grůna	3	21 zl. 18 a 1/2 gr.	s párem koní 3 dny týdně
Pavel Becha	8	21 zl. 5 a 1/2 gr.	s párem koní 3 dny týdně
Pavel Holík	36	17 zl.	s párem koní 3 dny týdně
Čtvrtlánici:			
Jiří Becha	4	10 zl., 36 a 1/2 gr.	jako rychtář nerobotoval.
Jiří Schovanec	9	10 zl. 35 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Matěj Svoboda	10	10 zl. 30 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Václav Franta	11	10 zl. 37 a 3/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Martin Havlíček	12	10 zl. 40 a 1/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Matěj Novák	13	10 zl. 36 a 1/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Tomáš Leitgeb	14	10 zl. 33 a 3/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Franc Povelec	23	10 zl. 46 a 3/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Vdova Nováková	26	10 zl. 27 a 3/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Matěj Čepera	30	10 zl. 33 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Václav Vrána	31	10 zl. 40 a 1/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Franc Svoboda	33	10 zl. 33 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Anton Christl	34	10 zl. 34 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Vít Kubíček	35	10 zl. 37 a 3/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Nečitelné jméno	37	10 zl. 41 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Nečitelné jméno	38	10 zl. 46 a 3/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Vdova Sirovinová	39	10 zl. 38 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Petr Leitgeb	40	10 zl. 37 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Jakub Čepera	41	10 zl. 2 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Jiří Čepera	42	10 zl. 46 a 3/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Michal Schovanec	43	10 zl. 28 a 1/4 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Vdova Kelnerová	44	10 zl. 34 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Tomáš Šachl	45	10 zl. 30 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Jiří Souček	46	11 zl. 5 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok
Pavel Čepera	47	10 zl. 6 a 1/2 gr.	ručně 3 dny týdně po celý rok

Jméno, charakter	Číslo domu	Daň	Robota	Poznámka
Domkáři				
Věždišovi sirotci	15	–	26 dní do roka	–
Šebestián Růžička	17	–	26 dní do roka	–
Kašpar Šachl	19	–	26 dní do roka	–
Anton Humpolík	22	–	26 dní do roka	–
Franc Čepera	27	–	26 dní do roka	–
Jiří Christián	28	–	26 dní do roka	–
Matěj Čepera	49	–	26 dní do roka	–
Matěj Chládek	51	–	26 dní do roka	–
Vít Becha	51	–	26 dní do roka	–
Jiří Becha	52	–	26 dní do roka	–
Matěj Vistbauer	53	–	–	je na vojně
Melichar Hejmala	56	–	26 dní do roka	je na vojně
Matěj Čepera	57	–	26 dní do roka	je na vojně
Franc Šachl	30	–	–	jeho domek odnesla voda a nebude již postaven
Josef Buršík	29	–	26 dní roboty do roka	
Franc Hettl	18	–	nerobotoval, byl obecním sluhou	
Pavel Čepera	25	–	jako polní hlídač nerobotoval	
Lisovna - presshaus	48	–	neobydlena	
Podruzi:				
Martin Horký	16	–	26 dní roboty do roka	
Pavel Růžička	20	–	26 dní roboty do roka	
Vdova Čeperová	21	–	26 dní roboty do roka	
Jan Staněk	24	–	26 dní roboty do roka	
Josef Endsmann	50	–	26 dní roboty do roka	
Josef Polák	54	–	26 dní roboty do roka	

V.

Povinnosti bohutických poddaných v letech 1793 až 1845

SAB, F-40, kartón 39, č. 5–235 a č. 20

Dům číslo	Držitel	Do roku 1793 byl povinen odvádět a pracovat			
		výše kontribuce	výše činže	slepice - vejce	Roboty (dní) tažní - ruční
Pololáníci:					
8.	Pavel Becha	30 zl. 51 gr.	2 zl. 54 gr.	2 13	156 13
3.	Ignác Grůna	18 zl. 9 gr.	2 zl. 54 gr.	2 13	156 13
36.	Pavel Holík	17 zl. 12 gr.	2 zl. 54 gr.	2 13	156 13
Čtvrtláníci:					
40.	Lorenc Christian	9 zl. 3 gr.	1 zl. 12 gr. a stejně u všech čtvrtláníků	2 13 a stejně u všech čtvrtláníků	156 dnů do roka a stejně tak u všech čtvrtláníků. Jednalo se o robotu
39.	Anton Roth	8 zl. 45 gr.			
38.	Andres Štěpán	9 zl. 30 gr.			
44.	Jan Kelner	12 zl. 36 gr.			
47.	Pavel Čepera	12 zl. 54 gr.			
46.	Jiří Souček	12 zl. 30 gr.			
45.	Tomáš Šachl	14 zl. 18 gr.			
43.	Michal Schovanec	12 zl. 21 gr.			
42.	Jiří Čepera	11 zl. 18 gr.			
4.	Jiří Becha	12 zl. 24 gr.			
41.	Jakub Novák	15 zl. 30 gr.			
37.	Martin Hejmala	9 zl. 48 gr.			
35.	Anton Vrána	8 zl. 45 gr.			
32.	Václav Zelníček	10 zl. 15 gr.			
31.	Václav Vrána	9 zl. 3 gr.			
30.	Matěj Čepera	12 zl. 48 gr.			
9.	Jíra Schovanec	12 zl. 24 gr.			
26.	Václav Novák	9 zl. 3 gr.			
23.	Barta Leitgeb	8 zl. 45 gr.			
14.	Tomáš Leitgeb	13 zl. 42 gr.			
13.	Marek Novák	11 zl. 42 gr.			
12.	Martin Havlíček	8 zl. 45 gr.			
11.	Václav Franta	10 zl. 24 gr.			
10.	Matěj Svoboda	14 zl. 21 gr.			
34.	Urban Kristl	20 zl. – gr.			
33.	Vavřín Svoboda	12 zl. 12 gr.			

Dům číslo	Držitel	Do roku 1793 byl povinen odvádět a pracovat			
		výše kontribuce	výše činže	slepice - vejce	Roboty (dní) tažní - ruční
Domkáři:					
54.	Josef Polák	4 zl. 21 gr.	28 gr.	– –	26
17.	Šebestián Růžička	2 zl. 9 gr.	28 gr.	– –	26
28.	Jiří Kristián	2 zl. 6 gr.	28 gr.	– –	26
57.	Jan Kamperle	— zl. 36 gr.	28 gr.	– –	26
51.	Mates Hladík	3 zl. 15 gr.	14 zl.	– –	13
52.	Jiří Becha	3 zl. 21 gr.	28 gr.	– –	26
19.	Kašpar Šachl	4 zl. 36 gr.	–	– –	26
21.	Matěj Čepera	2 zl. 39 gr.	28 gr.	– –	26
56.	Andres Vranin	— zl. 54 gr.	28 gr.	– –	26
22.	Anton Humpolák	— zl. 54 gr.	28 gr.	– –	26
29.	Josef Buršík	1 zl. 54 gr.	28 gr.	– –	26
50.	Vdova Endsmanová	1 zl. 39 gr.	28 gr.	– –	26
51.	Vít Becha	2 zl. 51 gr.	14 zl.	– –	13
24.	Jan Slavík	2 zl. 15 gr.	28 gr.	– –	26
20.	Pavel Růžička	2 zl. 9 gr.	28 gr.	– –	26
16.	Tomáš Čepera	– zl. 54 gr.	28 gr.	– –	26
53.	Josef Becha	3 zl. 21 gr.	28 gr.	– –	26
15.	sirotci Vinzdovi	— zl. 36 gr.	28 gr.	– –	26
27.	Franc Čepera	— zl. 12 gr.		– –	26
2.	Michal Zadražil	– zl. 18 gr.	3 zl.	– –	–
—	Hostinec – platí se z něho činže		150 zl.		

Od roku 1794 odváděli bohutičtí poddaní všechny své povinnosti v penězích. Výše kontribuce i činže zůstala, výše naturálních dávek u polo- a čtvrtláníků byla propočítána – to je reluována – na 17 grejcarů, výše robot u prvých dvou pololáníků na 21 zl., kdežto u Pavla Holíka na 30 zl. U čtvrtláníků vesměs na 9 zl. u domkařů od 1 zl. 18 gr. na 2 zl. 36 gr. Celá obec byla zatížena kontribucí ve výši 412 zlatých, 15 gr., činží 209 zl. 56 gr., místo slepic a vajec odevzdala 8 zlatých, 20 gr. a místo robot zaplatila 352 zl. 48 gr. Rozhodnutí o nové úpravě bylo podepsáno 24. července 1810 rychtářem Tomášem Svobodou a Janem Bechou, potmistrem.

Srovnáme-li povinnosti Bohutických z let 1793 až 1845 s nevolnickými jejich závazky z roku 1775, vidíme, že v roku 1775 byly značně nižší u všech kategorií bohutického obyvatelstva. Tak například pololáník Pavel Becha z čísla 8 dával na kontribuci jen 21 zl. 5 gr., rovněž robot měl o 13 dní méně. Všeobecně tedy možno říci, že od roku 1775 do 1793 stoupala více než o čtvrtinu. Proč tomu tak bylo? Odpověď podá „úřední popis těch prací, které před robotní abolicí museli bezplatně zastávat poddaní, zatímco po abolici je bylo nutno proplácet“. SAB, F-40, kartón 39, fasc. 5/238. Bylo nutno platit posly, pověřené nejrůznějšími úředními záležitostmi, odváděním kontribuce do Znojma, popřípadě do Brna, formanům, kteří dováželi dřevo z lesa pro deputátníky

a obilí do mlýna, pivo do šenkovních hospod, bylo třeba peněz na udržování vrchnostenských budov, na stavbu mostů a cest, bylo třeba platit za práce při rybolovu a odvozu ryb, bylo nezbytné udržovat vodovody a konečně vyplácet odměny rychtářům. Bohutický dostával 24 zlatých ročně. Celková suma těcho výdajů činila na celém panství 557 zl. 48 gr. V ní je nutno hledat zvýšení platebního zatížení poddaného, který právě proto abolici nedůvěřoval a velmi často se rozhodl pro bývalé odvádění naturálních dávek, které se mu zdály výhodnější. To není ostatně jen zkušenost z bohutického panství, nýbrž z celé Moravy, kde se na Raabovu reformu dívali s nedůvěrou.

VI.

Seznam bohutických obyvatel z roku 1806

SAB, F-40, kartón 41, č. 10/687.

1. Jan Tauvinkl
2. Vdova Kunclinová
   a u ní Jakub Vodřezal se ženou
3. Franc Robeš
4. Josef Sedláček, u něho Matěj Šafner,
   Anna Rotenšlagerin a Zuzana
   Štagerin a Anton Pospíšil
5. Lorenc Klimeš
6. Šimon Becha
7. Ondřej Grůna
8. Pan kastner, u něho Josef Šabata,
   Václav Chadim, správce a ovčák
9. Karel Kopecký
10. Jan Becha a Pavel Becha
11. Jiří Schovanec
12. Tomáš Svoboda
13. Vdova Frantinová
14. Jakub Havlíček
15. Josef Kubíček
16. Tomáš Leitgeb
17. Anton Šlegl, učitel
18. Jan Šmorcin
19. Vojtěch Titz, u něho vdova Živnová
    a Fr. Štefka
20. Šimon Eliš
21. Matěj Sinroldt
22. Tomáš Čepera
23. Veronika Dušková
24. voják – bez dalšího označení
25. Fr. Helth, pastýř
26. Franc Kompan
27. Vdova Růžičková
28. Anton Kubíček
29. Anton Humpolík, u něho Tomáš
    Chrást
30. Berta Leitgeb
31. Vdova Koláčková
32. nečitelné a škrtnuto
33. Václav Novák
34. žena vojáka – bez dalšího označení
35. Martin Havlíček
36. Jan Tručka, u něho vdova Buršiková
37. Matěj Čepera
38. Tomáš Vrána
39. Matěj Zelníček
40. Lorenc Svoboda
41. Vincenc Svoboda
42. Jiří Holík
43. Martin Slavík
44. Melichar Hejmala
45. Ferd. Blahetek
46. Anton Rech
47. Lorenc Kristián
48. Tomáš Novák
49. Václav Čepera
50. Michal Schovanec
51. Jan Kelner
52. Jan Žaloudek
53. Vdova Součková
54. Urban Čepera
55. Václav Novotný
56 Josef Vrána
57. Franc Kelner
58. Jiří Souček
59. Václav Buršík
60. voják – bez dalšího označení
61. Josef Becha
62. voják – bez dalšího označení
63. Vdova Svobodová
64. Matěj Hladík
65. Josef Bauer
66. Šimon Becha
67. invalida – bez dalšího označení
68. Josef Šachl
69. Ondřej Sirovský
70. Šimon Becha

VII.

Přísaha rychtáře z roku 1843

F-40. Nové, dosud neregistrované rukopisy.

Já Johann Holík přísahám k pánu Bohu všemohaucímu a vševědaucímu a nejvyššímu knížeti a pánu, Ferdinandovi I. a jeho dědicům a následovnikum čest, užiek a službu dle mé síly a možnosti provozovati, škodu a ujmu ale, jak mnoho na mne záleží, překážeti a odvracovati. Obzvláště ale také mé milostivé vrchnosti a ménu představenému vrchnostenskému auřadu přísahajíc, zde přislibuje, že – poněvadž já od mně představeného vrchnostenského auřadu za rychtáře v obci bohutické vyvolen a ustanoven jsem, já ty mně jakožto obecnímu rychtářovi předepsané a uložené povinnosti, bedlivě, jak sluší a patří, zachovávati a vyplňovati, že já všecky císařské a vrchnostenské platy nijak jináč, nežli dle tejch mně doručených vejkazů vybírati, pak vrchnostenskému auřadu věrně odváděti a s takovýma penězi žádnou jinší potřebu, než kemu ustanové jsau, dělati, císařské královské a vrchnostenské zřízení nejen sám pilně a věrně vyplňovati, nýbrž i taky na to hleděti, aby i od jinších pozorované, zachovávané a vyplněné byly, ze sausedy a druhýma obecníma auředníkama dle spravedlnosti zacházeti, na čestné a bohabojné chování v obci pilně dohlížeti, pročež žádné noční neb pokautné schůzky a taulky, ani nic jinšího, co by oné cnosti překáželo, trpěti. Nikdá nedopustiti, aby se na obci podezřelé a taulající lidé zdržovali, které by roztržitosi v obci dělali, každé provinění kárati, a kdyby to platno nebylo, k většímu a přísnějšímu potresání vrchnímu auřadu oznámiti, podmistrovi a ostatním auředníkům ve všem nápomocen býti, chudé vdovy a sirotky ve všem zastupovati, pak nedopustiti, aby oni na nespravedlivé spůsob utiskovaní byli. Při cenění gruntů neb rol, domů a všelijakýho nářadí dle mého nejlepšího vědění a svědomí pokračovati, ty mně svěřené auřední saukromnosti, jakož každé jinší mně svěřené dobré věrně opatrovati, tajně držeti a před časem žádnýmu nezjeviti, mé milostivé vrchnosti a mně představenému vrchnostenskému auřadu s uctivostí a poslušností předcházeti a ve všem tak pokračovati chci a budu, jak se na dokonalého muže sluší a patří, tak že mně od vyplnění všech nadřečených povinností ani přátelsvo, ani nepřízeň, ani slib neb dar, ani žádný jinší jakýkoliv nedovolený ohled odlauditi mocti nemá, ani nebude, abych já z toho mého jednání v tom mně svěřeném auřadu jak před Bohem všemohaucím, tak taky i před světem spravedlivým aučet dáti mohl.

Toto všecko tak vpravdě přísahám, jak mně dopomáhej pán Bůh všemahaucí. Amen.

Podobné přísahy skládali i pudmistr a ouřední.

VIII.

Seznam představených obce od poloviny 18. století do roku 1966

Mezi představené obce uvádím rychtáře a pudmistra. První byl spíše zástupcem vrchnosti, vykonavatelem její vůle a vrchností byl dosazován. Pudmistr, jinak pulmistr, také potmistr, byl zástupcem obce, stál sice vedle rychtáře, ale svým posláním leckdy i proti němu. Povinnosti obou se zřetelně odrážejí v jejich přísaze. Zánikem feudalismu končí existence rychtářů, neboť postavení starosty je v podstatě pokračováním funkce pudmistra.

Nepodařilo se mně zjistit plynulou řadu představených obce v časové souvislosti, avšak mezery se často zmenšují ponecháváním obecních představených v úřadě dlouhá léta – „do vůle panské". Jednotlivá jména jsem shledával v rozličných dokladech F-40 pro dobu starší, pro dobu novou ze školních a obecních kronik a z protokolů o zasedání MNV.

V roku 1743 byl rychtářem Jiří Becha, podmistrem Šimon Schovanec.

V roku 1777 opět Jiří Becha, těžko však říci, zda se jedná o tutéž osobu.

V roku 1785 byl rychtářem V. Kubíček, číslo 35.

V letech 1806 až 1818 zastával úřad rychtáře Tomáš Svoboda z č. 10 a pudmistrem od roku 1806 do roku 1814 byl Jan Becha z č. 8. Po něm Jiří Holík z č. 36.

V letech 1819 a 1820 byl rychtářem Jiří Holík, pudmistrem Tomáš Novák.

V letech 1821 a 1822 byl rychtářem Jakub Kalina. Pudmistr Tomáš Novák.

V letech 1823 až 1830 byl rychtářem Tomáš Novák, pudmistrem Jakub Kalina, ale pouze do roku 1829, kdy se pulmistrem až do 1830 stal Jan Kubíček. Od roku 1831 se Jan Kubíček stal rychtářem a zastával funkci až do roku 1840. Jako pudmistři se v té době vystřídali Tomáš Franta z čísla 11 a Václav Kelner z č. 44.

V letech 1841 až 1845 úřadoval jako rychtář Jan Holík, jako pudmistr Václav Novák. Do konce feudalismu spravovali obec rychtář Matěj Smutný a pulmistr Jan Kelner.

Starostové obce po roku 1850

Od roku 1850 Václav Novák, č. 44.

V letech 1864 až 1868 velkostatkář Josef Seydel.

Od roku 1868 do 1869 Jan Tauvinkl, po jeho obdikaci krátkou dobu „kasír Josef Svoboda z č. 41".

V letech 1869 až 1874 Matěj Smutný.

V letech 1874 až 1880 se vystřídali Václav Holík, Josef Svoboda a Martin Novák.

V roce 1880 až 1884 Josef Svoboda.

Od roku 1884 do roku 1890 Jakub Kelnar.

V letech 1890 až 1904 František Čepera a Jan Smutný.

V letech 1914 až 1918 Václav Svoboda a Karel Novák.

V letech 1919 až 1945 Karel Holík, Ferdinand Adamec, náměstek ve funkci starosty, Alois Živna a Václav Štefl, náměstek ve funkci starosty, Bohuslav Svoboda, Jaroslav Leikep, Hans Neuschel-Seydel, vládní komisař.

Předsedové MNV po roku 1945

1945 až 1950 František Hykl,
1950 až 1952 Jan Zelníček,
1952 až 1956 Karel Kolesa,
1956 až 1964 František Vespalec,
1964 až 1966 Ludvík Čepera,
1966 – dosud – Rudolf Čunderlík.

Tajemníci MNV od roku 1945

1945 až 1952 Pavel Sedmera,
1952 až 1954 Oldřich Veselý a Adolf Hykl,
1955 až 1960 Karel Kolesa
1961 až 1963 Jan Zelníček,
1963 – dosud – Věra Svobodová, po dobu mateřské dovolené zastupuje Vladimír Čepera.

OBSAH

Předmluva MNV

Úvod. *Poloha Bohutic – Topografické údaje – Povaha krajiny – Sídelní půdorys – Stručný popis obce a okolí – Obyvatelstvo, počet, zaměstnání, vývoj – Povaha pramenů, literatura – Metoda zpracování* 5

Pravěké osídlení a první písemné zprávy. *Lid s kulturou volutovou – Kultura zvoncových pohárů – Kultura únětická – Kultura mohylová – Kultura popelnicových polí, lužická, halštatská – Římské vlivy na „Jelendách" – Sídliště z doby hradištní – Nálezy vrcholného středověku – Nedostatek pramenů z doby předhusitské* 14

V době vladyků z Mukoděl. *Ráz doby za Jagellovců a předbělohorských habsburků – Náboženská svoboda na Moravě – Nástup katolicismu – Novokřtěnci – Přepadení jejich společného domu v roku 1597 – Jižní Morava jevištěm počínajícího zápasu – Následky bělohorského vítězství – Definitivní vypuzení novokřtěnců z Bohutic i ze země – Úvaha o nich – Kusí z Mukoděl – Zbavení panství – Ostatní poddaní obce, jejich počet, zaměstnání a náboženské vyznání* 18

Bohutice pod panstvím členů Tovaryšstva Ježíšova. *Charakteristika doby 1620–1773 – 30letá válka – Poměry po válce – Za vpádu Tatarů a Turků – Války Friedricha II. s Marií Terezií – Stav bohutického panství v roku 1624 – Počet obyvatel Bohutic v uvedené době – Vývoj obce a její devastace v 2. polovině 17. století – Roboty – Renitence v roku 1706 – Živelní pohromy – Osobní smlouvy se zaměstnanci panství – Celkový stav na konci období* 33

Od zrušení Tovaryšstva do roku 1860. *Ráz doby – Ohlasy buržoazní revoluce ve Francii a koaličních válek – Vývoj bohutického obyvatelstva – Povinnosti obce v letech francouzských invazí – Správa obce – Živelní pohromy – Smýšlení obyvatel v 1. polovici 19. století – Kontribuční nedoplatky – Škola v Bohuticích – Poměry církevní a hospodářské – Dolování uhlí – Majitelé panství – Převratná léta 1848–1849 – Otevření lomu* 1850 – Požár v roku 1856 49

127

Bohutice v době ústavnosti. *Rozvoj podnikání – Vzestup politického i kulturního života po Říjnovém diplomu – Válka v roku 1866 – Seydlovo starostenství – Stavba kostela a železnice – Udavač českých vlastenců – Vývoj bohutického obyvatelstva v 2. polovině 19. století – Rozvoj života v obci – Založení Sboru dobrovolných hasičů, Sokola, postavení nové školy – Evangelíci – Události méně radostné – První světová válka* . . 77

Léta 1918–1960. *Ráz doby – 28. říjen 1918 – Obec po válce – Padlí – Politické strany – Stavební ruch – Pomník obětem I. světové války – Moravské Lurdy – Vývoj dělnického hnutí – Bohutická stávka – Protektorát – Snaha o vlastní nádraží – Vládní komisař – Škody na konci II. světové války – První MNV – Vývoj JZD – Vodovod – Ovocnářský spolek – Další rozvoj obce – Význační rodáci* 96

Přílohy 113

Dr. Michael Vaňáček

BOHUTICE

Vydal Musejní spolek v Brně ve spolupráci s MNV Bohutice.
Odpovědný redaktor publikace dr. Vladimír Nekuda, CSc.
Obálku navrhl Ladislav Včelař.
Vytiskla tiskárna Grafia, n. p., provoz 01, Brno, Starobrněnská 19/21.
Tisk povolen ČSÚKK, čj. Eú - 198/66.
Q-19*71743

VLASTIVĚDNÁ
KNIHOVNA
MORAVSKÁ

Dosud vyšlo:

Č. 1. Karel Tihelka CEZAVY U BLUČINY (1957)
5,50 Kčs

Č. 2. Rodné zemi. Sborník prací (1958) 25 Kčs

Č. 3. Rudolf Dvořák, historik Moravy (1961) rozebráno

Č. 4. Michael Vaňáček, Francouzové a Morava v době Velké revoluce a koaličních válek (1965)
10 Kčs

Č. 5. Michael Vaňáček, Bohutice (1967)

Objednávky publikací:

Musejní spolek v Brně, nám. 25. února, č. 8, Brno.